

Četrta številka // poljudni članek: **Ponirki Slovenije** // ornitološki potopis: **Irska** // varstvo ptic: **Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu** // Ramsarska konvencija // narava: **Volkovi** // določevalni kotiček: **Gosi** // portret ornitologa: **Peter Trontelj** // skupaj rastemo: **Ptičji novoletni okraski** // mi za ptice in naravo: **Gnezdišče breguljk na Savi**

Svet ptic: 04,'11

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 17, številka 04, december 2011 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 17, številka 04, december 2011 // ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS // ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafiki so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica:

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Marjana Ahačič, Luka Božič, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: S investicije d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo družba Mobitel, Grand hotel Union d.d., Ministrstvo za šolstvo in šport, Ministrstvo za okolje in prostor in Javna agencija za knjigo Republike Slovenije.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Dare Šere, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Zima je za ptice čas preizkušenj, ki ne prizanaša tudi največjim plenilcem. Mnoge gozdne vrste lakota prisili, da zapustijo gozdove in se nam pokažejo pogosteje. S to številko v Svetu ptic zaključujemo obeležje leta gozdov, ki ga zaokrožujemo s fotografsko avanturo Mateja Vraniča, ki je v zimski objektivi ujel dve izmed naših gozdnih ujed, kanjo (*Buteo buteo*; na naslovnici) in kragulja (*Accipiter gentilis*; rubrika Skozi objektivi).
foto: Matej Vranič

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

17

24

30

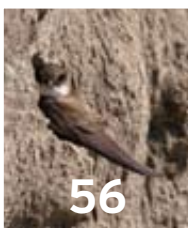
36

44

53

56

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Ponirki Slovenije

// Dejan Bordjan

12

Irska

// Tilen Basle

17

Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu

// Damijan Denac

20

Ramsarska konvencija

// Andrej Sovinc

22

Varstvo gozdnih vrst ptic v sodobnem slovenskem gozdu

// Tomaž Mihelič

24

Volkovi in njihova vloga v naravi

// Miha Krofel

27

Gosi

// Jakob Smole

30

Peter Trontelj

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

33

Ptičji novoletni okraski iz slanega testa

// Petra Vrh Vrezec

36

Mandarinka

// Blaž Blažič

44

Vrabec

// Polonca Kovač

46

Vrstna pestrost ptic v izbranih ekosistemih

// Petra Vrh Vrezec

48

13. Srečanje mladih ornitologov Slovenije

// Tanja Šumrada

50

Zgodba o kraguljih

// Matej Vranič

52

Novosti pri gnezdilnicah

// Boris Kozinc

53

Gregorjevo na gorenjskem podeželju

// Urša Koce

54

Ptičariada 2011

// Tilen Basle

56

Gnezdišče breguljk na Savi

// Tomaž Jančar

58

Izlet na Volovjo reber

// Tomaž Jančar

60

Siva gos v družbi labodov grbcev

// Branko Brečko

62

Novice

Z zadnjo številko letošnjega letnika zaključujemo leto gozdov, ki smo ga poskušali obeležiti s prispevki in fotografijami na temo gozdnih ptic, gozdov in njihovega varstva. Sprehodili smo se skozi slovenske pragozdove, ki pokrivajo le en odstotek površine naših gozdov, ter izvedeli, kako ostanki tega prvobitnega gozda omogočajo naraven cikel gozdnega življenja. Za te gozdove je značilna izjemno visoka biotska raznovrstnost, tudi na račun ohranjanja ustreznih struktur gozdnega sestoja z drevesi, v katerih lahko nastajajo drevesna dupla. Veseli smo lahko, da se je v 70-ih in 80-ih letih prejšnjega stoletja na pobudo profesorja Mlinška začelo s sistematičnim izločanjem gozdnih rezervatov. Upajmo samo, da ta plemenita akademska gesta ne bo izzvenela pod pritiski sodobne potrošniške požrešnosti!

S preteklim načrtnim gospodarjenjem z gozdovi nam je uspelo nekatere vrste ptic ohraniti v ugodnem stanju, paradoksalno pa smo ob tem druge potisnili na rob izumrtja. In kako bo načrtno gozdarjenje vplivalo na gozdne vrste v prihodnje? Na področju gozdarstva se namreč pripravljajo velike spremembe, za katere lahko pričakujemo, da bodo na mnoge vrste vplivale negativno. Gozdnogospodarski načrti za naslednjih deset let namreč ne obetajo nič drugega slovenskim gozdovom in gozdnim vrstam ptic. Intenzivno gospodarjenje bo poleg odstranjevanja odmrlega drevja iz gozda ter obveznih sanitarnih sečenj zajemalo tudi goloseke, odpiranje prej še nedotaknjenih gozdov z gozdnimi prometnicami, sajenje za rastišče neprimernih drevesnih vrst, odstranjevanje dreves z dupli (saj naj bi bila potencialni vir okužb za druga drevesa), težnja po poenotenju sestojev tako po starosti kot tudi po vrstni sestavi ipd. V zadnjih letih je verjetno tudi zaradi gospodarske krize opazno vse pogostejše poseganje po lesu kot viru energije, kar je spet resna grožnja gozdnim pticam.

foto: Al Vrezec

>> Številna gozdna posebna območja varstva (SPA), opredeljena v okviru omrežja Natura 2000, ter njihovi upravljalci bodo tako na veliki preizkušnji!

Upam, da ste gozdove in vse, kar je povezano z njimi, še bolj vzljubili in spoznali, kako pomembni so za nas in za prihodnje rodove. Slovenija slovi kot dežela gozdov, saj je po gozdnatosti na tretjem mestu v Evropski uniji. Upajmo, da bo to mesto tudi obdržala!

Na koncu, drage bralke in bralci, vas prosim, da izpolnite anketo in nam pošljete svoje mnenje o Svetu ptic. Rezultati ankete nam bodo vodilo, kako narediti revijo Svet ptic še bolj privlačno in berljivo. Več o tem si preberite na strani 59.

Ob iztekajočem se letu vam voščim lepe praznike, veliko veselja s pticami in čim manj žalostnih zgodb, povezanih z izginjanjem ptic in uničevanjem njihovega sveta. Srečno!

Petra Vrh Vrezec, urednica revije Svet ptic

Spoštovane članice, spoštovani člani,

društvo je bilo ustanovljeno leta 1979 in ima za seboj že kar nekaj zgodovine. Doživeli smo že marsikaj, tako težki kot lepi časi nam niso tuji. A ne glede na okoliščine, skozi katere smo morali, sta nas vedno združevali ljubezen do ptic in narave ter srčna volja, da za naravo nekaj naredimo. S ponosom si lahko priznamo, da smo s skupnimi močmi pustili pečat v družbi, času in prostoru. A pred nami so veliki izzivi in zmogli jih bomo lahko le skupaj, še močnejši. Ob koncu leta se vam iskreno zahvaljujem za vso podporo in delo, ki podpira vizijo DOPPS, v prihodnjem letu pa vam želiva vse najboljše.

*Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS
Damijan Denac, direktor DOPPS*

PTICE NAŠIH KRAJEV

// ureja Al Vrezec

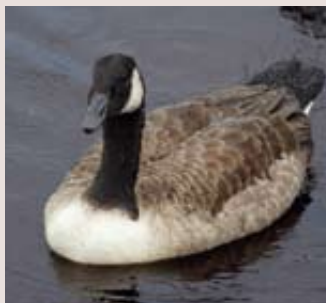
Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Nacionalni inštitut za biologijo, Večna pot 111, SI-1001 Ljubljana, Slovenija,
e-mail: al.vrezec@nib.si

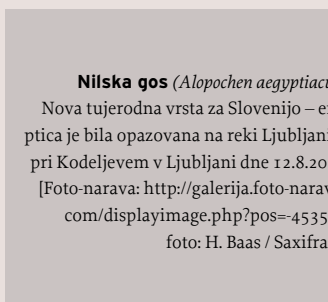
Mala gos (*Anser erythropus*)

Ena ptica te pri nas prvič opazovane vrste je prezimovala v Škocjanskem zatoku med novembrom 2010 in januarjem 2011 skupaj z beločelimi in redko rdečevrato gosjo [Mozetič, B. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 152-153].
izvirni foto: Borut Mozetič

Kanadska gos (*Branta canadensis*)

Septembra in oktobra 2011 se je na Gradiškem jezeru zadrževala osamljena ptica te tujerodne vrste gosi [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=46670>].
foto: Gregor Bernard

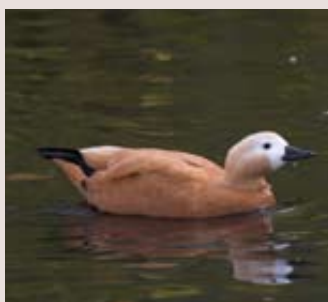
Nilska gos (*Alopochen aegyptiaca*)

Nova tujerodna vrsta za Slovenijo – ena ptica je bila opazovana na reki Ljubljanici pri Kodeljevem v Ljubljani dne 12.8.2011 [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=45354>].
foto: H. Baas / Saxifraga

Duplinska kozarka (*Tadorna tadorna*)

Kar osem ptic je dne 30.12.2010 brodilo po blatnem jezerskem dnu ribnika Vrbje [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=39113>].
izvirni foto: Gregor Bernard

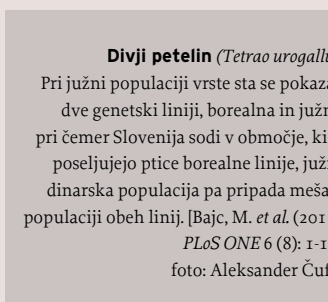
Rjasta kozarka (*Tadorna ferruginea*)

V Škocjanskem zatoku se je aprila 2011 zadrževal samec te pri nas redke vrste, verjetno isti osebek pa je bil kasneje opazovan še v Sečoveljskih solinah [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=40719>].
foto: Luc Hoogenstein / Saxifraga

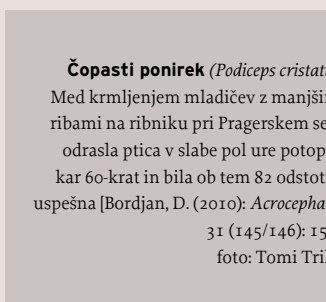
Veliki žagar (*Mergus merganser*)

Leta 1986 je bila ta rasa pri nas prvič opažena na Ormoškem jezeru, leta 1991 je prvič gnezdila na Trbojskem jezeru, danes po 20 letih pa se njeno število še vedno povečuje [Trebar, T. (2011): *Gea* 21: 14].
foto: Tone Trebar

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Pri južni populaciji vrste sta se pokazali dve genetski liniji, borealna in južna, pri čemer Slovenija sodi v območje, ki jo poseljujejo ptice borealne linije, južna dinarska populacija pa pripada mešani populaciji obeh linij. [Bajc, M. et al. (2011): *PLoS ONE* 6 (8): 1-15].
foto: Aleksander Čufar

Čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*)

Med krmljenjem mladičev z manjšimi ribami na ribniku pri Pragerskem se je odrasla ptica v slabe pol ure potopila kar 60-krat in bila ob tem 82 odstotno uspešna [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 151].
foto: Tomi Trilar

Bela štokrlja (*Ciconia ciconia*)

Pri Dobovi ob meji s Hrvaško se je na spomladanski selitvi dne 11.5.2011 pojavila velika jata vsaj 47 štokrlj [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=41894>].
izvirni foto: Branko Brečko

Črna štokrlja (*Ciconia nigra*)

Pri Račah se je osebek zadržal še dolgo v jesen, saj je bila dne 2.10.2011 opazovana ptica, ki je posedala na gnezdu bele štokrlje, kar je za to gozdno in plaho vrsto nenavadno [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=46993>].
foto: Jani Vidmar

Klavžar (*Geronticus eremita*)

Ptica iz avstrijskega reintrodukcijskega programa je vnovič zašla k nam, tokrat se je mlad osebek potikal v okolici Zadobrove pri Celju septembra 2011 [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=45996>].
izvirni foto: Matej Gamser

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Ta izjemno redki lunj se pojavlja pri nas vse pogostejše, saj je bil zopet opazovan aprila 2009 v rezervatu Iški morost na Ljubljanskem barju, tokrat tretjeletni samec [Šalamun, Ž. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 153-154].
izvirni foto: Željko Šalamun

Rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*)

Kot kaže, je Cerkniško jezero evropsko pomembno območje za selitev vrste, saj je bilo samo v enem dnevu maja 2008 tu opazovanih vsaj 980 selečih se postovk [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 156].
foto: Tomi Trilar

Mala tukalica (*Porzana parva*)

Ta redka tukalica se je maja 2007 oglašala v melioracijskem jarku, poraščenem s trsjem, pri Gajevcih v SV Sloveniji, kjer je tega leta tudi najverjetneje gneznila, v naslednjih letih pa se tod ni več pojavila [Bombek, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 156-157].
foto: Vlado Jehart

Ploskokljuni liskonožec(*Phalaropus fulicarius*)

Septembra 2011 se je neke po Štajerski spet potikala ta pri nas zelo redka severna vrsta [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=46794>].
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

Grivar (*Columba palumbus*)

Kar 700 osebkov je bilo marca 2010 opazovanih na selitvi prek Ljubečne pri Celju, poleg vrste drugih selečih se ptic, kot so rjavi lunj, ribji orel, sokol selec, bela štoklja in rumenonogi galeb [Gamser, M. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 153].
foto: Tone Trebar

Mala uharica (*Asio otus*)

Najvišje opazovanje vrste pri nas – junija 2009 je bilo na Oslovi škrbini pri Lanževici najdeno pero na kar 1841 metrih nad morjem [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 158-159].
foto: Branko Brečko

Planinski hudournik (*Apus melba*)

Vrsta je bila pomladi 2010 prvič opazovana v vzhodni Sloveniji, in sicer aprila in julija v okolici Celja ter maja na Ptujskem jezeru [Gamser, M. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 159].
foto: Jure Novak

Citronasta pastirica (*Motacilla citreola*)

Kar dvakrat je bila ta pri nas izjemno redka ptica opazovana v SV Sloveniji, in sicer aprila 2009 pri Ormoškem in Ptujskem jezeru, obakrat odrasel samec – morda isti? [Hanžel, J. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 160-161; Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 161].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Pegam (*Bombycilla garrulus*)

Zimo 2008/2009 je pri nas znova obeležila manjša invazija pegamov, ki so se v Mariboru in okolici zadržali od decembra do marca v jatah do 60 osebkov [Bračko, F. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 161-162].
foto: Tomi Trilar

Šoja (*Garrulus glandarius*)

Drugič v Sloveniji je bila zabeležena selitev večjega števila šoj, in sicer je bilo aprila 2009 na Ptujskem jezeru v več jatah opazovanih kar 124 osebkov [Bordjan, D. (2010): *Acrocephalus* 31 (145/146): 163-164].
foto: Dare Fekonja

Škorec (*Sturnus vulgaris*)

Pri obsežnem virološkem pregledu različnih vrst pevcev iz Slovenije med letoma 2004 in 2006 je bil RNA virusa aviarnе influence dokazan le pri enem škorcju, pri eni taščici pa še aviarni paramiksovirus, oba iz jeseni 2005 [Račnik, J. et al. (2008): *Eur. J. Wildl. Res.* 54: 529-532].
foto: Dare Fekonja

1

1: Predstava brez primere! Svatovski ples para čopastega ponirka (*Podiceps cristatus*) vključuje tako ples prsi ob prsi, sočasne potope, plavanje drug proti drugemu, oglašanje in sunkovito obračanje glav v eno in drugo smer. Na vrhuncu obreda priplavata drug do drugega in dotikajoč se s prsmi stojita pokončno ter mrzlično ponavljata gibe s šopom gnezditvenega materiala v kljunu. foto: Damijan Koletnik

Pogled v levo, nato pogled v desno, zasuk z glavo nazaj in obredno popravilo perja. Enkrat, dvakrat, trikrat. Pogled partnerja, ki je vse to do podrobnosti ponovil, nato pogled naprej, vdih in zalet. Sledi dolg sinhron tek po vodi, pri katerem oba hitro zamahujeta z nogami in se pri tem odrivata naprej. Tečeta popolnoma vzravnana, z izrazito ukrivljenim vratom. Na koncu se sočasno potopita. Svatovanje s popolno usklajenostjo včasih zelo zapletenih gibov je vsekakor svojevrstna paša za oči, še posebej, kadar je v ples vpletenih več osebkov. Takšno svatovanje je značilno za rod ponirkov *Aechmophorus* iz Severne Amerike.

Ponirki Slovenije

// Dejan Bordjan

Tudi naš čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*) v zahtevnosti svatovske predstave ne zaostaja za ameriškim sorodnikom. Poleg bistveno bolj kompleksnih gibov par v ples vključuje še gnezditveno gradivo. Vrhunec svatbenega rituala pri čopastem ponirku je ples prsi ob prsi. V tem plesu se par z nekaj sočasnimi gibi potopi in na plan priplava s šopom vodnih rastlin. Hitro plavata drug proti drugemu, se oglašata in obračata glavo v eno in drugo smer. Ko priplavata drug do drugega, se dvigneta. Tako dotikajoč se s prsmi stojita pokončno in mrzlično ponavljata gibe, seveda s šopom rastlinja v kljunu. Zaradi hitrega zamahovanja z nogami se okoli njiju ustvari še lepa kulisa iz kapljic. Svatovanje v najintenzivnejši obliki poteka le kratek del leta. V preostalem delu leta ponirki bolj ali manj mirno preživijo v skrbi za mladiče in v podvodnem lovu.

Navezani na vodo, a za preživetje potrebujejo tudi kopno

Ponirki so zelo dobro prilagojeni življenju v vodi, v kateri prebijejo večino časa. Kljub navezanosti na vodo pa morajo vsaj del svojega življenja nujno preživeti tudi na kopnem. Predvsem to velja za čas gnezdenja, a tudi za počivanje in gretje na soncu. Slednje je značilno za manjše vrste, med katere spada tudi mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*). Zaradi daleč nazaj segajočih nog glede na telo so na kopnem precej nerodni in pridejo ven le na mestih, varnih pred plenilci. To so veje, štori, skale in plavajoče rastline sredi vode. Praviloma se pred plenilci obvarujejo s potopom v vodo, kjer lahko zdržijo tudi več minut. Manjše vrste izplavajo med obrežnim rastlinjem. Tako jih tudi opazovalci zlahka izgubijo iz vidnega polja. Ponirki najpogosteje naseljujejo plitva in s hranili bogata jezera z obilico vodnih in obvodnih rastlin. Najdemo jih tudi v zaprtih, plitvih zalivih in počasi tekočih rekah. Pozimi se pogosto preselijo na morske obale, kjer se lahko zberejo v večjem številu.

Prehrana ponirkov

Vodni organizmi sestavljajo praktično ves plen ponirkov. Pri večjih vrstah so to v glavnem ribe, pri manjših pa vodni nevretenčarji. Tako čopasti ponirek lovi večinoma ribe, medtem ko so glavnina prehrane malega ponirka v gnezditvenem obdobju ličinke vodnih žuželk. Neredko ponirki lovijo z več zaporednimi potopi, ki si lahko sledijo tudi na deset sekund. Posebnost v prehrani ponirkov je perje, ki si ga včasih privoščijo v kar velikih količinah. S tem si prebavila zaščitijo pred ostrimi ribjimi kostmi, ki jih pogoltnejo kar cele. Zato je pogosto prvi obrok mladiča kar starševo perje.

Razširjenost ponirkov

Evolucijsko naj bi bili ponirki zelo stara skupina ptic, ki je poselila večino vodnih teles na vseh kontinentih z izjemo Antarktike. Najstarejši fosil ponirku podobne ptice so našli v Čilu. Njegovo starost so ocenili na 80 milijonov let, kar sega še v čas dinozavrov. Vrste iz rodu *Podiceps* pa so se pojavile že v oligocenu pred več kot 30 milijoni let. Toda kljub veliki razširjenosti je danes znanih vsega

skupaj le 22 vrst ponirkov. Sicer le osem vrst izmed teh velja za ogrožene, med njimi pa naj bi tri že izumrle, za kar so bili glavni razlog vnosi tujerodnih vrst rib. Posebej zanimiv je primer izumrle vrste *Podilymbus gigas*, ki je naseljeval jezero Atitlan v Gvatemali. Zaradi geografske omejenosti je bila populacija vrste že v začetku majhna. Njen upad se je pričel z vnosom dveh tujerodnih vrst rib iz rodu *Micropterus*. Zaradi tekmovanja za hrano in neposrednega plenjenja mladičev je populacija ponirka v petih letih upadla z 200 na 80 osebkov v letu 1965. Z obsežno naravovarstveno akcijo se je število ponirkov do leta 1973 ponovno dvignilo na 210 osebkov. Leta 1976 pa je bil v Gvatemali močan potres, zaradi katerega se je gladina jezera znižala za pet metrov, in leta 1983 je populacija ponirka štela samo še 32 osebkov. Dokončno izumrtje je prinesel nekontroliran lov, zapletanje ponirkov v ribiške mreže, sekanje trstič ter hibridizacija s progastokljunim ponirkom (*Podilymbus podiceps*).

Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*)

Mali ponirek je naša najmanjša vrsta ponirka (23-29 cm), ki je hkrati tudi najpogostejša in najbolj razširjena. Prehranjuje se v glavnem z vodnimi nevretenčarji ter s paglavci žab in mladimi rib. Manj znan, vendar zelo zanimiv je njegov lov na leteče žuželke, na primer kačje pastirje, ki jih ulovi kar v letu s skokom iz vode.

Med našimi ponirki je mali ponirek tudi najbolj glasen, saj ga pogosto prej slišimo kot vidimo skritega med vodnim rastlinjem. Še posebej pevsko aktiven je v gnezditvenem obdobju, ko par svatuje z značilnim smehu podobnim oglašanjem. Mladiči prvi teden po izvalitvi preživijo večino časa na gnezdu, kjer veliko časa prebije tudi eden od staršev. S tem sicer nadomestijo nošenje na hrbtu, ki je bolj značilno za večje vrste.

Pojavljanje v Sloveniji: Mali ponirek se v Sloveniji pojavlja praktično na vseh stoječih vodnih telesih z vsaj nekaj obrežnega rastja. Pozimi je pogost tudi na rekah, kjer se v večjih skupinah navadno zadržuje v bližini brežin. Največ malih ponirkov pri nas gnezdi na zadrževalniku Medvedce in Cerkniškem jezeru, kadar je dovolj vode. Med obratovanjem Tovarne sladkorja Ormož je bil številčen tudi v bazenih za odpadne vode, večje število jih gnezdi tudi v novonastalem Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Pozimi je najštevilčnejši na Dravi, Srednji Savi, Krki in Cerkniškem jezeru.

Čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*)

Čopasti ponirek je naša največja vrsta ponirka (46-51 cm), ki naseljuje predvsem z ribami in hranili bogata plitva jezera. Navadno gre za večja vodna telesa, ki so vsaj ob robu dobro porasla z obvodnim rastlinjem. Čeprav praviloma gnezdi posamič, je zanj značilno tudi polkolonijsko gnezdenje, ko več parov splete svoja gnezda v neposredni bližini. Občasno, tudi pri nas, lahko opazujemo več deset gnezd na razmeroma majhnem prostoru, na primer na Račkih ribnikih, na zadrževalniku Medvedce in Cerkniškem jezeru. Polkolonijsko gnezdenje je zanimivo tudi zaradi tega, ker čopasti ponirki svoj teritorij agresivno

2

3

2: Čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*) – odrasel v zimskem perju
foto: Geoffrey Gilson

3: Čopasti ponirek – odrasel v poletnem perju
foto: Tone Trebar

4: Rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*) – odrasel v zimskem perju
foto: Gregor Bernard

5: Rjavovrati ponirek – odrasel v poletnem perju
foto: Ralph Hocken

5

6

8

4

7

6: Mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*) - odrasel v zimskem perju
foto: Tina Petras Sackl

7: Mali ponirek - odrasel v poletnem perju
foto: Matej Vranič

8: Mladiči čopastega ponirka
foto: Ivan Esenko

9: Mladiči malega ponirka
foto: Arpit Deomurari

9

10

10: Črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*) - odrasel v zimskem perju
foto: Jure Bizjak

11: Črnovrati ponirek - odrasel v poletnem perju
foto: Piet Munsterman / Saxifraga

11

branijo. Tako pozimi kot poleti je čopasti ponirek po zatilju in hrbtu črno rjav, po bokih sivo rjav, po prsih in trebuhu pa bel. V primerjavi z zimskim perjem ima poleti na glavi dva črna čopka in dva kostanjevo rjavo-črna zalizca. Kot edina vrsta ponirka pri nas ima pozimi rožnat kljun.

Pojavljanje v Sloveniji: Čopasti ponirek gnezdi na večjih vodnih telesih po vsej Sloveniji. Največ jih gnezdi na zadrževalniku Medvedce, Račkih ribnikih in na Cerkniškem jezeru. Na slednjem je gnezdenje sicer močno odvisno od vodnih razmer na jezeru. Pozimi se najpogosteje zadržuje na velikih rečnih akumulacijah ter na morju, v manjšem številu tudi na Cerkniškem jezeru ter na počasi tekočih rekah.

Rjavovrati ponirek (*Podiceps grisegena*)

Ob nepisanem pravilu, da bolj ko je ptica pisana, manj spevno je njeno oglašanje, je rjavovrati ponirek (40-46 cm) prava potrditev tega pravila. Črna kapa, zatilje ter hrbet, rumena baza kljuna, rdeče rjava vrat in prsi ter bela lica so v močnem kontrastu z njegovim svatovanjem. Svatovski in območno oglašanje na moč spominja na prašičje krljenje. Pri nas ga lahko slišimo v drugi polovici marca na Cerkniškem jezeru. Rjavovrati ponirek naseljuje večji del severnega zmernega pasu. V nasprotju s čopastim ponirkom ima raje manjše in bolj zaraščene vodne površine.

Pojavljanje v Sloveniji: Rjavovrati ponirek je v Sloveniji maloštevilen gnezdec Cerkniškega jezera, ki je eno najbolj zahodnih gnezdišč te vrste. V času selitve se najpogosteje pojavlja na dravskih akumulacijah, medtem ko je na obali dokaj reden prezimovalec.

Zlatouhi ponirek (*Podiceps auritus*)

Zlatouhi ponirek (31-38 cm) je najbolj severno razširjena vrsta ponirka. Naseljuje namreč severni rob severnega zmernega pasu. V Evropi gnezdi tudi na samem severu Skandinavije. V svatovskem perju ima črno teme, zatilje,

hrbet ter velike zalizce, ki so po obliki podobni tistim pri čopastem ponirku. Vrat, prsi in boki so kostanjeve barve, čez rdeče oči in na straneh glave pa so zlato rumena peresa. Pozimi, ko ga najdemo predvsem na morskih obalah, je zelo podoben nekoliko manjšemu črnovratemu ponirku.

Pojavljanje v Sloveniji: Zlatouhi ponirek je pri nas najredkejša vrsta ponirka. Kljub vsemu je vsako leto opazovan vsaj kakšen osebek, najpogosteje v hladnem delu leta na Obali ter na velikih akumulacijah na Dravi. Redko posamezni osebk tudi prezimujejo. Največje število zlatouhih ponirkov, in sicer 15, je bilo opazovanih leta 1996 na Cerkniškem jezeru.

Črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*)

Črnovrati ponirek je manjši (28-34 cm) črn ponirek z rdečim očesom, kostanjevimi boki in rumenimi peresi ob straneh glave. Pozimi je brez rumenih naglavnih peres, kostanjevih bokov ter črnine na vratu in prsih, obdrži pa rdeče oko. Naseljuje plitva in s hranili bogata jezera z veliko vodnimi rastlinami. Zelo mu ustreza bližina kolonijskih vrst, predvsem rečnega galeba (*Chroicocephalus ridibundus*), navadne (*Sterna hirundo*) ali močvirskih čiger (*Chlidonias*). V bližini teh kolonij gnezdi v bistveno višjem številu. Črnovrati ponirek je razširjen po večjem delu severnega zmernega pasu, razpršeno pa tudi na območju južne Afrike.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji je redek gnezdec. Doslej je bila njegova gnezditve potrjena na vsega treh lokacijah, na Hraških mlakah, lagunah za odpadne vode pri Ormožu ter na zadrževalniku Medvedce. Verjetno gnezdi še na enem izmed Teharskih jezer pri Celju. Na nobeni od teh lokacij ni reden gnezdec, na Hraških mlakah, kjer je bila prva potrjena gnezditve, pa verjetno ne gnezdi več. Pogostejši je med selitvijo, ko jih je predvsem spomladi moč opazovati tudi več kot sto skupaj. Prezimuje na velikih rečnih akumulacijah, Cerkniškem jezeru ter predvsem na obali. ●

12

13

→ Višina članarin leta 2012

Spoštovane članice in člani, zahvaljujemo se vam za pomoč in podporo v letošnjem letu, saj smo skupaj opravili veliko dobrega za ptice in naravo. Želimo si, da bi ostali z nami tudi v letu 2012.

Sporočamo vam, da je upravni odbor društva za leto 2012 potrdil naslednje višine članarin:

polna z Acrocephalusom	38 EUR
polna brez Acrocephalusa	32 EUR
znižana z Acrocephalusom	26 EUR
znižana brez Acrocephalusa	19 EUR
družinska z Acrocephalusom	45 EUR
družinska brez Acrocephalusa	38 EUR
podporni član	160 EUR in več
prijatelj rezervata	100 EUR

Poziv za plačilo članarine za leto 2012 boste prejeli v začetku prihodnjega leta.

→ Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.

→ Ornitološka šola za učitelje

Vabimo vas, da se tudi v šolskem letu 2011/2012 udeležite **Ornitološke šole za učitelje**. Tokrat bo prvič potekala v okviru formalnega izobraževanja učiteljev v organizaciji Zavoda RS za šolstvo.

Namen Ornitološke šole je predstaviti možnosti za doseganje ciljev v vzgojno izobraževalnem procesu s pomočjo opazovanja in raziskovanja ptic ter usposobiti udeležence za samostojno opravljanje terenskega dela na področju ornitologije v okolici šol.

Ciljna skupina so učitelji naravoslovnih predmetov v osnovni in srednji šoli, mentorji mladinskih raziskovalnih nalog in naravoslovnih krožkov ter drugi pedagoški delavci.

Ornitološka šola bo potekala **marca** ali **aprila 2012** v Ljubljani. Rok za prijavo je **20.1.2012**.

Način prijave: Prijavite se lahko s prijavnico na spletni strani Zavoda RS za šolstvo (www.zrss.si) ali Ministrstva za šolstvo in šport (<http://lim1.mss.edus.si/katis/>). Izobraževanje z naslovom »Opazovanje in proučevanje ptic« najdete v Katalogu programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju na strani 65.

Več informacij dobite v pisarni DOPPS na številki 01/426 58 75 ali na e-naslovu eva.vukelic@dopps.si.

12. Zlatouhi ponirek (*Podiceps auritus*) - odrasel v zimskem perju
foto: Larry Kay

13: Zlatouhi ponirek - odrasel v poletnem perju
foto: Sigmundur Ásgeirsson

Irska

// Tilen Basle

Površina: 70.273 km²

Dolžina obale: 1448 km

Najvišji vrh: Carrauntoohil (1038 m)

Št. prebivalcev: 4.581.269 (2011)

Podnebje: Zmerno oceansko z viškom padavin in najnižjimi temperaturami (redko pod 0 °C) v zimskem času

Ptice: Opaženih več kot 450 vrst, od katerih je približno 150 gnezdičk. Endemičnih vrst ni, so pa znane tri podvrste: menišček (*Periparus ater hibernicus*), šoja (*Garrulus glandarius hibernicus*) in povodni kos (*Cinclus cinclus hibernicus*). Za ljubitelja ptic je država zanimiva skozi vse leto, od obdobja gnezdenja in selitve do zime, ko kraje obišče veliko ptic s severa.

Živali: Sesalcev je 55 vrst, od katerih je 26 kopenskih. Nekatero redkejšo vrsto so navadni jelen (*Cervus elaphus*), planinski zajec (*Lepus timidus*) in kuna zlatica (*Martes martes*). Na kopnem živijo le tri vrste dvoživk in ena vrsta plazilca, medtem ko se v morju pojavlja še pet vrst morskih želv. Divje živečih kač ni. V morju okrog Irske živi 24 vrst kitov in delfinov. Pogostejše opaženi so ščukasti kit (*Balaenoptera acutorostrata*), hrbtnopluti kit (*B. physalus*), kit grbavec (*Megaptera novaeangliae*), navadni delfin (*Delphinus delphis*) in pristaniška rjava pliskavka (*Phocoena phocoena*).

Rastline: V primerjavi z drugimi evropskimi državami ima majhno število vrst, predvsem zaradi manjše geološke in ekološke pestrosti ter vpliva ledene dobe. Rastline tukaj sestavljajo dva pomembnejša habitata; travišča in barja. Nekatero vrsto: barjanska robida (*Rubus chamaemorus*), navadna rožmarinka (*Andromeda polifolia*), spomladanski svišč (*Gentiana verna*) ipd.

Zavarovana območja: Imajo več kot 2.000 zavarovanih območij, ki pokrivajo nekaj več kot 27.000 kvadratnih kilometrov, kar je približno 40 % celotnega ozemlja Irske. Od tega je 135 SPA-jev, ki so namenjeni varovanju ptic.

Na kaj pomislite, kadar kdo omeni Irsko? Na škrate, deteljico, pivo, zabavo, živahne »pube« ali morda krompir? Temu dodajmo še muhasta vreme v tej vedno zeleni pokrajini in dobili bomo pestro mešanico običajev, stereotipov in mitov, ki jih ob obisku te severne države ne moramo zgrešiti. Vendar pa človek ob raziskovanju tuje dežele zmerom najde kaj novega, kar bi se lahko znašlo v kakšnem vodniku ali priročniku; od samotnih travnikov in vasic, kjer se je čas tako rekoč ustavil, do čudovitih plaž, ki pa jih žal ne obliva kaj prida toplo morje.

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Reka Liffey v Dublinu

2: Osli na otoku Blasket so ljudem v preteklosti pomagali pri različnih opravilih, sedaj pa so na dopustu.

3: Napisi, ki so ob prečkanju ceste v državi, kjer promet poteka po levi strani, zelo koristni!

4: Srebrni galebi (*Larus argentatus*) v središču mesta niso posebno plašni.

5: Temple Bar je najbolj znana dublinska pivnica.

foto: vse Tilen Basle

6: Ledni viharniki (*Fulmarus glacialis*) so mojstri letenja!
foto: Matej Gamser

7: Pogled na zaliv mesteca Dingle z bližnjega hriba Eask
foto: Tilen Basle

8

8: Velik galeb (*Larus marinus*) si lahko privošči tudi nekoliko večjo ribo. foto: Matej Gamser

9: Great Blasket Island, dom več tisoč ptic foto: Tilen Basle

9

Mestni vrvež v Dublinu

Irska je bila izoliran otok že v obdobju po zadnji ledeni dobi, ko jo je dvigajoče se morje ločilo od celine. Posledica tega je danes manjše število živalskih in rastlinskih vrst kot na celine ali na britanskem otoku. Prva večja naselja na obali so začela nastajati v 9. stoletju, ko so Irske obale neprenehoma napadali in ropali Vikingi. Eno takšnih zgodnjih vikinških naselij so poimenovali Dubh Linn ali »črn bazen« in ga danes poznamo z imenom Dublin.

Središče mesta preseka reka Liffey, ki jo prečka ducat mostov, vsak s svojo zgodbo in zanimivim imenom. Če vas zanimajo zgodovina, umetnost in ljudje, je to pravi kraj za vas, saj je središče polno znamenitosti. Trinity College, O'Connell Street in Ha'penny Bridge so le nekatere, ki jih mora obiskovalec nujno obiskati. Za ljudi, željne zabave, se življenje prične pozno popoldan, ko zaživijo številne pivnice, ki poleg domačega piva ponujajo tudi živo glasbo in ples. Seveda govorim o tradicionalni irski glasbi in plesu, in na trenutke se ti zazdi, da tukaj ne sledijo smernicam moderne glasbe. In da omenim še irsko posebnost – pivo! Vsak pogovor z domačinom se je začel ob in o pivu, in v kratkem ugotoviš, da je to nekako njihova »sveta« stvar, na katero so izredno ponosni.

Kljub temu mestnemu vrvežu pa sem stalno, vsaj z enim očesom, spremljal nebo. Verjetno bi temu lahko rekli že »poklicna deformacija«, vendar nove in zanimive ptice srečaš že v samem mestu. Ne sprehodu ob reki te stalno spremljajo srebrni galebi (*Larus argentatus*) in rečni galebi (*L. ridibundus*), ki množice turistov prosjačijo za prigrizek. Bolj ko se bližaš morju, zanimivejše postaja in v samem pristanišču že lahko opazuješ črne njorke (*Cephus grylle*) ter navadne čigre (*Sterna hirundo*). Kot zanimivost naj še povem, da je v bližini Dublina ena največjih kolonij rožnatih čiger (*Sterna dougallii*) v Evropi, ki šteje več kot 500 gnezdečih parov in je lep primer naravovarstvene prakse (projekt Dalkey Tern).

Polotok Dingle in irske ptice

Prepotovati 350 kilometrov? Nič lažjega! Po irsko in najceneje? 12 ur vožnje, štirje avtobusi in veliko živcev! Pa ne tožim, da ni bilo vredno, le misel na vrnitev je pustila grenak priokus. Pot popelje popotnika čez osrednjo Irsko ali The Midlands, kot ji tam pravijo. To je značilna irska pokrajina, ki jo velikokrat vidimo na razglednicah in revijah; veliki pašniki z govedom in ovci ter veliko mogočnih trdnjav oziroma njihovih ostankov. In ko se bližaš morju, lahko v močvirnih območjih v bližini mesta Tralee kar iz avtobusa opazuješ velike škurhe (*Numenius arquata*) in rdečenoge martinke (*Tringa totanus*), kako se prehranjujejo na poplavnih brežinah mnogih majhnih rek. To območje je tudi mednarodno pomembno območje za ptice (IBA), saj ga kot prezimovališče v zimskem času obišče več tisoč ptic s severa. Tukaj se cesta precej zoži in se prične z mnogimi ovinki vzpenjati na hribovito območje polotoka Dingle.

Polotok leži na skrajnem jugozahodu Irske in ima več kot 6.000 let zgodovine. Še danes je zelo tradicionalno območje, kjer velika večina ljudi govori stari irski jezik. Tudi pokrajina je zelo »tradicionalna«, saj jo je oblikovala stoletja dolga ekstenzivna paša; nizki travniki in grmičevje, ki segajo do najvišjih gorskih vrhov. Pojem gorovje pa je tukaj nekoliko drugačen, kot si ga predstavljamo ljudje iz dežele izpod Alp. Njihov najvišji gorski cestni prelaz je na nadmorski višini 410 metrov. Srečanje s planinsko vrano (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*) je tu skoraj neizbežno, saj se človeku zelo približa in se ga ne boji, podobno kot pri nas njena sorodnica planinska kavka (*P. graculus*).

Obalo polotoka gradijo strmi klifi, ki jih prekinjajo čudovite peščene plaže, izmed katerih bode v oči Inch Beach. Več kot štiri kilometre dolga plaža, zelo popularna med surferji. Takšna habitatna raznolikost privabi tudi mnoge ptice, ki skalne police, razpoke in votline izkoriščajo za gnezdenje. Zelo pogosta vrsta takšnih sten je ledni vi-

10

11

harnik (*Fulmarus glacialis*), ki z lahkotnim in elegantnim jadranjem prekaša vsakršnega galeba. Tudi teh je precej, predvsem opazna pa sta veliki (*Larus marinus*) in rjavi galeb (*L. fuscus*), ki delata družbo viharniku, gnezdečemu v večjih kolonijah. Na ogled teh ptic je najbolje oditi z barko, od koder boste mormone (*Fratercula arctica*) opazovali na razdalji nekaj metrov, plašne pa ne bodo niti njorke (*Alca torda*). Začetna točka vseh takšnih izletov je mesto Dingle in naj vam ne bo nerodno barantati, saj se lahko z domačini marsikaj dogovorite, čeprav so cene še vedno precej visoke.

Dingle je mesto na južni obali polotoka, ki nosi njegovo ime. Še pred nekaj desetletji tih ribiški zaselek je danes zelo živahno mesto z mnogo trgovinami, restavracijami in pivnicami, ki ga na leto obišče več tisoč turistov. Razlog za tak razcvet pa je nekoliko nenavaden in nosi ime Fungie. Fungie je namreč delfin, velika pliskavka (*Tursiops truncatus*), ki od leta 1984 prebiva v zalivu. Postal je prava lokalna in državna zvezda, kar domačini s pridom izkoriščajo; z ladjami vozijo turiste po zalivu, medtem ko Fungie plava ob ladji in uprizarja akrobacije. Če vam Fungie ne odvzame vse pozornosti, lahko v samem zalivu opazujete strmoglavce (*Morus bassanus*), ki se v lovu na ribe ne utrudno zaletavajo v vodo. Ob obali pogoste školjkarice (*Haematopus ostralegus*) za iskanje hrane s pridom izkoriščajo obdobja oseke, ki za seboj pustijo ogromno majhnih nevretenčarjev in školjk. Posebej zanimiv dogodek pa poteka v večernih urah, ko se v pristanišče vračajo ribiške ladje. Tem namreč sledijo več stoglave jate galebov, njim pa se pridružijo tudi navadne in polarne čigre (*Sterna paradisaea*). Slednje so maratonce med pticami, saj med letom preletijo več kot 70.000 kilometrov, doživijo dveoletni na leto in največ »sončnih« dni izmed vseh ptic.

Na skrajnem zahodnem delu Evrope

Na skrajnem zahodu polotoka se iz morja dviga šest otokov, ki skupaj oblikujejo otočje Blasket. So najbolj za-

hodna točka Irske, hkrati pa tudi najbolj zahodna točka celinske Evrope. Do leta 1953 so bili naseljeni s popolnoma irsko govorečimi prebivalci, ki pa so se zaradi ostrih življenjskih razmer z otoka umaknili. Danes so otoki turistična točka za pohodništvo in opazovanje narave, domačini pa na njih pasejo drobnico.

Ptičji svet na otokih je izjemen, zato so bili otoki razglašeni za mednarodno pomembna območja za ptice (IBA). Tukaj gnezdi okoli 100.000 strakošev (*Hydrobates pelagicus*), ki pa jih je težko opaziti, saj so nočne ptice in se čez dan zadržujejo na odprtem morju, predvsem zato, da se izognejo plenjenju pred galebi in govnačkami (*Stercorarius* sp.). Podobno strategijo uporablja tudi atlantski viharник (*Puffinus puffinus*), kar je tudi razlog, da se ni znašel na listi opaženih ptic, čeprav je s 5.000 gnezdi druga najpogostejša ptica območja. Tu se človek zamisli, kakšno doživetje bi bilo ponoči prisluhniti tisočerm vračajočim se pticam. Druge pogostejše ptice na območju so že prej omenjeni veliki, rjavi in srebrni galeb, črna njorka, mormon ter školjkarica. Čeprav v drugih predelih Irske ni bilo opaziti veliko kormoranov (*Phalacrocorax carbo*), jih je bilo tukaj na stotine. Njim so se pridružili še vranjeki (*P. aristotelis*), ki gnezdi v večjem številu na otokih. Kljub prevladi zanimivih morskih ptic pa so se tu našle omembe vredne pevke. Vso pot, ki vodi okoli glavnega otoka (Great Blasket Island), te spremljajo družine kupčarjev (*Oenanthe oenanthe*), na skalah, ki štrlijo iz trave, pa posedajo obalne vriskarice (*Anthus petrosus*).

Otoki pa niso znani le po ptičjih prebivalcih, temveč tudi po pestrem življenju v okoliškem morju. Obiskovalci in domačini pogosto videvajo morskega psa orjaka (*Cetorhinus maximus*), ki naj bi bil nekoč celo več ur spremljal kajakaše na vožnji med otoki. Območje pogosto obiskuje tudi delfinja družina in opazovanja kitov so prav tako pogosta. Na glavnem otoku pa ne prebivajo le kolonije ptic, marveč tudi kolonija navadnih tuljnev (*Phoca vitulina*), ki šteje okoli 400 osebkov. Ti redno prihajajo v

10: Obalna vriskarica (*Anthus petrosus*) v značilnem habitatu, kjer med algami in skalami išče hrano
foto: Matej Gamser

11: Plaža v bližini Sleea Head, kjer se domačini mirno kopajo v vodi s temperaturo borih 13 stopinj!
foto: Tilen Basle

12

12: Tjulnji mladiči (*Phoca vitulina*) po hranjenju sesajo kožuh drug drugega. To je vedenje, ki nadomešča naravno sesanje pri materi. foto: Tilen Basle

konflikt z lokalnimi ribiči, ki jih krivijo za upad ribje populacije. V zadnjih letih je zato večkrat prišlo do pokola celotne kolonije, kar je odmevalo tudi v irski javnosti, vendar sprememb na bolje za zdaj še ni na obzoru. Nekako me je to spomnilo na slovensko problematiko s kormorani, saj gre v obeh primerih za pomanjkanje poznavanja vrste in razumevanja stanja v okolju ter zanemarjanje lastnih vplivov na okolje.

Grem na Irsko ...

... pomagat! Čeprav se morda zdi, da sem Irsko obiskal zgolj zaradi ptic, pa je razlog tičal tudi drugje. Odzval sem se namreč vabilu prijazne gospe Biance, ki je potrebovala prostovoljce za pomoč v irskem zavetišču za tjulnje (Irish Seal Sanctuary). Bianca je Slovenka, ki že osem let živi na Irskem in svoj čas namenja pomoči poškodovanim in zapuščenim tjulnjem, hkrati pa omogoča mnogim slovenskim prostovoljcem vpogled v delo, ki ga drugače morda ne bi nikoli spoznali. Zavetišče sprejema osirotele in poškodovane tjulnje z vse irske obale, jih rehabilitira in nato spusti v naravo na mestu, kjer so bili najdeni. V poletnem času so to navadni tjulnji, saj imajo v tem času mladiče, ki so najbolj izpostavljeni nevarnostim. Veliko se jih namreč izgubi in loči od matere ali pa se poškodujejo. Razlogi za to še niso povsem raziskani, verjetno pa pri tem igrajo pomembno vlogo vremenski pojavi, promet in onesnaženost morja. Podobna zgodba se ponovi tudi v zimskih mesecih, ko mladiče povržejo sivi tjulnji (*Halichoerus grypus*), ki jih v zavetišču čez leto oskrbijo bistveno več kot navadnih tjulnje. Za to je kriv predvsem njihov način oskrbe in prehranjevanja mladičev, ki v samostojnem iskanju hrane zapustijo obalo veliko prej kot navadni tjulnji.

Tjulnje v zavetišču sprejme usposobljeno osebje, ob poškodbah in po potrebi pa prejmejo tudi veterinarsko oskrbo. Med rehabilitacijo vsakodnevno počistijo zavetišče in prostore, v katerih tjulnji prebivajo, ter jih večkrat

dnevno nahranijo. Ker se mladi tjulnji v naravi požiranja rib naučijo od svojih mater in z vajo, je ta proces v zavetišču dokaj dolgotrajen in treba je imeti veliko potrpljenja. Med tem procesom tjulnje hranijo »na silo« (v angleščini temu pravijo »force feeding«). Mladičem v želodec spustijo plastično cevko in vanjo zlijejo ribjo juho; zmes ribje kaše, elektrolitov, soli in zdravil. Naj vam povem, da sta njen videz in vonj »nepozabna«, a sodeč po slinjenju in tresenju majhnih kožuškov je zalogaj slasten. Ko so mladiči dovolj veliki ali ko okrevaajo, jih preselijo v večji bazen, kjer lahko plavajo, za obrok pa dobijo ribe, ki jih lahko že sami pogoltnejo.

Pri vseh teh opravilih pridno pomagajo prostovoljci z vsega sveta. Ker zavetišče deluje prostovoljno in je popolnoma odvisno od prostovoljnih prispevkov, jim pridne roke pridejo zelo prav. Iz tega lahko zaključimo le, koliko se da narediti s trudom nekaj posameznikov, ki jih k delu ne žene denar, ampak le želja in vizija po spremembi, po spremembi na bolje. ●

Priporočena literatura:

DEMPSEY, E. & O'CLERY, M. (2010): The Complete Guide to Ireland's Birds. – Gill & MacMillan, Dublin.
HUTCHINSON, C. D. & MILNE, P. (1994): Where to Watch Birds in Ireland. – Christopher Helm Publishers Ltd, London.
več informacij o projektu Dalkey Tern: <http://www.birdweb.net/tern.html>

→ POPRAVEK

V prejšnji številki Sveta ptic smo pri članku **Izumrtje goloba selca – primer brutalnosti človeškega pohlepa** na strani 22 pomotoma objavili napačno sliko 4, na kateri so namesto postreljenih golobov bizonove (*Bison bison*) lobanje. Slika sicer prikazuje vso obsežnost lovske brutalnosti, saj so v času iztrebljanja golobov skoraj popolnoma iztrebili tudi bizona. Kljub temu se za napako opravičujemo.

Uredništvo Sveta ptic

1

Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu - DOPPS-ov tretji naravni rezervat

// Damijan Denac

Na območju bazenov za odpadne vode, ki so delovali kot čistilne naprave, sta s skupnimi napor DOPPS in TSO v minulih letih nastala žarišče ptičje biodiverzitete v Sloveniji in pomembno jedro Natura 2000 območja Drava. Omogočili smo gnezdenje več močno ogroženim vrstam ptic v Sloveniji in Evropi, ustvarili optimalne razmere za tisoče vodnih ptic, ki so tu na selitvi nabirale novih moči, in tako dokazali, kako pomembno in uspešno je lahko sodelovanje med varstvom narave in industrijo. Po reformi sladkornega sektorja v EU in sprejeti odločitvi o zaprtju TSO je obstoj bazenov in njihove veličastne narave za hip obvisel na nitki. A ne v resnici, saj sta se vnovič pokazali naša skupna želja in vizija, da območje bazenov ohranimo kot naravni rezervat z naravovarstveno, izobraževalno in raziskovalno vlogo.

Območje, zgodovina in trenutne razmere

Bazeni za odpadne vode nekdanje Tovarne sladkorja Ormož d.d. (v nadaljevanju bazeni TSO) ležijo v poplavnem območju reke Drave ob Ormoškem jezeru, okoli 500 metrov južno od naselja Frankovci in v bližini mesta Ormož. Sestavlja jih sedem bazenov skupne površine 38,67 ha, ločenih z nasipi: saturacijski, dva zemeljska in štirje vodni bazeni. Celotno območje bazenov TSO, ki vključuje tudi ostanke poplavnega gozda, kmetijska zemljišča in nasute površine, meri 54,96 ha. Na območju bazenov smo bili ornitologi, člani DOPPS, aktivni vse od njihovega nastanka – kot izvajalci kontinuiranega monitoringa ptic od leta 1979 in kot naravovarstveniki, ki smo s številnimi akcijami (postavitve gnezditvenih splavov) in intervenci-

jami (določitev režima košnje, prilagajanje gladin vode v bazenih gnezdenju ptic) v sodelovanju z zaposlenimi iz TSO z upravljanjem povečali naravovarstveno vrednost območja. Vzporedno z našim delom na tem območju smo v preteklih letih vzpostavili komunikacijo in medsebojno zaupanje z lastniki TSO, utemeljenima v skupni skrbi za naravno dediščino. To zaupanje se je v končni fazi pokazalo z brezplačnim prenosom lastništva s strani večinskega delničarja TSO, družbe COSUN, DOPPS-u, ki smo ga svečano opravili 2. marca 2010 v Grand hotelu Union v Ljubljani. Šlo je za prvo takšno odločitev tujega lastnika v Sloveniji in doživela je velik medijski in tudi siceršnji zelo pozitiven družbeni odziv. Ta izjemna kulturna gesta lastnika je veliko darilo Republiki Sloveniji in plemenito dejanje, ki presega nacionalne, tržne in osebne interese. Redko se zgodi, da gospodarski sektor nameni večja direktna sredstva ali vrednost v naravi za družbeno koristen namen, brez iskanja lastnega dobička. Kot je to za slovenski prostor običajno, pa so se tudi v tem primeru po (in tudi tik pred) prenosu lastništva pojavili "jastrebi", posamezniki z lokalnega in širšega političnega prizorišča, ki so v prenosu videli priložnost za lastno promocijo in interese, njihovo orodje pa je bilo (in delno še vedno je) širjenje neresnic in izsiljevanje DOPPS-a. V vseh primerih smo na napade argumentirano odgovorili in jih odbili, kar nam ni bilo težko, in to lahko tudi kadarkoli ponovimo, saj so dejstva transparentnosti postopka prenosa in vseh dogovorov, javnosti našega delovanja in zastopanju javnega interesa varstva narave na naši strani. Na območju bazenov vzpostavljamo naravni rezervat, odprt za javnost. Naše delo je trenutno usmerjeno v in-

1: Močvirski martinec (*Tringa glareola*) je najštevilčnejši seleči se pobreznik na območju - v posameznem dnevu se tukaj ustavi čez tisoč osebkov.
foto: Davorin Tome

2

2: Bazeni nekdanje Tovarne sladkorja v Ormožu so v neposredni bližini Ormoškega jezera, čez katero poteka meja med Slovenijo in Hrvaško
foto: Damijan Denac

3: Dogodka ob prenosu lastništva bazenov na DOPPS se je udeležil tudi visoki gost, njegova ekscelencen veleposlanik Kraljevine Nizozemske Johannes Douma (za katedrom). Sedijo prof. dr. Tamara Lah Turnšek, direktorica NIB, Hans Hogeweg, komercialni direktor COSUN, Jurij Dogša, direktor TSO, Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS, in Mladen Berginc, MOP.
foto: Tomaž Mihelič

3

tenzivno pridobivanje sredstev za začetek upravljanja – vzpostavitev novega dotoka vode v bazene, saj vode iz tovarne ni več, in začetek upravljanja življenjskih prostorov s pašo – in interventno upravljanje – preprečevanje zaraščanja z mulčanjem in košnjo, postavitev opozorilnih tabel, sodelovanje z lokalnimi partnerji. Lani smo prijavili večji projekt na razpis za evropska sredstva, v okviru katerega nameravamo urediti nov dotok vode, vzpostaviti upravljanje z življenjskimi okolji in postaviti osnovno infrastrukturo za obiskovalce. Rezultate nestrano pričakujemo v začetku naslednjega leta.

Ornitološki pomen območja

Bazeni so pomemben del mokrišč v sklopu rečnega ekosistema Drave in so vključeni v Posebno območje varstva (SPA) Drava (dalje SPA Drava) na podlagi Direktive EU o pticah. Ornitološke raziskave v minulih 30 letih izpričujejo velik pomen območja bazenov za ptice. Tukaj je bilo zabeleženo gnezdenje najmanj 29 vrst vodnih ptic. Med temi jih je devet vrst uvrščenih v Prilogo I Direktive o pticah, za 14 vrst pa je bilo opredeljeno območje SPA Drava (kvalifikacijske vrste). Med vrstami, za katere je bilo opredeljeno SPA Drava, na območju bazenov v pomembnem številu gnezdi še štiri vrste iz reda pevcev (Passeriformes), tako da je skupno število teh vrst 18. Vsaj štiri vrste na SPA Drava ne gnezdi nikjer drugje: čapljica (*Ixobrychus minutus*), grahasta tukanica (*Porzana porzana*), mala tukanica (*P. parva*) in trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*). Nikjer drugje na SPA Drava ne gnezdi tudi dve drugi vrsti, uvrščeni v Prilogo I Direktive o pticah, kostanjevka (*Aythya nyroca*) in polojnik (*Himantopus himantopus*). Gnezdenje kostanjevke je velikega pomena, saj gre za vrsto globalne varstvene pozornosti.

Bazeni so eno izmed dveh gnezdišč navadne čigre (*Sterna hirundo*) in rečnega galeba (*Larus ridibundus*) na SPA Drava. Odstotek gnezdečih parov navadnih čiger tukaj dosega 50-75 % celotne populacije območja SPA, v večini let pa tudi približno polovico celotne slovenske gnezdeče populacije. Polojnik gnezdi razen v bazenih TSO v Sloveniji redno le še v Sečoveljskih solinah. V TSO

gnezdi nekaj izjemno redkih slovenskih gnezdil, kot so polojnik, črnovrati ponirek (*Podiceps nigricollis*), konopnica (*Anas strepera*) in rdečenogi martinček (*Tringa totanus*). Poleg gnezdil so bazeni izjemnega pomena za dve vrsti, ki tu ne gnezdi, vendar sta navedeni med vrstami, za katere je bilo opredeljeno SPA Drava: močvirski martinček (*Tringa glareola*) in togotnik (*Philomachus pugnax*). Obe vrsti se nikjer drugje na SPA Drava ne pojavljata v primerljivem številu. Za močvirskega martinčka so bazeni tudi najpomembnejše območje v Sloveniji. Razen tega so bazeni verjetno najpomembnejše počivališče za seleče se pobrežnike (Charadriiformes) v Sloveniji sploh. V času selitve se redno pojavlja 30 vrst, njihovo skupno število pa doseže več (deset) tisoč ptic.

Dodaten ornitološki pomen daje območju bazenov poplavni gozd v neposredni okolici, kjer se redno zadržuje belorepec (*Haliaeetus albicilla*) in črna štorčja (*Ciconia nigra*), ki gnezdi v bližnji okolici, ter nekateri v Sloveniji ogroženi gnezdilci, na primer sršenar (*Pernis apivorus*), belovrati muhar (*Ficedula albicollis*) in plašica (*Remiz pendulinus*).

Mednarodni vidik reforme sladkornega sektorja

Dne 24. novembra 2005 je bila po dolgotrajnih pogajanjih sprejeta reforma sladkornega sektorja v EU. Sprejet je bil nov tržni red, ki je zelo močno vplival na pridelovanje sladkorne pese in proizvodnjo sladkorja v EU in tako tudi v Sloveniji. Cilj je bil zmanjšanje proizvodnje sladkorja v EU za šest milijonov ton, zmanjšanje izvoza sladkorja in sprostitve prostora za uvoz iz manj razvitih držav. V okviru reforme, ki se je začela leta 2006 in bo končana letos, je EU zmanjšala proizvodnjo sladkorja za 35 %. Evropska komisija je mnenja, da je bila z 96,6-odstotnim dosegom zastavljenih ciljev reforma uspešna. Od sezone 2005/06 do 2010/11 je bilo v okviru reforme zaprtih 80 tovarn od skupno 183, kar je pomenilo izgubo 20.000 neposrednih delovnih mest, skupaj s posrednimi pa 120.000 delovnih mest. Pet držav je povsem prenehalo s proizvodnjo sladkorja – Bolgarija, Irska, Latvija, Portugalska in Slovenija. Reforma je drastično spremenila razmerja na evropskem

4

trgu sladkorja. Medtem ko je bila EU pred reformo izvoznica sladkorja, je sedaj postala uvoznica. Trg je liberaliziran, uvoz se je z dveh milijonov ton leta 2005 povečal na 3,1 v letu 2010, gre za uvoz iz t.i. držav ACP (African, Caribbean and Pacific countries - Afriške, Karibske in Pacifiške države) in manj razvitih držav (LDC Least Developed Countries). V zadnjem času se je pritisk uvoza sladkorja v EU še povečal, nadaljevanje tega trenda pa lahko povsem poruši viabilnost preostale proizvodnje sladkorja v EU. Vsak dodaten uvoz namreč pomeni vpliv na domače proizvodne kapacitete. Zmanjšanje proizvodne kvote za približno 100.000 ton pomeni v povprečju zaprtje ene tovarne. Reforma sektorja sladkorja je bila politična odločitev med državami članicami EU, namenjena podpori globalizacije. Žal je Slovenija kot relativno majhna proizvajalka v okviru te reforme plačala visok davek. Reforma sladkornega sektorja pa ima mnogo širši »globalizacijski« davek – je namreč neposredna podpora največji grožnji biodiverzitete na svetu, to je izsekavanje pragozdov, ki se je posebej v Braziliji dodatno razmahnilo zaradi te reforme. Da ne govorimo o delovnih in socialnih razmerah tamkajšnjih delavcev oz. otrok, ki množično delajo na plantažah.

Naravni rezervat

Decembra 2009 smo na Ministrstvo za okolje in prostor oddali vlogo za razglasitev območja bazenov za naravni rezervat. Bazeni so mokrišče izjemnega nacionalnega in mednarodnega pomena za številne varstveno pomembne vrste ptic. Hkrati so pomemben del SPA Drava, opredeljenega na podlagi Direktive EU o pticah. Z aktivnim upravljanjem je mogoče razmere za gnezdenje ptic izboljšati in v kombinaciji s postavitvijo ustrezne varstvene in usmerjevalne infrastrukture prihodnji rezervat razvijati v naravovarstveno in izobraževalno središče regionalnega pomena. Glavni varstveni cilji rezervata bodo (1) varstvo populacij ogroženih in varstveno pomembnih vrst (vodnih) ptic z upravljanjem, (2) uresničevanje ukrepov za izboljšanje in oblikovanje življenjskih prostorov za (vodne) ptice in (3) ohranitev populacij drugih ogroženih in mednarodno varovanih rastlinskih in živalskih vrst. ●

Kratka zgodovina TSO

1977 - V okviru takratnega združenja SLOVIN se je pričela graditev tovarne. Financiranje se je zagotavljalo iz fonda, v katerega se je stekal tako imenovani »sladkorni dinar«. To so bila sredstva iz domačih in tujih kreditov ter prispevkov, ki jih je združilo 129 domačih podjetij. Graditev je prevzelo zahodnonemško podjetje BMA iz Braunschweiga. Poleg nosilca izgradnje je v njej sodelovalo tudi veliko število podjetij, pretežno iz Slovenije, a tudi drugih republik tedanje skupne države.

1979 - Graditev tovarne uspešno zaključena.

1980 - Prva predelava (kampanja) sladkorne pese.

1989 - Odplačilo vseh domačih in tujih kreditov za graditev tovarne.

1994 - Začetek procesa lastninskega preoblikovanja tovarne v delniško družbo.

1996 - Uvrstitev delnic Tovarne sladkorja d.d. na Ljubljansko borzo.

1997 - Velike spremembe lastniške strukture. Nakup večinskega deleža Tovarne sladkorja d.d. nizozemske korporacije CO-SUN iz Brede.

2006 - S tržnim letom 2006/2007 se je zaključila uspešna proizvodnja sladkorja v Sloveniji zaradi močno poslabšanih razmer gospodarjenja, ki jih je določila evropska politika. Te veliko slabše razmere so posledica globalizacijskih vplivov in odločitve EU. Po številnih pogovorih s pridelovalci sladkorne pese, predstavniki države, zaposlenimi in delničarji so le-ti sprejeli na junijski skupščini sklep, da v tržnem letu 2007/2008 prenehajo s proizvodnjo sladkorja, oddajo celotno kvoto in se vključijo v uporabo pomoči za prestrukturiranje, skladno z uredbami EU.

4: V bazenih gnezdi do tretjina slovenske populacije polojnika (*Himantopus himantopus*).
foto: Davorin Tome

VIRI

DENAC, D. (2002): Common Tern *Sterna hirundo* breeding population: development and nature conservation management results at the Ormož wastewater basins between 1992 and 2002 (NE Slovenia). – *Acrocephalus* 23(115): 163-168.

DENAC, D. (2002): Proizvodnja sladkorja v sožitju s pticami. – *Svet ptic* 8(2): 17.

KOCIPER, A. (2010): Ormoške lagune v lasti naravovarstvenikov. – *Nedelo*, 7.3.2010

MEDVED, A. (2010): Družbena odgovornost podjetij do ptic ni več tabu. – *Svet ptic* 16(4): 18-19.

www.eurosugar.org

www.tso.si

Ramsarska konvencija

// Andrej Sovinc

1: Po merilih Ramsarske konvencije so Sečoveljske soline za prezimujoče in preletne vodne ptice pomembno območje, ki so prvo slovensko mokrišče v ramsarski družini od leta 1993. Mokrišča, kot so npr. tradicionalne soline, prispevajo tudi k razvoju lokalne skupnosti, saj so lahko vir za pridelavo hrane. foto: Andrej Sovinc

2: Leta 1999 so postale Škocjanske jame prvo evropsko ramsarsko podzemsko mokrišče. foto: Borut Lozej, vir: Arhiv Parka Škocjanske jame

V letošnjem letu obeležujemo 40 let skrbi za mokrišča mednarodnega pomena. Februarja 1971 je bila namreč v iranskem mestu Ramsar podpisana medvladna pogodba, ki jo poznamo z imenom Ramsarska konvencija. Nastala je kot odgovor na vse hitrejšo izgubljanje mokrišč, še zlasti tistih, ki so življenjski prostori vodnih ptic. Konvencija o mokriščih velja za prvo medvladno pogodbo, ki se zavzema za ohranjanje mokrišč na nacionalni in mednarodni ravni in njihovo trajnostno rabo.

Okroglo obletnico je želel Urad Ramsarske konvencije izkoristiti za nadaljevanje spoznavanja ljudi s čudesi mokrišč in z njo njihove zaščite, kar želimo predstaviti tudi v Svetu ptic.

Koliko je mokrišč?

Mokrišča najdemo na vseh nadmorskih višinah in v vseh geografskih širinah. Obsegajo okoli 2 % površja Zemlje in okoli 6 % kopnega. Skupna površina poznanih mokrišč v Sloveniji pokriva dobrih 5 % površja, torej le malo manj od svetovnega povprečja obsega kopenskega površja. Največji delež mokrišč na enoto površine v Sloveniji je v povodju Pesnice, kjer je mokrišč kar 17 %, na porečju Slovenske Istre pa je delež površinskih mokrišč le 0,01 %.

Naša mokrišča so po velikosti skromnejša. Porečje Donave meri 817.000 km², kar je več kot 40 površin Slovenije in je od našega največjega porečja Ljubljanice več kot 3.000-krat večje.

Največje mokrišče na površju Slovenije je Cerknjsko jezero, ki se občasno razteza na površini več kot 22 km².

Kaj ogroža mokrišča?

Odgovor na to vprašanje je preprost: človek! Čeprav se gledanje na mokrišča kot "nekoristne površine" počasi spreminja, pa je za mnoga mokrišča že prepozno. Na Nizozemskem, v Nemčiji, Španiji in Italiji se je delež mokrišč po drugi svetovni vojni zmanjšal za okoli 60 %, ponekod še za več. Mokrišča so se morala umakniti poljem in urbanizaciji, ob morju pa ribogojnicam in plažam. To je bil čas regu-

liranja vodotokov, "izboljšav", izsuševanja in namakanja zemljišč, zasipavanj mokrišč z odpadki in izpusti in pravljič o tem, da so mokrišča leglo bolezni in nadlog. Temu se vedno bolj pridružujejo tudi grožnje, ki jih prinašajo invazivne tujevrstne vrste, ki včasih povsem spremenijo ekološke značilnosti mokrišč. Širši vzrok za ogrožanje mokrišč je zagotovo v nizki okoljski osveščenosti in pomanjkanju odgovornega odnosa človeka do narave.

Slovenija in Ramsarska konvencija

Sečoveljske soline so bile leta 1993 kot prvo slovensko mokrišče uvrščene na ramsarski seznam mednarodno pomembnih mokrišč. Sledile so Škocjanske jame, ki so bile leta 1999 uvrščene na seznam kot prvo podzemsko mokrišče v Evropi, leta 2006 pa se jima je pridružilo še Cerknjsko jezero. Nekaj let je tudi učinkovito deloval Nacionalni odbor Ramsarske konvencije, katerega delo bi bilo smiselno oživiti.

Ramsarska konvencija v praksi

V slovenskem pravnem redu ima mednarodna konvencija, ki jo sprejme Republika Slovenija, težo zakona. Razumevanje ciljev in namena Ramsarske konvencije zato v teoriji zagotavlja mokrišču dolgoročno ohranitev in torej onemogoča vse posege in aktivnosti, ki bi lahko ta značaj ogrozili. Lahko bi rekli, da je s tem mokrišče zavarovano, četudi zanj ni pripravljen poseben akt o ustanovitvi zavarovane območja, saj ga pred uničujočimi posegi varujejo določila Ramsarske konvencije. Vsaj v teoriji naj bi bilo tako ... Ob tem pa ne pozabimo na vsesplošno nizko raven spoštovanja zakonodaje v naši državi.

Ramsarska konvencija pomaga pri zagotavljanju trajnostne rabe tudi mokriščem, ki niso določena kot mokrišča mednarodnega pomena in uvrščena na Ramsarski seznam. Načela konvencije namreč veljajo za vsa mokrišča na ozemlju države pogodbenice in ne le za tista, ki so prepoznana kot mednarodno pomembna. V dokumentih, ki podpirajo vsebine Ramsarske konvencije, so tudi določila

la, da v primeru čezmejnih mokrišč za celotno mokrišče veljajo ista določila.

V praksi seveda ni pričakovati, da bo Urad Konvencije ostro protestiral pri državnih oblasteh v primeru, ko se v državi posamezno mokrišče zasuje – celo ko je ogroženo mokrišče mednarodnega pomena in je Urad Konvencije obveščen, bodo postopki tekli počasi in preudarno. Urad Konvencije bo najprej sam preveril informacije o dejanski ogroženosti mokrišča in potem morda z vljudnostnim pismom povprašal predstavnike oblasti, kakšno je uradno mnenje o zadevi. Ko so pred leti z južne strani Dragonje, na območju Ramsarske lokalitete Sečoveljske soline, kjer še ni dogovorjen potek državne meje, hrvaški lovci streljali na vodne ptice, se je naša država obrnila na pomoč k Uradu Konvencije. Vsa predhodno uporabljena sredstva, od obvestil do uradnih not slovenske vlade hrvaškim kolegom, namreč niso zalegla. Ker se hrvaška stran na slovenska opozorila o nesprejemljivosti lova ni odzvala, je Urad Konvencije v pismu hrvaškim oblastem pojasnil določila Ramsarske konvencije, in lov je bil ustavljen. Seveda le za nekaj časa ... Morda bi morala Slovenija podobno »diplomatsko ofenzivo« sprožiti tudi zaradi organiziranega streljanja vodnih ptic na Ormoškem jezeru s hrvaške strani. Ormoško jezero sicer ni na seznamu ramsarskih lokalitet, čeprav izpolnjuje merila za pridobitev takšnega statusa kot ena najpomembnejših postaj na selitveni poti vodnih vrst ptic s severa Evrope.

Mehanizem Konvencije omogoča tudi, da se mokrišča, katerih ekološki značaj je ogrožen, uvrstijo na poseben seznam (»Montreux list«). Države kršiteljice so tako postavljene določenemu mednarodnemu pritisku. Žal je to tudi vse, saj Konvencija ne predvideva nobenih drugih kazni za kršenje določil konvencije.

Pomen ptic za varstvo mokrišč

Merila za določevanje mednarodno pomembnih mokrišč v sklopu Ramsarske konvencije med drugim temeljijo na pojavljanju, predvsem pa na številčnosti vodnih in močvirskih ptic. Tako naj bi bila vsa mokrišča, na katerih se zadržuje (gnezdi, se ustavi na preletu ali prezimuje) vsaj 1 % populacije neke vrste ptic v eni izmed biogeografskih regij (Slovenija tako sodi v črnomoško regijo), uvrščena med

Ramsarske lokalitete. V Sloveniji takšne kriterije izpolnjuje in tudi presega reka Drava, kjer se na velikih vodnih zadrževalnikih in v ostankih poplavnih lok ustavlja na tisoče rac. Med njimi so, v mednarodno pomembnem številu, zvonci (*Bucephala clangula*), kreheljci (*Anas crecca*), mla-karice (*A. platyrhynchos*) in druge vrste. Reka Drava bi bila tako zlahka uvrščena med Ramsarska mokrišča mednarodnega pomena. Drugo, posebej za prezimujoče in preletne vodne ptice pomembno območje po merilih te konvencije so Sečoveljske soline, ki so že v Ramsarski družini. ●

Ramsarska definicija mokrišča

(1. in 2. člen konvencije):

»Območja močvirij, nizkih barij, šotišč ali vode, naravnega ali umetnega nastanka, stalna ali občasna, s stoječo ali tekočo vodo, ki je sladka, brakična ali slana, vključno z območji morske vode, katere globina med oseko ne preseže šestih metrov, in obalna območja blizu mokrišč in otoki ali morska vodna telesa, ki so med oseko globlja od šestih metrov in ležijo znotraj mokrišč.«

VIRI

BELTRAM, G., SOVINC, A., LENGAR, T. et al (1999): Ramsarska konvencija in slovenska mokrišča. Monografija Nacionalnega odbora Republike Slovenije za Ramsarsko konvencijo, Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana.

BELTRAM, G. (2005): Novi izzivi za ohranjanje mokrišč v 21. stoletju. Ministrstvo za okolje in prostor, Trajanus, Ljubljana.

3: Cerknisko jezero se je na Ramsarski seznam mednarodno pomembnih mokrišč uvrstilo kot tretja slovenska lokacija leta 2006. foto: Ivan Esenko

4: Reka Drava izpolnjuje merila za ramsarsko mokrišče, saj se na velikih vodnih zadrževalnikih in v ostankih poplavnih lok ustavlja na tisoče rac. Med njimi so zvonci (*Bucephala clangula*), ki se v času prezimovanja pojavljajo v mednarodno pomembnem številu. foto: Tone Trebar

1

2

Varstvo gozdnih vrst ptic v sodobnem slovenskem gozdu // Tomaž Mihelič

1: Naravi prepuščenih bukovih gozdov v Sloveniji primanjkuje.

2: Belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*) se pojavlja znotraj ogromnega dinarskega prostora le v posameznih fragmentih, kjer se gozd, v katerem se ne gospodari, močno približa svojemu naravnemu stanju.

Slovenija je s svojimi skoraj 60 % gozdne površine po gozdnatosti nedvomno v samem vrhu evropskih držav. Tudi pestrost gozdnih vrst ptic pri nas je velika, še posebej če se primerjamo z državami zahodne Evrope. Stanje ptičjih populacij je odsev preteklih razmer v gozdu, in dejstvo je, da nam je v Sloveniji ob načrtnem gospodarjenju z gozdovi uspelo nekatere vrste ohraniti v ugodnem stanju, druge pa so bile na istem prostoru potisnjene na rob izumrtja. Načrtno gospodarjenje z gozdom ni garancija za ohranitev ptic tudi v prihodnje, saj se na področju gozdarstva pripravljajo velike spremembe, za katere pričakujemo, da bodo na mnoge vrste vplivale negativno (odpiranje gozdov z novimi prometnicami, večji poseki, strojna sečnja).

Dve vrsti, ki jih na ta način lahko primerjamo, sta kozača (*Strix uralensis*) in belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*), saj sta oba tipična predstavnika odraslega jelovo bukovega gozda, ki je naravno značilen za večino naših Dinariidov. Kozača je v slovenskem dinarskem gozdu kljub gospodarjenju ostala pogosta vrsta, pri kateri se lahko pohvalimo, da je Slovenija ena izmed držav z največ pticami na enoto površine. Na drugi strani pa nam zgodba z belohrbtim detlom pokaže, da je gospodarjenje z istim gozdom popolnoma zaobšlo njegovo varstvo, saj se je vrsta ohranila zgolj v fragmentih. Vrsto je gospodarjenje z gozdom dobesedno izključilo iz ogromnega dinarskega prostora. Da je res tako, kažejo že osnovni podatki o pojavljanju belohrbtega detla, ki se otopo pojavlja prek celega dinarskega prostora, vendar le tam, kjer se gozd močno približa svojemu naravnemu stanju, ker se v njem ne gospodari. Belohrbtega detla torej ni ohranilo

gospodarjenje, temveč negospodarjenje z gozdom. Podobno kot z belohrbtim detlom v bukovjih je s triprstnim detlom (*Picoides tridactylus*) v smrekovjih. Tudi njemu najbolj ugovarja stara smrekovja, kjer ravno tako ne sme manjkati odmrlih stoječih in padlih dreves. Ker je vrsta prehransko vezana na podlubnike, ji ustrezajo tudi namnožitve podlubnikov, ki se dogajajo v gospodarskih gozdovih zaradi preteklega rastiščno neprilagojenega spodbujanja smreke praktično po vsej državi. Vrsta pa je kljub temu najbolj številčna predvsem v odmaknjenih smrekovjih na višjih nadmorskih višinah, ki jih gospodarjenje z gozdom še ni doseglo. Najdemo jo lahko tudi v starejših fazah gospodarskih gozdov z močno primesjo iglavcev (poleg smreke lahko tudi jelka), a se številčnost še zdaleč ne more primerjati z naravnimi sestoji.

Naravni ali gospodarski gozd

In kaj je tisto, kar gospodarski gozd tako močno razlikuje od naravnega gozda? Za omenjeni vrsti detlov je to predvsem količina odmrlega drevja v gozdu, ki ga v gospodarskih gozdovih praktično ni. V slovenskih gozdovih se je v povprečju obdržalo 13 m³ odmrlega lesa, kar pomeni slabih pet odstotkov od celotne količine lesa v gozdu. Seveda pa se je ob tem treba zavedati, da je večina tega lesa skoncentrirana v gozdovih brez gospodarjenja, zato je odstotek v gospodarskem gozdu še veliko manjši. Neugodna je tudi debelinska struktura tega lesa, saj je večina odmrlega lesa tankih dimenzij (pod 15 centimetrov premera). V naravnih gozdovih je odmrlega lesa celo desetkrat več kot v primerljivih gospodarskih gozdovih, večja pa je tudi celotna lesna zaloga. In to je življenjsko okolje, ki ustreza obema omenjenima vrstama detlov, ki sta tipična

specialista naravnih, odraslih gozdov, ki jim strokovno pravimo klimaksni gozdovi.

Obnova gozdnogospodarskih načrtov ob mednarodnem letu gozdov

Slovenci se ob mednarodnem letu gozdov ravno lotevamo celostne obnove gozdnogospodarskih načrtov, ki bodo definirali gospodarjenje z gozdom v naslednjih desetih letih, ob tem pa se je pomembno vprašati, ali bo poskrbljeno za ugodno ohranitveno stanje gozdov. Analiza možnih vplivov gospodarjenja z gozdom sicer bistveno presega obseg tega članka, zato se bom s pisanjem dotaknil samo odpiranja gozdov z gozdnimi cestami. Gospodarjenje z gozdom je namreč mogoče samo v primerih, ko imamo na voljo primerno infrastrukturo za sečnjo in spravilo lesa. Z novimi gozdnogospodarskimi načrti smo v Sloveniji predvideli graditev 2.750 kilometrov novih gozdnih cest, od katerih bi morali 750 kilometrov zgraditi prednostno. Graditev teh novih gozdnih cest pa bo vnesla v gozd dva nova vpliva. Prvi bo že nakazani vpliv gospodarjenja na teh površinah, ki so bile do sedaj v veliki meri nekakšni »neformalni gozdni rezervati«, saj se je zaradi nedostopnosti površin tam gospodarilo precej manj. Te površine bodo postale manj ugodne predvsem za specialiste klimaksnega gozda. Glede na količino gozdnih rezervatov, ki smo jih v Sloveniji opredelili in zajemajo manj kot odstotek površine gozdov, in glede na njihovo neugodno prostorsko razporeditev je povsem mogoče, da bo stalno odpiranje novih predelov gozdov z gozdnimi cestami in vlakami postavilo gospodarjenje z gozdom v povsem novo luč. Utegne se izkazati, da so imeli ključno vlogo pri ohranjanju specialistov klimaksnega gozda predvsem za gospodarjenje nedostopni tereni. Seveda je mreža rezervatov in ekocelic ter puščanje odmrlega lesa dobrodošel ukrep, vendar ostaja vprašanje, ali je tudi zadosten za ohranitev najbolj ogroženih vrst.

Omenjena graditev gozdnih prometnic pa poleg gospodarjenja z gozdom prinaša tudi druge spremljevalne vpli-

ve, med katere gre posebej omeniti vznemirjanje zaradi posledično pogostejše navzočnosti človeka na območjih graditve cestnega omrežja. Nekatere vrste so na to manj občutljive (npr. prej omenjeni vrsti detlov), spet druge pa imajo lahko s tem velike težave. Ena izmed teh je divji petelin (*Tetrao urogallus*), ki je za vznemirjanje dovzeten prek celega leta. Gozdna infrastruktura praviloma povzroči porast obiskovalcev gozdnega območja (pohodniki, gobarji, nabiralcı gozdnih sadežev). V Sloveniji še nismo našli učinkovite rešitve tega problema, saj so doslej postavljene zapore gozdnih cest praviloma neučinkovite.

Slovenskemu sodobnemu gozdarstvu je bila v postopkih uvajanja omrežja Natura 2000 dodeljena skrb za upravljanje gozdnih območij Natura 2000, s čimer se je pred gozdnogospodarskim načrtovanjem nedvoumno pojavil povsem nov izziv. Osnovni izziv za sodobno gozdarstvo je v sonaravnosti in trajnosti, in prepričan sem, da bomo nova spoznanja o habitatnih zahtevah vrst lahko dojemali kot pomoč za doseganje teh dveh izzivov in ne kot nepotrebne omejitve. ●

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

3: Tipičen gnezditveni življenjski prostor triprstega detla (*Picoides tridactylus*) je odrasel smrekov gozd, v katerem išče stara nagnita drevesa.

4: Triprsti detel je kazalec klimaksnega gozda. Najbolj mu ugajajo stara smrekovja, kjer ne sme manjkati odmrlih stoječih in padlih dreves.

foto: vse Tomaž Mihelič

Volcovi in njihova vloga v naravi

// Miha Krofel

1: Volkovi (*Canis lupus*) v naravi opravljajo mnoge pomembne funkcije, ki imajo precej večji vpliv kot samo zmanjševanje številčnosti rastlinojedcev.

2: Veliki rastlinojedci se začnejo vesti naravno šele takrat, ko njihov življenjski prostor naselijo volkovi. Če plenilcev ni, postanejo po vedenju vedno bolj podobni udomačenim živalim.

V mesečini pet silhuet v lahkotnem drncu prečka zasneženo dolino. Dve največji živali zavijeta vstran in se z zadnje strani povzpeta proti bližnjemu vrhu, druge pa se potuhnejo ob vzhodju vzpetine. Manjša skupina jelenjadi, ki je še pred trenutkom mirno grizljala poganjke, v galopu zbeži po pobočju pred plenilcema, ki pridrvita izza vrha. Starejša košuta zaradi nosnih zajedavcev po nekaj sto metrih pregona ne more več slediti vodnici. Kmalu zaostane in na izravnavi jo prestrežejo trije volkovi, ki so se skrivali za kupom snega. V nekaj sekundah jih dohitita še preostala člana tropa in dominantni samec z ugrizom v vrat hitro pokonča plen. Posledica takšnih lovov, ki že tisočletja vsako noč potekajo v naših gozdovih, ni le zmanjšanje števila rastlinojedcev. Veliki plenilci imajo občutno večje vplive na celoten ekosistem, kot bi si marsikdo predstavljal. Zato natančneje pogledajmo, kakšen je resničen pomen volkov za naravno delovanje tako kompleksnih sistemov, kot so naši dinarski gozdovi.

Volk (*Canis lupus*) je poleg evrazijskega risa (*Lynx lynx*) glavni plenilec velikih rastlinojedov v evropskih gozdovih. Dolgo časa so raziskovalci vlogo velikih plenilcev v naravi videli predvsem v uravnavanju številčnosti njihovega plena. Vendar je t.i. »ohranjanje ravnovesja v naravi« precej širše kot samo vplivanje na število rastlinojedcev. Šele v zadnjem desetletju začenjamo razumeti, kako močne vplive ima lahko prisotnost ali odsotnost že enega samega plenilca v okolju. Najbolj očitno se je to pokazalo v primerih, kot je severnoameriški narodni park Yellowstone. Tam so ljudje v prejšnjem stoletju volkove popolnoma iztrebili. A po mnogih desetletjih odsotnosti so volka ponovno naselili, obenem pa budno spremljali spremembe v okolju, ki jih je prinesla vrnitev velikega

plenilca. Ker so druge značilnosti okolja ostale bolj ali manj nespremenjene, je bila nenadna vrnitev volkov nekakšen naravni poskus, ki je raziskovalcem omogočil, da so preverjali, kakšne učinke ima pojavljanje volkov v ekosistemu.

Volk kot plenilec

Večina učinkov, ki jih imajo volkovi na naravo, izhaja iz tega, da je volk plenilec. S plenjenjem zmanjšujejo številčnost velikih rastlinojedcev in tako preprečujejo, da bi njihove gostote presegle točko stabilnega okolja (nosilna kapaciteta okolja). V okolju brez plenilcev se namreč rastlinojedci močno namnožijo in z objedanjem močno prizadenejo vegetacijo. To pogosto poteka do takšne mere, da jim dejansko zmanjka hrane in se populacija sesuje. Pomembna vloga plenilcev v naravi je, da preprečujejo ta velika nihanja v populacijah rastlinojedcev, ki bi negativno vplivala tudi na mnoge druge dele ekosistema. S tem plenilci bistveno prispevajo k stabilnosti naravnih sistemov.

V naravi je delovanje večine organizmov zavezano varčevanju z energijo. Zato se tudi veliki plenilci, kot je volk, pri plenjenju osredotočijo na tiste osebkke, ki jih je lažje ujeti. To so npr. ostareli osebki, mladiči, podhranjene, poškodovane in bolne živali ali tiste s številnimi zajedavci. Čeprav volkovi neredko uplenijo tudi popolnoma zdrave živali, raziskave kažejo, da je delež shiranih živali med plenom volkov občutno večji kot na primer med tistimi živalmi, ki jih odstrelijo ljudje ali poginejo v prometu. Zaradi tega volkovi pomembno prispevajo k naravni selekciji vrst, ki

jih lovijo. Čeprav je vpliv na posameznega jelena (*Cervus elaphus*), ki ga volk ubije, seveda negativen, je vpliv plenilcev na populacijo plena pogosto pozitiven, saj ohranjajo populacijo v ugodnem zdravstvenem stanju, preprečujejo širjenje bolezni in zajedavcev, zaradi odstranjevanja dela populacije pa se povečata preživetje in razmnoževalni uspeh preživelih osebkov.

Največji pomen plenilcev pa ima verjetno njihov vpliv na vedenje plena. Vedno več raziskav kaže, da so učinki plenjenja volkov na vedenje rastlinojedcev pomembnejši od samega ubijanja posameznih osebkov. Ob prisotnosti volkov na primer jelenjad postane previdnejša, zmanjša se tako objedanje rastlinja kot velikost njihovih čred in živali postanejo enakomerneje razporejene v prostoru. S tem volkovi preprečujejo preveliko koncentriranje rastlinojedcev na določenih mestih in tako omejujejo negativne vplive na vegetacijo. Raziskave kažejo, da je vpliv na vegetacijo bolj odvisen od prostorske razporeditve rastlinojedcev kot od njihove številčnosti. Pojavljanje plenilcev je tudi ključno za popoln razvoj naravnega vedenja pri njihovem plenu. Kadar volka ni in so rastlinojedci izpostavljeni predvsem odstrelu, njihovo vedenje namreč postopoma postaja vedno manj naravno in vedno bolj podobno vedenju domačih živali.

Volkovi in vpliv na ekosistem

Vpliv volkov pa še zdaleč ni omejen le na njihov plen, marveč prek lova posredno vplivajo tudi na druge nivoje ekosistema. Biologi pravijo, da prihaja do t.i. trofičnih kaskad, kar pomeni, da se vplivi plenjenja volkov kot dominane prenašajo med različnimi nivoji ekosistema – npr. od enih rastlinojedcev na vegetacijo ter dalje spet na druge rastlinojedce, njihove plenilce in tako dalje. Tako veliki plenilci, kot so volkovi, pogosto vplivajo na celotno biotsko pestrost območja ter tudi na ekosistemske storitve, ki jih naravno okolje ponuja človeku.

Tako so na primer v narodnem parku Yellowstone po vrnitvi volkov najprej opazili spremembe pri jelenjadi, ki je spremenila svoje vedenje in razporeditev v prostoru. Posledično so se spremenili vzorci objedanja vegetacije, zaradi česar so se med drugim v okolje začele vračati nekatere drevesne vrste, ki so pred tem ob odsotnosti volkov skoraj izginile (npr. trepetlika in vrbe). To je sprožilo nadaljnjo kaskado efektov, saj so npr. zaradi ponovnega zaraščanja obrežij opazili velik porast v številu vrst in številčnosti ptic pevk, ki naseljujejo ta habitat. Hkrati je zaraščanje z vrbovjem omogočilo tudi vrnitev bobrov, ki so prehransko odvisni od vrb. Bobri pa so z graditvijo jezov spet ustvarjali nova mokrišča in vodne habitate, ki so dom številnih drugih vrst, in tako še dodatno povečali biotsko pestrost celotnega območja.

Poleg vpliva prek rastlinojedcev pa so raziskovalci ob vrnitvi volkov opazili pomembne spremembe tudi v dostopnosti mrhovine. Pred vrnitvijo volkov je bila mrhovinarjem na voljo v glavnem le v nekaterih delih leta – predvsem ob koncu hudih zim od večjih poginih jelenjadi. S plenjenjem volkov je postala mrhovina v obliki ostankov njihovega plena dostopna skozi vse leto, kar je imelo pozitivne učinke za mnoge vrste mrhovinarjev, kot so medvedi (*Ursus arctos*), lisice (*Vulpes vulpes*), orli in mnoge druge ptice. Tudi v Sloveniji smo med raziskavami v okviru projekta SloWolf zabeležili že kar nekaj vrst ptic, ki so prihajale k ostankom volčjega plena: kanjo (*Buteo buteo*), kragulja (*Accipiter gentilis*), rjavega lunja (*Circus aeruginosus*), kozačo (*Strix uralensis*), sivo vrano (*Corvus cornix*) in krokarja (*C. corax*). V Severni Ameriki so pri krokarjih (ki jim tam pogosto pravijo že kar »volčja ptica«) celo opazili, da so se naučili slediti volkovom in jih pogosto spremljajo že preden ti ujamejo plen.

Pomemben učinek razširjenosti volkov je bil tudi vpliv na manjše zveri, predvsem kojote (*Canis latrans*). Zaradi izogibanja volkovom in tudi neposrednega plenjenja so se zmanjšale gostote kojotov in spremenila se je njihova

3: Zajedavci v grlu košute (*Cervus elaphus*), ki so jo uplenili volkovi. Z odstranjevanjem okuženih osebkov volkovi opravljajo naravno selekcijo ter zmanjšujejo širjenje bolezni in zajedavcev.

foto: vse Miha Krofel

4

5

4: Med pticami so z volkom najbolj povezani krokarji (*Corvus corax*), ki ponekod pogosto sledijo tropom volkov, se hranijo z ostanki njihovega plena in včasih celo pokličejo volkove k truplom večjih živali, ki jih sami ne morejo odpreti.

5: Ostanki plena volkov so pomemben vir hrane za mnoge živali, ki se hranijo z mrhovino. Na fotografiji je kanja (*Buteo buteo*), ki se je lotila ostankov plena volkov (košute) na Menišiji.

foto: obe Miha Krofel

razporeditev v prostoru, kar je imelo pozitivne učinke na nekatere manjše plenske vrste. Tako si je na primer opomogla populacija ogroženih vilorogov (*Antilocapra americana* - vrsta severnoameriške antilope), ki so jih pred tem prek plenjenja mladičev omejevali številni kojoti. Ob vrnitvi volkov so opazili tudi porast v številu snežnih zajcev (*Lepus americanus*), ki so glavni plen ogroženega kanadskega risa (*Lynx canadensis*). Tako je prišlo do cele vrste velikih, pozitivnih sprememb v okolju, glavni sprožilec vsega tega pa je bila le vrnitev volkov.

Ali lahko človek nadomesti volka?

Vprašanje, ki se pogosto postavlja, je, ali lahko človek z odstrelom nadomesti volka v naravi? Ljudje smo vsekakor zelo učinkoviti pri zmanjševanju in uravnavanju številčnosti velikih rastlinojedcev. Vendar pa je vpliv volkov na številčnost plena le majhen del vloge, ki jo ti opravljajo v ekosistemu. Predvsem z vidika vpliva na vedenje rastlinojedcev se odstrel precej razlikuje od naravnega plenjenja s strani volkov. Ljudje smo v splošnem tudi precej slabši selektorji in naša selekcija prek odstrela trofejno močnejših živali ali že samo zaradi naključnih stranskih učinkov odstrela ima lahko včasih izrazito negativne posledice za populacije živali. Raziskovalci so opazili tudi precejšnje razlike med odstrelom in plenjenjem volkov v učinkih na objedanje divjadi. Pokazalo se je, na primer, da se poškodbe zaradi objedanja na najbolj priljubljenih drevesnih vrstah niso zmanjšale niti ob močnem zmanjšanju številčnosti jelenjadi z odstrelom, nekaj let kasneje pa si je na istem območju ob vrnitvi volkov zaradi sprememb v vedenju in razporeditvi jelenjadi vegetacija očitno opomogla, čeprav je bila številčnost jelenjadi takrat trikrat večja kot v času, ko so objedanje poskušali omejiti z intenzivnim odstrelom.

V 20. stoletju je bilo ohranjanje volkov povezano predvsem z etičnimi in estetskimi razlogi. Zaradi številnih pozitivnih učinkov, ki jih imajo volkovi na ekološke

proces, pa danes postajata vračanje velikih plenilcev in njihovo trajnostno upravljanje eno izmed glavnih orodij ohranjanja narave in preprečevanja izgube biotske pestrosti. Vedno bolj namreč postaja jasno, da kljub vsem svojim izumom niti človek ne more nadomestiti volkov v naravi. Poleg tega pa ne pozabimo, da mnogih funkcij, ki jih opravljajo volkovi in drugi plenilci, verjetno sploh še ne poznamo. ●

Dodatni viri:

- ESTES, J. A. in sod. (2011): Trophic downgrading of Planet Earth. – *Science*, 333: 301-306.
- HEBBLEWHITE, M. in sod. (2005): Human activity mediates a trophic cascade caused by wolves. – *Ecology*, 86: 2135-2144.
- KROFEL, M. (2011): Vpliv velikih plenilcev na velike rastlinojede in pomen plenjenja v ekosistemi. Zbornik povzetkov in prispevkov iz delavnice Upravljanje velike rastlinojede divjadi ob upoštevanju njenih vplivov na gozdni prostor, potreb velikih plenilcev in pomena za lovstvo. – Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire. (dostopno na: www.volkovi.si)
- MECH, L. D. & BOITANI, L. (2003): Wolves: behavior, ecology and conservation. – University of Chicago Press, Chicago.
- STAHLER, D. in sod. (2002): Common ravens, *Corvus corax*, preferentially associate with grey wolves, *Canis lupus*, as a foraging strategy in winter. – *Animal Behaviour*, 64: 283-290.

Pridruži se prostovoljcem društva Dinaricum pri popisih volkov

Bi radi izkusili življenje volkov s sledenjem njihovih stopinj v snegu in poslušanjem njihovega tuljenja v dinarskih gozdovih? Društvo Dinaricum (www.dinaricum.si) vabi prostovoljce, ki bi se radi na terenu pridružili popisovanju volkov v okviru projekta SloWolf, da obiščete spletno stran www.volkovi.si.

1

Gosi

// Jakob Smole

V nasprotju z večino rac se večje gosi v glavnem prehranjujejo na odprtih površinah, travnikih, poljih ipd. Temu je prilagojen položaj močnih nog, ki so za lažjo hojo postavljene pod trup. Zanje je značilna močna družinska socialna vez, saj se po gnezditvi v prezimovališča odselijo kar celotne družine. Tako lahko mladostni osebki pridobivajo izkušnje staršev vse do naslednje gnezditvene sezone. Jate se v zraku razporedijo v obliki črke V. Med letom se osebki izmenjujejo na čelu jate, kjer je zračni upor največji, in se premikajo nazaj, kjer je za letenje v zavetju predhodne ptice potrebnega manj napora. V Evropi najdemo velika prezimovališča ob obalah Atlantika in Severnega morja; tam lahko opazujemo mešane jate, ki štejejo več deset tisoč ptic.

Katere gosi so bile opažene v Sloveniji

Pri nas je bilo doslej opaženih deset vrst iz dveh rodov, *Anser* (gosi) in *Branta* (črnobeke gosi). Naše najpogostejše vrste so njivska (*Anser fabalis*), beločela (*A. albifrons*) in siva gos (*A. anser*). Druge vrste se pri nas pojavljajo le izjemoma. Pri nekaterih od teh gre zanesljivo za naseljene tujerodne ali pobegle ptice, denimo kanadska (*Branta canadensis*) in tibetanska gos (*Anser indicus*). Pri drugih ne moremo zagotovo vedeti, ali so ušle iz ujetništva ali pa so k nam zašle s svojih običajnih selitvenih poti in prezimovališč. V to skupino spadata grivasta (*B. bernicla*) in belolična gos (*B. leucopsis*). Pri preostalih pa gre večinoma za izjemno redke gostje, ki k nam zaidejo s svojih običajnih selitvenih poti iz pretežno sibirskih ali grenlandskih gnezdišč. Med te štejemo kratkokljuno (*A. brachyrhynchus*), malo (*A. erythropus*) in rdečevrato gos (*B. ruficollis*).

Kje in kdaj jih lahko opazujemo

V Sloveniji gnezdi le siva gos, in sicer le na eni lokaciji, Renških glinokopih. Pri nas jih lahko opazujemo od jeseni do spomladi, se pravi med selitvijo in na prezimovanju. Najprimernejše lokacije so Ormoško in Ptujsko jezero v severovzhodni Sloveniji, Cerkniško jezero v osrednji Sloveniji in Sečoveljske soline ter Škocjanski zatok na Obali. Edino slovensko prenočišče gosi v zimskem času na Ormoškem jezeru je bilo zaradi lova s hrvaške strani pred nekaj leti uničeno. ●

1: Tibetanska gos (*Anser indicus*) se pri nas pojavlja kot tujerodna vrsta verjetno pobegle gojene ptice. foto: Gregor Bernard

→ Očistimo Slovenijo

Projekt Očistimo Slovenijo 2012, ki bo potekal 24. marca prihodnje leto, podpiramo tudi na DOPPS. Zavedamo se pomena čistega okolja brez odpadkov, zato pozivamo člane DOPPS k sodelovanju pri akciji Očistimo Slovenijo 2012. Projekt bo prihodnje leto uresničen kot del pobude Očistimo svet 2012. Milijoni prostovoljcev bomo takrat del največje okoljske akcije v zgodovini človeštva, akcije, ki bo združila svet. Več podatkov o akciji boste našli na spletni strani **www.ekologibrezmeja.si**, od januarja 2012 pa boste lahko status projekta spremljali na spletni strani **www.ocistimo.si**. Obveščanje v zvezi s projektom bo tudi na spletni strani DOPPS **www.svetptic.si**. Za dodatne informacije pišite na **info@ocistimo.si**.

Gosi

Ilustracije Jan Hošek

Mala gos (*Anser erythropus*)

velikost: 56–66 cm

čas opazovanja: redka pojavljanja v času selitve in prezimovanja

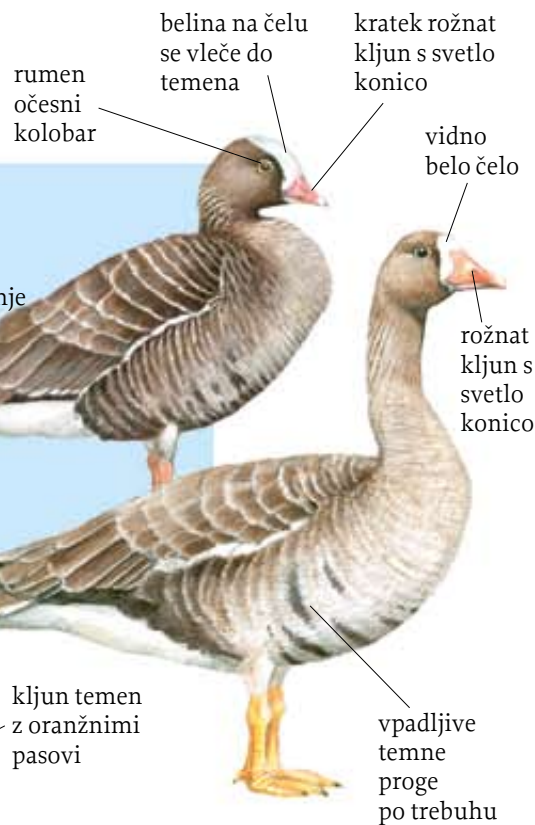
oglašanje: visoko (5–6 tonov višje od beločelih gosi) in manj raskavo, piskanje

Beločela gos (*Anser albifrons*)

velikost: 64–78 cm

čas opazovanja: zimska gostja od novembra do marca

oglašanje: visoko, bolj spevno in manj raskavo kot pri sivih in njivskih gosih

Anser fabalis fabalis
(gnezdi v tajgi)

Njivska gos (*Anser fabalis*)

velikost: 69–88 cm

čas opazovanja: v času selitve in kot zimska gostja od oktobra do marca

oglašanje: »kajak – kajajak«

kljun temen z oranžnimi pasovi

temna, rjava po glavi in vratu

kratki kljun je trikoten in temen, rožnato prepasan

rožnate noge v primerjavi z njivsko gosjo, ki ima oranžne

svetlo modro-rjava zgornja stran peruti

Kratkokljuna gos (*Anser brachyrhynchus*)

velikost: 64–76 cm

čas opazovanja: redka pojavljanja v času selitve in prezimovanja

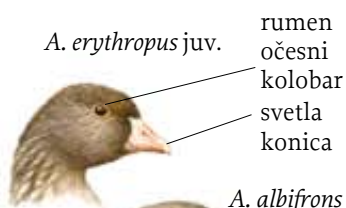
oglašanje: tako kot njivska gos »kajak – kajajak«

Siva gos (*Anser anser*)

velikost: 74–84 cm

čas opazovanja: v času gnezditve v Renških glinokopih, v času selitve in zimovanja od novembra do marca

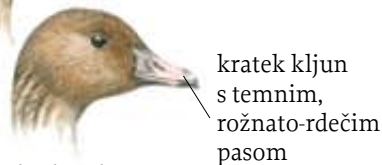
oglašanje: »ga ga ga« (podobno domači gosi)

A. erythropus juv.
rumen
očesni
kolobar
svetla
konica

A. albifrons juv.
rumeno rožnat
kljun s temno
konico

A. brachyrhynchus juv.
kratek kljun
s temnim,
rožnato-rdečim
pasom

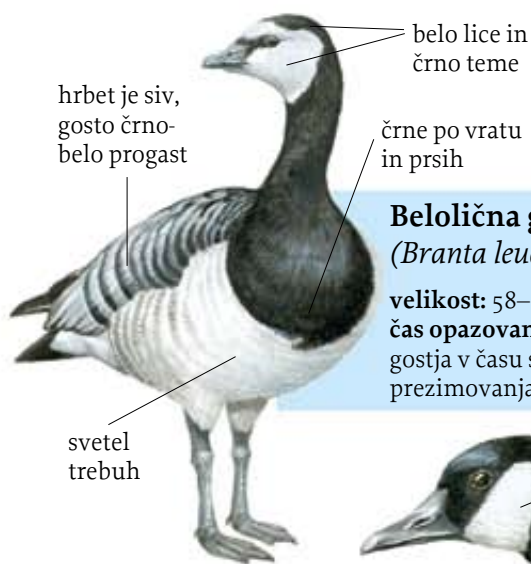
Branta leucopsis

po velikosti
manjša, temne
prsi

Branta canadensis

večja,
svetle prsi

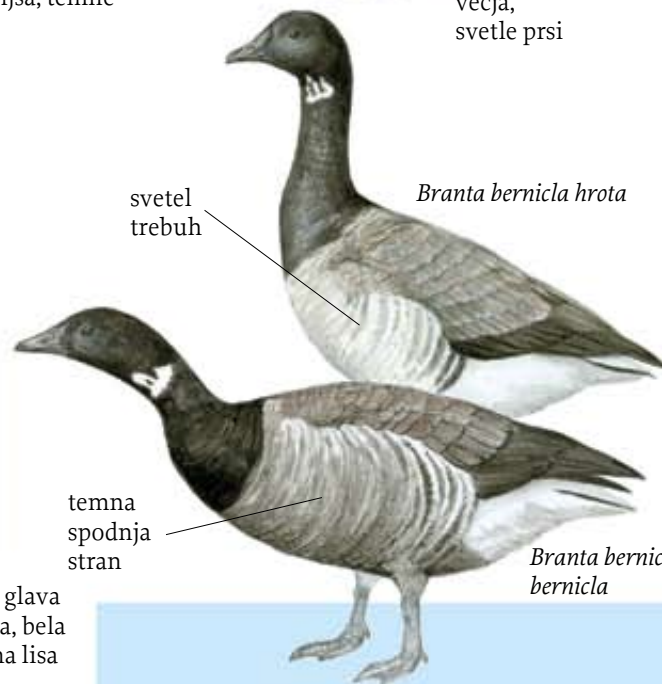
belo lice in
črno teme

črne po vratu
in prsih

Belolična gos (*Branta leucopsis*)

velikost: 58–70 cm
čas opazovanja: redka
gostja v času selitve in
prezimovanja

svetel
trebuh

Branta bernicla hrota

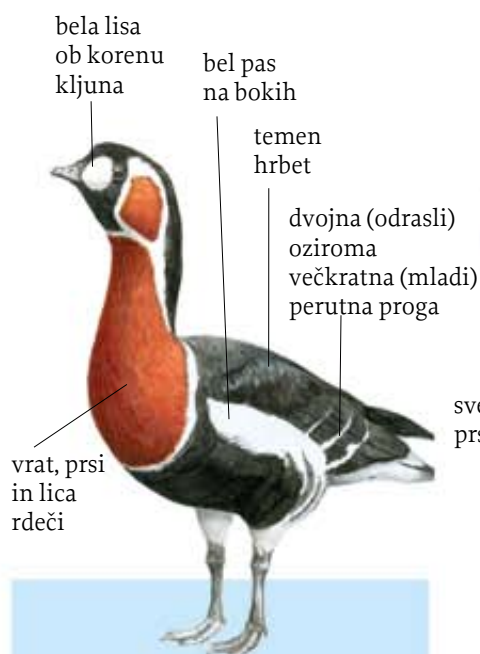
svetel
trebuh

temna
spodnja
stran

*Branta bernicla
bernicla*

Grivasta gos (*Branta bernicla*)

velikost: 55–62 cm
čas opazovanja: redka gostja v času selitve
in prezimovanja

bela lisa
ob korenu
kljuna

bel pas
na bokih

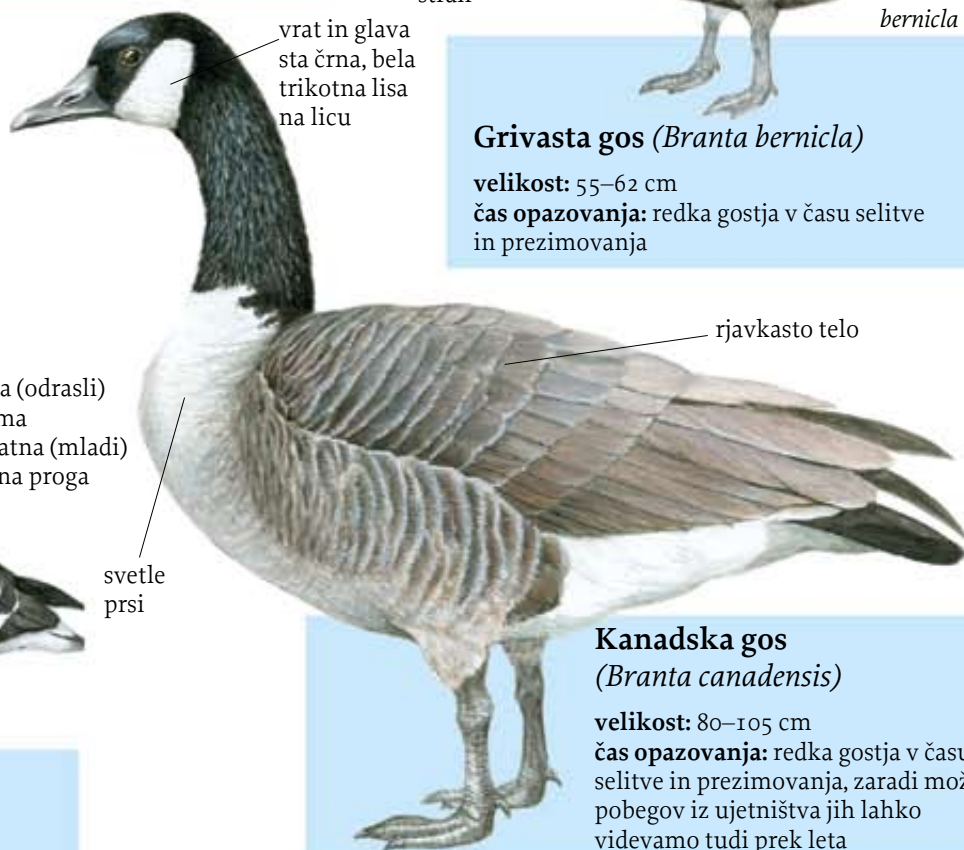
temen
hrbet

dvojna (odrasli)
oziroma
večkratna (mladi)
perutna proga

vrat, prsi
in lica
rdeči

Rdečevrata gos (*Branta ruficollis*)

velikost: 54–60 cm
čas opazovanja: redka gostja od
jeseni do spomladi v času selitve in
prezimovanja

rjavkasto telo

Kanadska gos (*Branta canadensis*)

velikost: 80–105 cm
čas opazovanja: redka gostja v času
selitve in prezimovanja, zaradi možnih
pobegov iz ujetništva jih lahko
videvamo tudi prek leta

Objavo ilustracij sta omogočila: avtor ilustracij Jan Hošek, ČSO (Česká společnost ornitologická) - češki partner BirdLife International in Alena Klvaňová, urednica revije Ptačí svět, za kar se jima iskreno zahvaljujemo.

Risbo Gosi si lahko ogledate tudi na spletni strani revije Svet ptic. ●

1

Peter Trontelj, buditelj in snovalec naravovarstvene vizije DOPPS

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Peter Trontelj – nekdanji dolgoletni tajnik in predsednik DOPPS, začetnik akcije popisa kosca (*Crex crex*), oblikovalec naravovarstvene vizije DOPPS, eden izmed pogajalcev za priključitev DOPPS k organizaciji BirdLife International, raziskovalec, profesor na Oddelku za biologijo Univerze v Ljubljani ...
foto: Ljerka Lah

2: V sodobni medicini, farmaceutiki in biotehnologiji uporabljajo skoraj izključno spregledano južno vrsto medicinske pijavke (*Hirudo verbana*), a jo pogosto deklarirajo kot pravo

Petra Trontlja poznamo kot nadvse delujočega in vplivnega tajnika društva (1988–1995), sedem let (1998–2004) pa je DOPPS-u tudi predsednikoval ter ob tem pustil v društvu zelo opazen pečat. V času njegovega aktivnega dela se je namreč zgodila vrsta za DOPPS pomembnih dogodkov. Osnovni in začel je vseslovensko akcijo popisa kosca, pomembno je prispeval k oblikovanju vizije DOPPS, ki je poudarila varstveno komponento, DOPPS pa se je pod njegovim vodstvom priključil največji svetovni naravovarstveni organizaciji BirdLife International. Sodeloval je tudi pri opredeljevanju območij IBA in SPA v Sloveniji.

Ptice so Petra zanimale tudi v času študija, saj je diplomiral prav iz ornitologije z diplomskim delom *Ptice, indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja*. Doktoriral je s področja molekularne sistematike na Univerzi Eberhard-Karl v Tübingenu v Nemčiji. Danes je profesor na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, kjer predava sistematsko zoologijo vretenčarjev in evolucijo ter deluje kot raziskovalec in mentor pri številnih diplomskih in podiplomskih delih, tudi s področja ornitologije.

Kakšni so tvoji začetki v ornitologiji; kdo te je navdušil nad pticami, kako si prišel na DOPPS in katere so bile tvoje prve raziskave ptic?

Odkar pomnim, so me še bolj kot ladje, letala in lokomotive privlačile živali. Ptice so prišle na vrsto šele v sedmem razredu osnovne šole, ki sem ga obiskoval v Berlinu. Tam sem imel srečo spoznati, kaj je res dober učitelj biologije. Ko je videl, da otroke v razredu zanimajo ptice, je pač namenil kakšen mesec ornitologiji. Gledali smo diapozitive, poslušali zvočne posnetke, razpravljali o lastnih opazovanjih. Nikoli ne bom pozabil pogleda v prvi pravi priročnik (bil je Heinzlov *Pareys Vogelbuch*) na stran z detli. Velikega detla sem poznal, jasno. Ampak tam so bili še srednji, mali, belohrbti, sirijski ... kakšno razodetje! Od takrat naprej so bile ptice na prvem mestu in so to ostale dolga leta. Družinski izleti v naravo so dobili čisto nov pomen, celo pot v šolo, ki sem jo namenoma ubiral mimo parkov in voda, je dobila nov sijaj. Ko se že ponuja priložnost, jo bom izrabil, da se zahvalim svojemu učitelju! Čeprav potem o njem nisem nikoli več slišal, je imel nadvse ključno vlogo. Želim si, da bi tudi slovenske učiteljice in učitelji znali tako zelo navdušiti otroke.

Ko sem se vrnil v Ljubljano, pisalo se je leto 1981, so mi informacije o DOPPS-u in nekem društvu za varstvo ptic kar same prišle pod roko. Očetov prijatelj (ne sorodnik, kot bi kdo utegnil sklepati po priimku), Andrej Trontelj, je razjasnil dvome o tem, katero društvo je zame pravo. Oče je podpisal pristopno izjavo kot zakoniti zastopnik in primaknil za članarino. Prvi izlet: Stožice pod Daretovim

2

3

4

vodstvom. Prvo predavanje in še mnoga druga: gostilna Pod lipo. Ostalo je zgodovina. DOPPS-ova, se ve. Moj je bil le privilegij, da sem bil zraven.

Kako je potekala tvoja raziskovalna pot in koga si si izbral za mentorja in vzornika?

Spočetka osamljeno. Še na izletih, ki sem se jih rad in redno udeleževal, sem in smo se otroci držali bolj ob strani. Na opazovanje ptic – takrat še nisem vedel, da se reče »na teren« – sem se navadno odpravil sam. Peš, s kolesom, z avtobusom, kdaj pa so me peljali tudi starši z avtomobilom. Študiral sem »po Geistru«; na predavanjih sem z največjim zanimanjem poslušal dr. Matvejeva; diapozitivi, ki sta jih kazala Janez Gregori in Franc Bračko, so mejili na znanstveno fantastiko. Na terenu sem bil kasneje, kot mnogi drugi pred in za mano, deležen najboljše možne ornitološke šole. Daretove.

Kot dolgoletni tajnik in pozneje tudi predsednik DOPPS si poudaril varstveno komponento. Kakšna je vizija DOPPS danes, po osmih letih, ko si se umaknil iz aktivnega dela na društvu?

Je res že osem let? Varstvena komponenta je sedaj vtkana v vse vidike DOPPS-ovega delovanja. Drugače niti ne bi moglo biti. Veseli me, da je društvu uspelo ohraniti tega duha, ki ga zrcali kodeks, sprejet v tistih za varstvo ptic začetniških letih. Do danes ga niste spremenili! Takrat mi je bilo nerodno, da je tako naiven in staromodni. Kako drugače se bere sedaj! Kot spontan odsev čiste, nesebične želje pomagati bitjem, ki jih je naša civilizacija spravila v stisko, in si pri tem pomagati med sabo. »... srce zdihvalo bo mi ...« bi nadaljeval Prešeren. A pravi poklon gre nezmotljivemu mojstru Freudu: kar pogledajte, kdo je kodeks po sprejetju javno kritiziral. Tisti, ki je danes njegov največji kršitelj!

Leta 1992 si bil koordinator za vseslovensko popisovalno akcijo »Kosec v Sloveniji«. Tega leta se je pričela tudi akcija Crex night na Cerkniškem jezeru, ki je kasneje prerasla v tradicionalni vsakoletni dogodek Notranjske sekcije. Zakaj si se odločil ravno za kosca in kaj so bili glavni raziskovalni dosežki akcije?

Koscu so malo pred tem zaradi alarmantnega upada v nekaterih delih Evrope dodelili status globalno ogrožene vrste. V Sloveniji nismo takrat o njegovi populaciji vedeli skoraj nič. Celo metoda nočnega preštevanja še ni bila znana. Takrat smo v Sloveniji prvič resno in strokovno argumentirano pokazali, da lahko s pomočjo natančnega poznavanja populacij ogroženih vrst določimo prioriteta območja za varstvo narave. Seznam območij, določen po številu gnezdečih parov, je osnovno in zelo prepričljivo orodje v varstvu narave, ki pa ga dotlej v Sloveniji nismo imeli. Območja, kot so Jovsi, Nanoščica in dolina Reke, so prvič pritegnila varstveno pozornost prav zaradi razmeroma velikih populacij kosca.

Z Davorinom Tometom in Andrejem Sovincem ste pred šestimi leti izdali knjigo Ptice Ljubljanskega barja. Od kod ideja za atlas, kdaj je potekala raziskava in kakšne organizacijske zadalžitve je terjala?

Pobudnika tega atlasa sta bila Andrej in Davorin, pridružil sem se jima, ko je bila že narisana prva popisna karta s kilometrsko mrežo. Če se lotim odgovora analitsko, bom porabil preveč prostora. Zato bom odgovoril subjektivno, da smo popisovali praktično ves moj študij in še del podiplomca. Bil je prevelik zalogaj za premalo popisovalcev. Metoda je bila šepava, a je bila kompromis med stoodstotno pokritostjo območja, ki smo jo želeli, in razpoložljivimi popisovalskimi zmogljivostmi. Učili smo se sproti in do konca popisa ugotovili, da je edino zanesljivo na naših podatkih to, da je ptic (parov in vrst) v resnici več. Kar pa tudi nekaj pove, saj so že naše podcenjene gostote take, da mlajši kolegi ob njih nejeverno zmajujejo z glavo. Tako kot sam ne morem verjeti zgodbam o gnezdenju

medicinsko pijavko (*Hirudo medicinalis*). Odkritje te zmote bo verjetno imelo posledice na pravnem, komercialnem in naravovarstvenem področju, kar je prišlo na naslovnice nekaterih vodilnih svetovnih časopisov in znanstvenih spletnih portalov. Medicinska in druge pijavke so poleg ptic še ena izmed živalskih skupin, ki jih Peter raziskuje. foto: M. Siddall

3: Prava medicinska pijavka (zgoraj) se od južne (a večkrat uporabljane, spodaj) razlikuje tudi po barvnem vzorcu. Na obstoj različnih vrst je H. Carena opozoril že leta 1820, a je njegovo delo ostalo skoraj dve stoletji zapostavljeno. foto: A. Utevsky

4: Peter Trontelj raziskuje tudi podzemeljsko živalstvo in njegovo evolucijo. Na sliki je jamski ježek (*Monolistra monstruosa*). foto: Slavko Polak

5: Leta 1992 je Peter pričel z vseslovensko popisovalno akcijo »Kosec v Sloveniji«. V Sloveniji se do takrat o populaciji kosca ni vedelo skoraj nič. Tega leta je stekla tudi akcija *Crex night* na Cerkniškem jezeru, ki je kasneje prerasla v tradicionalni vsakoletni dogodek Notranjske sekcije. foto: Aleš Jagodnik

močvirskih lunjev med Igom in Škofljico. Pa koliko da jih je bilo!

Danes si profesor na Biotehniški fakulteti, na oddelku za biologijo. Kakšni so tvoji izzivi danes?

Predvsem manj jasni in bolj polni dvomov.

*Novi Collinsonov Bird Guide ima zelo spremenjen sistem. Spremenili so nekatera imena ptic, razdelili so vrste. Med opazovalci ptic to povzroča veliko zmedo; npr. nekdanjega srebrnega galeba (*Larus argentatus*) so danes razdelili na kar tri vrste. Kako komentiraš to spreminjanje imen?*

Priznati moram, da najnovejše izdaje še nisem videl. Pričakoval bi, da bo drugačen tudi vrstni red ptic, tako kot je že v nekaterih nemških tekstih. Ustaljeno zaporedje s slapniki in ponirki na začetku in ščinkavci na koncu je namreč del preživete »evolucijske« klasifikacije, ki naj bi nakazoval potek evolucije od primitivnejših k bolj naprednim oblikam. Podobno je z biološkim konceptom vrste, za katerega se je izkazalo, da je le idealizacija narave, ki ne ustreza resnični pestrosti evolucijskega dogajanja. Biološka sistematika je kot vsaka znanost izpostavljena stalnemu preverjanju in popravljanju. Posledica je lahko za uporabnika nekoliko neprijetna, se strinjam. Tolažimo se lahko s tem, da smo z novo taksonomsko razdelitvijo korak bliže resnici. Nekako tako je, kot z novimi zdravili. Nismo jih navajeni, a če bolj pomagajo, jih z veseljem sprejememo.

Ornitologija je v biologiji v Sloveniji dokaj zapostavljena veda. Kakšne perspektive ornitologije vidiš v raziskovalnem svetu?

Ornitologija kot znanost je v zamahu. Študentje jo lahko vpišejo na študiju biologije in varstva narave. Diplomskih nalog s pticami kot osrednjim objektom je vse več, prav tako doktorskih disertacij. Najzanimivejša vprašanja ornitološke znanosti se danes skrivajo predvsem v interdisciplinarnem preseku med etologijo, ekologijo in evolucijo. Tudi semkaj že posegajo naši podiplomski študenti. Na drugem koncu verige, pri mladinskih raziskovalnih nalogah, žal opažam obraten trend. Pogrešam čas, ko so bila najvišja mesta na tekmovanjih malodane rezervirana za naloge z ornitološko tematiko. Težava seveda ni pri otrocih. Izobraziti in spodbujati je treba učitelje in mentorje. Naloga za »izobraževalno službo« DOPPS. ●

→ Razpis za nagrado zlati legat 2010

Zlati legat je nagrada, ki jo DOPPS podeljuje slovenskim ornitologom za najboljšo delo s področja ornitologije, objavljeno doma ali na tujem. Nagrado sestavljata pisno priznanje in denarna nagrada. Za nagrado lahko kandidirajo dela, katerih prvi navedeni avtor je državljan Republike Slovenije ali zamejski Slovenec. **V poštevek za izbor za nagrado pridejo strokovna in znanstvena dela s področja ornitologije, ki so bila objavljena v letu 2010.** Žirija bo izbirala med vsemi objavljenimi deli v tem letu. Avtorje prosimo, da kopije svojih del pošljejo na naslov DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana ali dopps@dopps.si, s pripisom »za nagrado Zlati Legat«, do 1.2.2012. Zmagovalca bomo razglasili in mu podelili nagrado na zboru članov DOPPS 2012.

Ptičji novoletni okraski iz slanega testa

// Petra Vrh Vrezec

Novo leto in božič se približujeta z vso naglico. Kaj ko bi letos našo novoletno jelko okrasili z drugačnimi okraski kot prejšnja leta? Za to ni treba, da se gnetemo v trgovinah, ki so že več kot dva meseca pred prazniki nabite z ljudmi, potrošniško zavedenih od novoletnih okraskov, bleščic, raznoraznih dodatkov ipd. Okraske naredimo sami in otrokom in sebi polepšajmo dan.

Za izdelavo ptičjih okraskov iz slanega testa potrebujemo:

- fino mleto sol
- moko (2 lončka),
- vodo (1 lonček ali manj),
- valjar (lahko tudi plastenko, napolnjeno z mlačno vodo in ovito v alu folijo)
- jedilni nož,
- slamico,
- silhuete različnih vrst ptic,
- karton,
- škarje,
- lepilo,
- rafijo ali kako drugo vrvico,
- tempera ali akrilne barve in
- čopič.

Silhuete različnih ptic poiščimo kar na spletnih straneh ali v priročnikih za ptice. Nato jih natisnemo ali narišemo na papir, jih prilepimo na karton in izrežemo (ptice naj bodo dovolj velike, da jih bodo otroci lahko sami izrezovali iz testa). V posodi v voljno testo zgetemo sol, moko in vodo. Testo naj počiva 15 minut, pokrito s plastično vrečko, da se ne posuši. Razvaljamo ga približno pol centimetrov na debelo.

Pripravljene silhuete ptic položimo na testo in jih izrežemo s kuhinjskim nožem (majhni otroci naj to delajo samo pod nadzorom odraslih!). Ne smemo pozabiti na luknjico za vrvico, ki jo naredimo kar s slamico ali pletilko. Pripravljene izdelke položimo na aluminijasto folijo in sušimo v kuhinjski pečici, in sicer eno uro na 100 °C pri odprtih vratih pečice. Lahko pa jih sušimo približno pol ure na 125 °C pri zaprtih vratih ali celo nekaj dni na zraku ali radiatorju (položene na PVC vrečko ali alu folijo).

Posušene ptičje okraske domišljajsko pobarvamo s tempera barvicami. Starejši otroci lahko barvajo ptice ob ptičjem priročniku in se tako mimogrede naučijo, kako je določena ptica videti, ter se vadijo v natančnem opazovanju vrst. Mlajši otroci pa naj sami izbirajo barve in pobarvajo pravičnice ptice, ki so za novoletno jelko najlepši. Ko se barva posuši, lahko okraske tudi polakiramo, skozi luknjice pa vtaknemo vrvico in okraske so pripravljeni, da jih obesimo na novoletno jelko!

Še nekaj dodatnih nasvetov:

- Testo lahko obarvamo že pred sušenjem. Vodi dodamo tempera barvo ali pa si tempero namažemo na dlani in jo vgnemo v testo. Lahko ga obarvamo tudi z dodatkom paprike (rdeča), kakava (rjava), curryja ali cimeta (oker) ipd.
- Testo lahko okrasimo s klinčki, celim poprom, kroglicami, mrvicami, perlicami ipd. Dobro jih je treba vtisniti v testo, da ne odpadejo, ko se testo posuši.
- Sol vleče nase vlago, zato lahko izdelki iz slanega testa v vlažnih prostorih čez čas razpadejo.
- Nekaj silhuet ptic lahko najdete na spletni strani revije Svet ptic pod zavahkom *Izobraževanje*, ali pa si jih izdelate sami. ●

1 in 2: Mlajši otroci naj posušene ptičje okraske domišljajsko pobarvajo s tempera barvicami in z njimi okrasijo novoletno drevo.

foto: obe Petra Vrh Vrezec

Mlakarice (*Anas platyrhynchos*)

foto: Darinka Mladenovič

1

2

Mandarinka

// Blaž Blažič

Je kdo kdaj pomislil, da bi bil par mandarink (*Aix galericulata*) lahko popolno poročno darilo? Nam se seveda to zdi smešno, v času starodavne kitajske kulture pa je bilo tako obdarovanje zelo zaželeno. Darilo v obliki te barvite račke je v stari kitajski tradiciji pomenilo simbol zakonske ljubezni in zvestobe. Simbolični pomen izhaja predvsem iz njenega značaja. Mandarinka je monogamna vrsta rase, kar pomeni, da se samec v gnezditveni sezoni pari samo z eno samico. Par si pogosto ostane zvest več gnezditvenih sezon zapored, včasih pa tudi vse življenje. Samci pogosto ostanejo v bližini območja gnezdenja še po tem, ko so mladiči že izvaljeni, kar pri večini drugih vrst rac ni običajno. Kitajci so celo verjeli, da takrat, ko katera od ptic v paru pogine, osamljena ptica odleti stran in drugje, v samoti, od žalosti pogine.

Tujerodna vrsta

Prvotna domovina mandarinke je vzhodna Azija. Avtohtone populacije danes najdemo na severovzhodu Kitajske, na Japonskem in v jugovzhodni Rusiji. Zaradi barvitosti njenega perja jo je človek kot parkovno ptico v Evropi naselil že zelo zgodaj, v Veliki Britaniji že leta 1745. Kmalu pa so ptice, pobegle iz ujetništva, osnovala prostoživeče populacije in se začele širiti tako v Evropi kot v Severni Ameriki. Kot tujerodna vrsta je v Evropi najštevilčnejša v Veliki Britaniji, kjer prostoživeča populacija šteje več kot 500 gnezdečih parov. Z Britanskega otočja se je vrsta postopoma razširila tudi v nekatere druge evropske države. Najprej je leta 1954 gnezdila v Nemčiji, štiri leta za tem pa tudi v Švici. Leta 1968 je bilo gnezdenje potrjeno celo na Norveškem, vendar kasneje tu ni bilo več zabeleženo. Aktivno širjenje se je začelo v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Tako danes v Nemčiji gnezdi že 350 do 450 parov, v Švici pa 10 do 15 parov. Manjše gnezdeče populacije najdemo tudi v Belgiji in na Nizozemskem.

Razlike med Azijkami in Evropejkami

Razlog, da se je mandarinka v Evropi tako razširila, je predvsem v njeni izbiri življenjskega prostora. Ta eksotična rasa se najraje zadržuje ob počasi tekočih nižinskih rekah, obraslih z listnatimi gozdovi. Ustrezajo ji tudi manjša, gosto obraščena stoječa vodna telesa. Mandarinke, ki živijo v vzhodni Aziji, so izredno plašne in jih le po redko najdemo v bližini človeških bivaljš. V nasprotju z njimi pa se prostoživeče ptice v Evropi ne bojijo človekove bližine in jih pogosto opazimo na vodnih telesih večjih parkov. Med azijsko in evropsko populacijo pa je še ena razlika. Medtem ko so evropske ptice povečini stalnice, se azijske ptice selijo in prezimujejo na vzhodu Kitajske, na jugu Japonske in na Tajvanu.

Raca, ki gnezdi v duplih

Gnezditvena sezona mandarinke se začne sredi aprila in lahko traja vse do konca junija. Samica si gnezdo uredi v

3

drevesnem duplu, ki je najpogostejše 10-15 metrov visoko nad tlemi. Če dupel primanjkuje, lahko gnezdi v podzemnem rovu tudi meter in pol globoko pod zemljo. Na primerem gnezditvenem mestu samica leže 10-12 ovalnih belih jajc. Iz njih pa se v približno tridesetih dneh izvalijo mladiči. Ti so že takoj ob rojstvu sposobni poskakati iz drevesnega dupla, tudi 15 metrov globoko na gozdna tla. Ta prizor so snemalci dokumentarnih oddaj hoteli posneti že dolgo časa, a jim je to uspelo šele pred kratkim, saj se to povečini dogaja ponoči, ker so mladiči takrat na poti do bližnjega vodnega telesa najmanj ranljivi, kajti gnezdo je lahko od najbližje vode oddaljeno celo dva kilometra. Ta osupljiva gnezditvena navada je eden izmed razlogov, da mandarinko uvrščamo v skupino drevesnih rac (Cairinini). V to skupino poleg mandarinke sodi še nevestica (*Aix sponsa*), katere prvotna gnezdišča so v Severni Ameriki. Tudi to vrsto je človek prinesel v Evropo, tako da danes že »zaljša« nekatere večje evropske parke in vrtove.

Peresa v obliki jader

Ljudem je mandarinka znana predvsem po samčevi vpadljivi obarvanosti perja. Najbolj bodejo v oči podaljšana oranžno-rjava terciarna peresa, ki so oblikovana kot nekakšna jadra. Slednja so še posebej pomembna v času dvorjenja, saj imajo glavni vpliv na samičino izbiro. Dvorjenje se pri mandarinkah prične v septembru in traja vse do začetka pomladi. Vrh doseže konec februarja. Navadno se več samcev zgoda jutraj ali pozno zvečer zbere okoli ene ali več samic. Začnejo se preganjati, nato pa sledi splet različnih paritvenih vedenjskih vzorcev. Najprej samci strešajo z glavo in repom. Vrhunec dvorjenja je razkazovanje z »jadri«. Samčki plavajo okrog samice in razkazujejo ta svoja, ob boku dvignjena jadrasta peresa. Predstava se zaključuje z več zaporednimi iztegi vratov pri samcih.

Status v Sloveniji

Še v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je mandarinka v večini srednjeevropskih držav, tudi v Sloveniji, veljala

za izjemno redko naključno gostjo. Prvi podatek o pojavljanju te vrste race na Slovenskem sega v leto 1985, ko je bil oktobra na Ljubljani pri Podpeči ustreljen en osebek. Desetletje kasneje je mandarinka redno prezimovala na Pivki pri Postojnski jami in na Dravi. Število pa se je nato iz leta v leto povečevalo. Samo v zimi leta 2000 je bila opazovana na Stari Dravi pri Meljah, Savinji pri Celju, jezeru Črnava pri Preddvoru in na Ljubljani pri Prulah. Danes mandarinko štejemo med redne prezimovalke v Sloveniji. Najbolj redno se zadržuje predvsem na nekaterih gorenjskih vodnih telesih, kot so Blejsko jezero, jezero Črnava in Šobčev bajer pri Radovljici. ●

LITERATURA

CIGLIČ, H. & ŠERE, D. (2008): Pregled pojavljanja tujerodnih rac v Sloveniji. – *Acrocephalus* 25 (121): 79-88.

CRAMP, S. (1997): Birds of the western Palearctic. Oxford University Press, Oxford.

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

1 in 2: Par mandarink (*Aix galericulata*) si pogosto ostane zvest več gnezditvenih sezon zapored, včasih pa tudi vse življenje. Samci so prepoznavni po svoji živahni obarvanosti in podaljšanih oranžno-rjavih terciarnih peresih, oblikovanih kot nekakšno jadro. Peresa so pomembna predvsem v času dvorjenja, saj imajo glavni vpliv na samičino izbiro. Samice so bolj medlih barv.
foto: Matej Vranič (1) in Tone Trebar (2)

3: Mandarinka si gnezdo uredi v drevesnem duplu. Mladiči so že takoj ob rojstvu sposobni poskakati tudi s 15 metrov visokega drevesnega dupla na gozdna tla. Ta osupljiva gnezditvena navada je eden izmed razlogov, da mandarinko uvrščamo v skupino drevesnih rac (Cairinini).
foto: Paul Thomas

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS januar – marec 2012

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 ali vodjo aktivnosti. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

CERKNICA

**Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22,
Cerknica
ob 19. uri**

12. januar 2012: Ptice Sirije (predava Slavko Polak)

Sirija se zadnje čase pojavlja v medijih zlasti zaradi burnih in krvavih demonstracij prebivalcev, ki se upirajo vladajočemu režimu. Dežela sredi Bližnjega vzhoda pa je zanimiva tudi zaradi izjemne narave. Seznam ptic Sirije obsega kar 391 vrst. Na predavanju bodo predstavljene nekatere vrste ptic; tu se namreč mešajo številne mediteranske in puščavske vrste, kakor tudi številne »naše« ptice, ki se čez to območje selijo v južne kraje. Predavatelj bo predstavil tudi drugo naravno in kulturno dediščino te arabske dežele.

9. februar 2012: Repaljščica - v primežu kmetijstva (predava Damijan Denac)

Vrste kmetijske krajine, posebej travnišče, sodijo med najbolj ogrožene vrste v Evropi. Repaljščica brez dvoma sodi mednje. Predavatelj vam bo predstavil rezultate ekoloških raziskav te indikatorske vrste travnišča. Spoznali boste, zakaj so za učinkovito varstvo nujne podrobne ekološke raziskave populacij in kakšne odgovore nam lahko da uporaba najsodobnejših metod v ornitologiji.

STARI TRG PRI LOŽU

**Knjižnica Jožeta Udoviča,
Enota Maričke Žnidaršič
Stari trg pri Ložu, Cesta
Notranjskega odreda 32,
Stari trg pri Ložu
ob 19. uri**

15. marec 2012: Aljaska (predava Petra Draškovič)

»Zapri oči in vdihni težak, z lososi nasičen zrak. Prislunni orlom, kako se smejejo svojim skrhanim klicem. Pazljivo poslušaj, ko tanki led morja zvončklja kot kockice v kristal-

nem kozarcu. Aljaska bo odmevala v tvojem spominu še dolgo potem, ko jo boš zapustil,« nagovarja bralce Natalie Fobes v svoji knjigi *I Dream Alaska*.

Res je, kar pravi Natalie. Aljaska odmeva v tvojem spominu še dolgo potem, ko jo zapustiš. Prvič je predavateljica okusila njeno lepoto poleti 2003, ko se je kot študentka biokemije pridružila znanstvenikom, raziskovalcem Ameriškega geološkega znanstveno raziskovalnega inštituta v Anchorageu, se z njimi podila s kanuji in kajaki po številnih jezerih, lovila kanadske gosi in jih obročkala. Spoznavala je ledenike in doline ter svet arktične tundre in obale arktičnega morja te mogočne pokrajine, ki s svojimi 1.477.262 km² zajema petino Amerike. Z majhnim jeklenim ptičem je poletela visoko v nebo, zaokrožila okoli najvišjega vrha severne Amerike, Mount McKinleya, pristala na ledeniku pod vznožjem McKinleya ter spoznavala hribe in doline z vso floro in favno znamenitega Denali Parka. O prostranstvih Aljaske je sanjala še doma in se poleti 2004 vrnila na Aljasko še enkrat. Doživetja so tokrat bogatejša za nenavadno življenje z Inuiti na severozahodu Aljaske, za modrosti ob iskanju zlata, nepozabna doživetja z medvedi in zanjo skoraj usodni vzpon na Sheep Mountain. Ob vsem tem pa je spoznavala neizmerno toplino in domačnost pristnih aljaških prebivalcev. Vsa ta doživetja vam bo predavateljica predstavila z izjemnimi fotografijami in tudi z besedo na tokratnem predavanju.

LJUBLJANA

**Grand hotel Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
ob 19. uri**

5. januar 2012: Raznolikost živalskih glasov (predava Tomi Trilar)

Živali proizvajajo zvok, da bi pritegnile osebkke iste vrste, ali da bi izzvale odgovor pri drugi vrsti. Živalski zvoki so valovanja, ki se širijo po zraku, vodi ali

trdni podlagi in jih proizvajajo na zelo različne načine. Ljudje s prostimi ušesi lahko slišimo sesalce, ptice, žabe in žuželke. Popolnoma nov svet, pogosto zelo hrupen, pa se nam odpre nad in pod našim slušnim območjem, ki ju imenujemo ultrazvok in infrazvok. Spoznajte raznoliki svet živalskih glasov na tokratnem predavanju tudi vi! Predavatelj je avtor zvočnih cedev *Ljubljansko barje - skrivnostni svet živalskega oglašanja, Gozdne ptice Slovenije in Slovenske žabe*.

2. februar 2012: Foto-grafiranje ptic (predava Gregor Bernard)

Predavateljevi prvi fotografski koraki segajo daleč v čase analogne fotografije, a veseleje, kot kaže, ne bo popustilo. Vsakdanje delo ga je prikovalo k računalniku in potreboval je novo veselje, ki bi ga potegnilo v naravo. Fotografiranje ptic v naravi je bila odlična izbira. S predavanjem bo poskušal predstaviti svojo pot v svet naravoslovne fotografije. Govoril bo o tem, kako se je pticam najlaže približati, o lokacijah, kjer bomo ptice najlaže fotografirali, dotaknil se bo sicer obsežne teme o fotografski tehniki in na kratko spregovoril o obdelavi fotografij.

MARIBOR

**Fakulteta za naravoslovje
in matematiko, Koroška
cesta 160, Maribor
ob 18. uri**

4. januar 2012: Tečaj prepoznavanja vodnih ptic (predava Luka Božič)

Tudi letos bomo organizirali že tradicionalno predavanje v okviru priprav na zimsko štetje vodnih ptic (IWC), na katerem boste spoznali race, gosi, čaplje in vodne kure, ki v naših krajih gnezdiijo, prezimujejo ali pa so le občasne obiskovalke v času preleta. Naučili se boste, kako jih najlaže prepoznamo, ločimo samca od samice, kakšno je njihovo vedenje in še veliko zanimivega.

1. februar 2012: Dinamična Drava (predava Matjaž Premzl)

Na predavanju boste spoznali zanimivo rečno dinamiko, ki ustvarja redke strukture v strugi reke Drave. Seznanili se boste z nekaterimi vrstami ptic, ki so odvisne od dinamičnosti in rednih poplav, spoznali gozdove, ki so nastali na poplavnem območju, na katerem rastejo samo najbolj prilagojene drevesne vrste, ter izvedeli še druge zanimivosti o reki Dravi.

7. marec 2012: Kako zelo pogoste so pogoste vrste ptic na Štajerskem (predava Jernej Figelj)

Po nekaj letih popisov so že na voljo zanimivi podatki o pogostosti nekaterih vrst ptic kmetijske krajine. Predavatelj, ki opravlja delo na projektu popisa teh vrst ptic, vam bo povedal, katere vrste so v porastu in katere v upadu. Slišali boste tudi, ali imamo v Sloveniji kakšne zanimive vrste ptic kmetijske krajine ter kje jih lahko vidimo v največjem številu, izvedeli pa boste tudi druge podobne in zanimive podatke iz sveta ptic.

MURSKA SOBOTA

**Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
Zvezna ulica 10, Murska
Sobota
ob 17. uri**

19. januar 2012: Gozdne ptice (predava Tomi Trilar)

Slovenija spada med najbolj gozdnate evropske države. Značilnost slovenskih gozdov je njihova izjemno dobra ohranjenost in visoka stopnja biotske raznovrstnosti v njih. Del te raznovrstnosti je tudi ptičji svet, ki bo predstavljen na predavanju. Ogledali in poslušali boste splošno razširjene vrste, ki prevladujejo v naših gozdovih, in jim tudi dajejo značilno zvočno podobo, poleg tega pa še sove, detle in druge bolj skrivnostne vrste ptic. Tomi Trilar je avtor dvojnega zvočnega cevoja *Gozdne ptice Slovenije*, s katerim

si marsikateri ljubitelj ptic pomaga pri učenju prepoznavanja ptičjega petja in oglašanja.

16. februar 2012: Etiopija (predava Luka Božič)

Etiopija je znana predvsem kot gorata streha Afrike in eden izmed svetovnih centrov endemizma. Tokrat si boste pobleželi ogledali ptice južnih delov te enkratne dežele s številnimi jezeri Velikega tektonskega jarka, suhimi savanami in ostanki nekdanj precej bolj razširjenih gozdov. Nekaj časa bomo namenili tudi drugim zanimivostim - od velikih sesalcev do divjih plemen doline reke Omo.

RADOVLJICA
Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
ob 19.30. uri

14. februar 2012: Spoznajmo različne vrste lastovk (predava Dare Fekonja)

Večina ljudi pozna kmečko lastovko, ki si gnezdo navadno zgradi v hlevu. Vendar, ali veste, da v Sloveniji živijo tudi druge vrste lastovk? Katere vrste so to, kakšna gnezda gradijo in kje, kakšne so njihove značilnosti in še marsikatero zanimivost iz lastovičjega sveta boste lahko izvedeli na tokratnem predavanju. Predavatelj vam bo tudi povedal, kako lahko tudi vi sodelujete pri opazovanju kmečkih lastovk v raziskavi Pomlad prihaja!

IZLETI

8. januar 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

V mestnem parku se v zimskem času ptice povsem približajo ljudem, še posebej, če jim ponudimo kakšen »posladek« (semena, orehe in podobno). Ptice se večinoma zadržujejo ob krmilnicah, ki so nameščene v parku, mi pa si bomo ogledali, katere vrste jih obiskujejo. Pridružite se nam ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren tudi za družine z otroki in začetnike.

28. januar 2012: Izlet na Mariborski otok (vodi Matjaž Premžl)

Na tradicionalnem izletu na

Mariborski otok bomo opazovali ptice, ki so pri nas na prezimovanju. Veliko jih prileti z daljnega severa prezimovat prav na reko Dravo. Presenečeni boste, koliko različnih vrst ptic lahko opazujemo na pragu mesta ob reki Dravi! Med drugimi tukaj skoraj vedno prezimuje vodomec, ena najbolj barvitih ptic pri nas. Izlet posebej priporočamo začetnikom, otrokom in njihovim staršem. Zborno mesto je pred gostilno v Koblarjevem zalivu ob 9. uri.

29. januar 2012: Pohod ob reki Muri

Ob reki Muri se raztezajo poplavni gozdovi in mokrišča, ki jih še ni na zemljevidu mednarodno pomembnih mokrišč konvencije Ramsar. Uvrstitev mednje je cilj pohodov ob Muri, ki jih društvo Tabrih, tudi v sodelovanju z DOPPS, organizira že od leta 2000. Tokrat se bomo odpravili na pohod ob reki Muri pri zdravilišču Radenci, na katerem bomo spoznali posebnosti najširšega poplavnega sveta v srednji Evropi. S pohodom opominjamo in želimo, da Mura ostane še naprej brez jezov kot del bodočega mednarodnega biosfernega rezervata Evrope pod okriljem UNESCO, Mura - Drava - Donava. Zbor je ob 9. uri v Zdravilišču Radenci na terasi Radin, voden izlet pa se bo pričel ob 10. uri. Pot bo dolga ca. 12 km, topla malica in pijača bosta na voljo ob prispevku 6 EUR. Priporočamo dobro pohodno obutev in vremenu primerno obleko.

4. februar 2012: Izlet v Šturmovce in k Ptujskemu jezeru (vodi Matjaž Premžl)

Na izletu si bomo ogledali zimske goste na Ptujskem jezeru, na katerem se na prezimovanju zberejo največje jate vodnih ptic, navadno pa je mogoče videti tudi nekatere redke vrste. Sprehodili se bomo tudi v Šturmovce, kjer bomo ob Dravi in njenem velikem pritoku Dravinji poiskali še kakšne zanimive ptice ter druge živalske in rastlinske vrste, ki se »skriva-jo« na nekdanj največjem otoku v Sloveniji. Po izletu bo sledilo družabno srečanje predsednikov in članov sekcij. Dobimo se ob 9. uri na jezu v Markovcih.

5. februar 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Ptičje čebljanje nas spremlja že na vsakem koraku, mi pa bomo na tokratnem sprehodu po mestnem parku ponovno opazovali in spoznavali ptice, ki tu živijo. Morda se bomo naučili prepoznavati tudi ptičje petje kakšne vrste. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren tudi za družine z otroki in začetnike.

4. marec 2012: Ornitološki sprehod po parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Na Gregorjevo naj bi se ptički ženili, mi pa bomo ta ljudski praznik malo prehiteli in se sprehodili skozi park že teden dni pred njim. Na izletu boste lahko izvedeli, kdaj se ptički zares ženijo, ter opazovali ptice, ki se že skrbno pripravljajo na to, da bodo v parku vzgojile svoj zarod. Pridružite se nam ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Izlet je primeren tudi za družine z otroki in začetnike.

AKCIJE / DELAVNICE / SREČANJA

14. in 15. januar 2012: Zimsko štetje vodnih ptic (IWC) (koordinator: Luka Božič, tel. 031 307 993)

Vodne ptice, ki se pozimi zadržujejo pri nas, bomo ponovno prešteli v najbolj množični akciji štetja ptic, v kateri sodeluje več kot 200 prostovoljcev.

19. januar 2012: Izdelovanje gnezdilnic (koordinira Aleksander Pritekelj)

Na prvem srečanju ljubljanske sekcije v novem letu bomo izdelovali gnezdilnice za smrdokavro in velikega skovika. Namestili pa jih bomo pred gnezdilno sezono, to je v drugi polovici marca ali na začetku aprila, in sicer gnezdilnice za smrdokavro na Krasu, tiste za velikega skovika pa na Ljubljanskem barju. Akcija se bo pričela ob 17. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

30. januar - 5. februar 2012: Preštejmo ptice okoli nas

Vaš vrt oziroma park v vaši okolici je življenjsko okolje za marsikatero vrsto ptice. Nekatere se v njem zadržujejo le določen del leta, mnoge izmed njih bomo videvali celo leto. Da bi dobili boljšo sliko o tem, koliko in katere ptice se zadržujejo v bližini naših bivališč, vas vabimo, da tudi vi sodelujete pri njihovem štetju. Vse, kar je potrebno storiti, je, da pol ure opazujete ptice v bližini svojega bivališča, in sicer en dan v času med ponedeljkom 30. januarja in nedeljo 5. februarja 2012. Zabeležiti morate največje število posameznih vrst ptic, ki jih boste opazili v določenem trenutku v okviru pol ure. Obrazec za vpis opazovanj in dodatna navodila bodo na voljo od 5. januarja 2012 na spletni strani www.ptice.si.

15. marec 2012: Srečanje ljubljanske sekcije in predavanje Uganda (predava Vojko Havliček)

V okviru srečanja ljubljanske sekcije društva bomo prisluhnili predavanju o potovanju v Ugando. Pred odhodom v to afriško državo si je predavatelj zastavil nekaj ciljev ali, bolje povedano, želja. Na vrhu seznama želja je bil ptič s čudnim imenom čevljekljun. Še danes si znanstveniki niso enotni, kam bi ga uvrstili - med štokrlje, čaplje ali celo pelikane. Srečanje z njim je res nepozabno. Gorske gorile so bile druge na seznamu želja. Žal jih na svetu živi le še okrog 350. Večina v Ugandi, nekaj malega pa v Ruandi in Kongu. Kljub strašljivemu videzu so prijazne, saj so nekaj družin privadili na človekovo navzočnost. Obisk goril je omejen in strogo nadzorovan. Na potovanju po Ugandi pa je predavatelj videl tudi druge zanimive živali. Vabljeni, da si jih, čeprav samo na fotografijah, ogledate tudi vi. Srečanje se bo pričelo ob 19. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

Srečanja ljubljanske sekcije so predvidoma vsak tretji četrtek v mesecu ob 19. uri v prostorih društva na Tržaški cesti 2 v Ljubljani.

JANUAR

FEBRUAR

MAREC

PROGRAM DOPPS

januar – marec
2012

KRAJ IN ČAS PREDAVANJ

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča,
Partizanska cesta 22, Cerknica
Čas: ob 19:00

STARI TRG PRI LOŽU

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča,
Enota Maričke Žnidaršič
Stari trg pri Ložu, Cesta
Notranjskega odreda 32,
Stari trg pri Ložu
Čas: ob 19:00

LJUBLJANA

Kraj: Grand hotel Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
Čas: ob 19:00

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje
in matematiko,
Koroška cesta 160, Maribor
Prostor: predavalnica 0.103
Čas: ob 18:00

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
Zvezna ulica 10, Murska Sobota
Prostor: predavalnica v pritličju
Čas: ob 17:00

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Antona Tomaža
Linharta, Gorenjska cesta 27,
Radovljica
Čas: ob 19:30

1	ne
2	po
3	to
4	sr MARIBOR Tečaj prepoznavanja vodnih ptic (Luka Božič)
5	če LJUBLJANA Raznolikost živalskih glasov (Tomi Trilar)
6	pe
7	so
8	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
9	po
10	to
11	sr
12	če CERKNICA Ptice Sirije (Slavko Polak)
13	pe
14	so Zimsko štetje vodnih ptic (IWC)
15	ne Zimsko štetje vodnih ptic (IWC)
16	po
17	to
18	sr
19	če DOPPS Izdelovanje gnezdilnic MURSKA SOBOTA Gozdne ptice (Tomi Trilar)
20	pe
21	so
22	ne
23	po
24	to
25	sr
26	če
27	pe
28	so Izlet na Mariborski otok (Matjaž Premzl)
29	ne Pohod ob reki Muri
30	po Preštejmo ptice okoli nas (od 30. januarja do 5. februarja)
31	to

1	sr MARIBOR Dinamična Drava (Matjaž Premzl)
2	če LJUBLJANA Fotografiranje ptic (Gregor Bernard)
3	pe
4	so Izlet v Šturmorce in k Ptujskemu jezeru (Matjaž Premzl)
5	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
6	po
7	to
8	sr
9	če CERKNICA Repaljščica - v primežu kmetijstva (Damijan Denac)
10	pe
11	so
12	ne
13	po
14	to RADOVLJICA Spoznajmo različne vrste lastovk (Dare Fekonja)
15	sr
16	če MURSKA SOBOTA Etiopija (Luka Božič) DOPPS Srečanje ljubljanske sekcije
17	pe
18	so
19	ne
20	po
21	to
22	sr
23	če
24	pe
25	so
26	ne
27	po
28	to
29	sr

1	če
2	pe
3	so
4	ne Ornitološki sprehod po parku Tivoli (Dare Fekonja)
5	po
6	to
7	sr MARIBOR Kako pogoste so pogoste vrste ptic na Štajerskem (Jernej Figelj)
8	če
9	pe
10	so
11	ne
12	po
13	to
14	sr
15	če DOPPS Uganda (Vojko Havliček) STARI TRG PRI LOŽU Aljaska (Petra Draškovič)
16	pe
17	so
18	ne
19	po
20	to
21	sr
22	če
23	pe
24	so
25	ne
26	po
27	to
28	sr
29	če
30	pe
31	so

Hollywoodski film svetu razkriva opazovanje ptic v Ameriki

// prevod Petra Vrh Vrezec

Zgodil se je pomemben dan za ptice in organizacijo Audubon (BirdLife ZDA) – največjo ameriško ornitološko in naravovarstveno organizacijo. V sredo, 14. oktobra, so predvajali film Veliko leto (The Big Year), ki govori o opazovanju ptic in ga je režiral David Frankel, v njem pa igrajo Steve Martin, Owen Wilson in Jack Black. Pri Audubonu pričakujejo, da bo film pritegnil novo občinstvo za opazovanje neverjetnega ptičjega sveta.

V organizaciji Audubon so navdušeni, da so ptice dobile svojo prvo glavno vlogo v hollywoodskem filmu. Ta pripoveduje zabavno zgodbo, v kateri filmske zvezde prevzame navdušenje, da so ptice navdih skoraj 50 milijonov Američanov. »The Big Year« temelji na knjigi z istim imenom, ki jo je napisal Mark Obmascik. Govori o posebni tekmi, ki postane pot preobrazbe za premožnega industrialca Stuja (Martin), računalniškega mojstra Brada (Black) in uspešnega podjetnika Kenyja (Wilson). Le-ti dirkajo po vsej celine na »Veliko leto« (The Big Year) in tekmujejo, kdo bo v enem koledarskem letu videl največ vrst ptic v Severni Ameriki.

Audubon je pri izdelavi filma aktivno sodeloval. Zagotovil je ustvarjalno in izobraževalno gradivo, podprl je produkcijo filma kot tudi namestitev blagovne znamke predmetov, na primer priljubljene revije Audubon. Začeli so tudi medijsko kampanjo, ki javnost spodbuja k brskanju za pticami po internetu. V organizaciji želijo, da sta film in kampanja v znamenju zahvale pticam in naravi.

»Ptice igrajo pomembno vlogo v našem življenju,« izjavlja predsednik in izvršni direktor v Audubonu David Yarnold.

»Ptica je naš najbolj trajen nacionalni simbol in opazovanje ptic v prostem času je na drugem mestu priljubljene dejavnosti med Američani, takoj za vrtnarjenjem. Zdravje vsakega naravnega okolja je povezano z zdravjem ptic, ki živijo v njem. Film bo okrepil zanimanje za organizacijo Audubon in njegove dejavnosti, ki zagotavljajo veliko priložnosti za ljudi, ki želijo izvedeti več o tej priljubljeni organizaciji, katere skrb je povezovanje med ljudmi, pticami in naravo.

Cilj filma je vzpodbuditi gledalce k vznemirljivemu tekmovanju »zbiranja« ptic. V poznem 19. stoletju so se med prazniki zbirali lovci in tekmovali, kdo bo ustrelil največ ptic. Leta 1900 je ornitolog Frank Chapman pozval ljudi k štetju ptic in ne ubijanju. Pričeli so z Božičnim štetjem ptic in ustvarili koncept, ki je danes znan kot »The Big Year«.

Izvirni članek: spletna stran BirdLife International (2011): <http://www.birdlife.org/community/2011/10/hollywood-movie-shines-light-on-world-of-birding-and-audubon/>

Želite spremljati razvoj na različnih področjih znanosti in tehnike doma ter po svetu? Berite revijo Življenje in tehnika.

Naročite se lahko na brezplačni telefonski številki:
080 17 90 ali na spletni strani:
www.tzs.si/revija-zit/narocite-se/narocilnica

MODRA ŠTEVILKA
((• 080 17 90))

Ob sklenitvi novega naročniškega razmerja prejmete DARILLO.
Naročniki revije ŽIT imajo ob nakupu knjig in priročnikov Tehniške založbe Slovenije 20 % popusta ter številne druge ugodnosti.

Tehniška založba
Slovenije

Sveže novice o izdih, nagradnih igrah in dogodkih lahko spremljate tudi na facebooku

facebook.com/ZIVLJENJEINTEHNIKA

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) 2012 (sobota 14. in nedelja 15. januarja 2012)

Januarsko štetje vodnih ptic (IWC) je najobsežnejši sistematični in organizirani popis ptic v Sloveniji. Od leta 1997 v okviru štetja ob pomoči 150-250 popisovalcev uspešno preštevamo vodne ptice na vseh večjih rekah, celotni slovenski obali in večini pomembnejših stoječih vodnih teles v državi. Osnovni cilj štetja vodnih ptic je spremljanje zimskih populacij vodnih ptic in zbiranje informacij, ki prispevajo k varovanju njihovih populacij in mokrišč.

Štetje v tako velikem obsegu ne bi bilo mogoče brez veliko vloženega truda množice predanih popisovalcev. Vaš prispevek je zelo dragocen, saj prav vsak popisovalec s sodelovanjem v štetju prispeva kamenček v mozaik čez tisoč kilometrov dolge mreže rečnih odsekov in drugih voda, ki jih pregledamo vsako leto. Pri obdelavi podatkov upoštevamo vsak pravočasno prispeli obrazec! Kot izziv novim popisovalcem naj povem, da nam kljub vsakoletnemu vloženemu trudu še ne uspe v celoti pokriti posameznih odsekov Savinje, Kolpe, Sotle in še kakšne srednje velike oziroma manjše reke. Vodne ptice se pojavljajo tudi tam!

Veselim se ponovnega sodelovanja z vami v letu 2012, obenem pa se vsem že vnaprej zahvaljujem za opravljeno delo!

Luka Božič
Nacionalni koordinator IWC

Štetje vodnih ptic bo potekalo v **soboto 14. in nedeljo 15. januarja 2012**. Vodne ptice bomo tako kot vsako leto šteli na osmih števnih območjih, na vseh najpomembnejših vodnih površinah po Sloveniji. Vsako števno območje ali njegov del ima svojega lokalnega koordinatorja, ki vas bo razporedil na odsek, kjer boste šteli, vam priskrbel karte z vrisanimi odseki štetja in obrazce ter skrbel za skladno opravljanje popisa.

Navodila za štetje vodnih ptic in popisni obrazec so dostopni tudi na spletni strani DOPPS www.ptice.si

Napotki za štetje vodnih ptic (IWC)

- Še pred štetjem preberemo priloženi obrazec.
- S štetjem pričnemo v soboto ob jutranjem svitu (okoli 7. ure). Štejemo ne glede na vremenske razmere, ovira je lahko le gosta megla; takrat se štetje ponovi naslednjega dne (v tem primeru nemudoma stopite v stik s svojim lokalnim oz. nacionalnim koordinatorjem štetja).
- Štejemo na vseh vodnih površinah; če so vodne ptice preštete na njivi, travniku ipd., je to treba vpisati v obrazec pod rubriko »sporočilo koordinatorju«.
- Med vodne ptice v grobem sodijo vse vrste slapnikov, ponirkov, kormoranov, čapelj, labodov, gosi, rac, tukalic, pobrežnikov, galebov in čiger ter belorepec, vodomec in povodni kos.
- Kjer vodne ptice bežijo na razdalji več kot 100 metrov, nanje z veliko verjetnostjo streljajo ali pa jih namenoma preganjajo.
- Da bo štetje vodnih ptic resnično naravovarstveno sprejemljivo, se je treba, zlasti vzdolž rek, v loku izogniti večjim jatam ptic, ki bi jih s pretirano bližino opazovanja preplašili.
- Posebej bodimo pozorni na skupinska prenočišča galebov, gosi, kormoranov, zvoncev ipd.; na takšnih prenočiščih se navadno zbere celotna populacija neke vrste ptic celotnega območja. Skupinska prenočišča

lokaliziramo že pred štetjem (npr. ob večernem ali jutranjem letu na ali s prenočišča).

- Vse velike in večina večjih slovenskih rek so za namen štetja razdeljene na odseke; za vsak odsek reke izpolnimo ločen obrazec (če nimate kart z vrisanimi rečnimi odseki, se nemudoma javite lokalnemu ali nacionalnemu koordinatorju štetja!). Stojee vode, npr. barje, ribnike, akumulacije, jezera, obravnavamo kot eno lokaliteto in izpolnimo en obrazec.
- Štetje opravimo s terenskim obhodom (nikakor ne s čolnom). V Sloveniji je nekaj manjših odsekov rek, kjer je vodne ptice mogoče temeljito prešteti iz avtomobila (npr. deli Kolpe, Drave); če ste šteli tako, to vpišite na obrazcu v rubriko »sporočilo koordinatorju štetja«.
- Če kaj ni jasno, se nikakor ne obotavljajte poklicati svojega koordinatorja štetja.
- Čim prej izpolnite in odpošljite obrazec (do 8 obrazcev) v priloženi kuverti).
- Pošljite tudi obrazce odsekov, kjer vodnih ptic niste zabeležili, z vsemi izpolnjenimi osnovnimi podatki in pripisom »brez vodnih ptic«.
- Obrazce s pripisom »IWC« pošljite na naslov društva: DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana.
- Svetujemo vam, da se ne izpostavljate nevarnostim; nikar ne hodite po ledu; ne prečkajte sumljivih brvi in se izogibajte konfliktom z vsemi, ki jim ptice niso ljube.

Naslovi lokalnih koordinatorjev:

- za števno območje Obale:
 - Borut Rubinič, 041 703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- za števno območje Notranjske in Primorske:
 - Jernej Figelj, 031 716 789, e-pošta: jernef.figelj@dopps.si
- za števno območje zgornje Save:
 - Sava od izvira do Naklega: Tomaž Mihelič, 031 438 545, e-pošta: tomaz.mihelic@dopps.si
 - Sava od Naklega do Litije, Sora: Katarina Denac, 041 316 740, e-pošta: katarina.denac@dopps.si
 - Ljubljana: Vojko Havliček, 041 651 917, e-pošta: vojko.havlicek@amis.net
- za števno območje spodnje Save:
 - Krka: Andrej Hudoklin, 041 893 740, e-pošta: andrej.hudoklin@zrsvn.si
 - Sava od Zidanega mosta navzdol: Dušan Klenovšek, 041 593 929, e-pošta: dusan.klenovsek@zrsvn.si
- za števno območje Kolpe:
 - Borut Rubinič, 041 703 282, e-pošta: borut.rubinic@dopps.si
- za števno območje Savinje:
 - Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- za števno območje Drave:
 - Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si
- za števno območje Mure:
 - Željko Šalamun, 041 712 396, e-pošta: zeljko.salamun@dopps.si
- Nacionalni koordinator IWC:
 - Luka Božič, 031 307 993, e-pošta: luka.bozic@dopps.si

1: Žličarica (*Anas clypeata*), reglja (*A. querquedula*) in labod grbec (*Cygnus olor*)
foto: Gregor Bernard

Sirijski klavžarji ogroženi

// prevod Petra Vrh Vrezec

Naravovarstveniki, ki so se bali, da bi politični nemiri v Siriji vplivali na usodo edine gnezdeče populacije kritično ogroženih klavžarjev (*Geronticus eremita*) na Bližnjem vzhodu, so se oddahnili. Prvič v zadnjih treh letih je zadenj par vzredil dva zdrava mladiča.

Klavžar je ena najbolj kritično ogroženih ptic na Bližnjem vzhodu, saj je v mali koloniji, najdeni leta 2002 blizu Palmyra v Siriji, ostal le še en gnezdeči par. Do tega ponovnega odkritja vrste na območju niso videli 70 let. Klavžarji so bili nekoč razširjeni po vsej severni Afriki in na Bližnjem vzhodu. Edina popolnoma divja populacija je gneznila le še na atlantski obali Maroka.

Od ponovnega odkritja naprej so si okoljevarstveniki prizadevali zaščititi ptice ob sodelovanju domačinov, spremljali so njihova gibanja izven gnezditvenega obdobja. Odkrili so namreč, da odrasli sirijski klavžarji prezimujejo v višavjih Etiopije. Kam se pozimi odpravijo mladiči, pa še vedno ostaja skrivnost.

Španski BirdLife partner SEO je ves čas iskal možnosti za zaščito največje svetovne populacije klavžarja. V zadnjih 14 letih je podpiral predano ekipo lokalnih naravovarstvenih nadzornikov, ki se poglobljeno ukvarjajo z zaščito in letnim spremljanjem vrste v narodnem parku Souss-Massa v Maroku. Območje je bistvenega pomena za klavžarja, kajti tukaj se zadržuje njegova celotna gnezditvena populacija. Kolonija se nahaja na obalnih pečinah narodnega parka in območja Tamri, kjer je po ocenah v letu 2009 gneznilo 110 parov. V območju je več počivališč,

prehranjevališča pa so obsežne okoliške obalne stepe in neobdelana polja. Kolonijo ogrožajo predvsem rastoči turizem, ki povzroča motnje na gnezdiščih in prehranjevališčih, in divji lovci. Trenutno se SEO zavzema za dodatno podporo, da bi lahko ekipa naravovarstvenih nadzornikov še naprej opravljala pomembno delo.

Do sedaj so jih podprli španska Agencija za mednarodno razvojno sodelovanje (AECID), fundacija *Territori i Paisatge*, Swarovski in španski narodni parki. V zadnjem času so za ohranjanje klavžarjev pridobili podporo fundacije monaškega kneza Alberta II. in Živalskega vrta iz Dublina. Pripravili so nacionalni akcijski načrt in prednostne ukrepe za zagotovitev nadaljnje varnosti in hitrejše rasti svetovne populacije klavžarja. Da bi lahko ugotavljali gibanja ogrožene populacije klavžarjev v Siriji, bodo posamezne osebe označili z barvnimi obročki in opremili s satelitskimi oddajniki.

Izvirni članek: spletna stran BirdLife International (2011): <http://www.birdlife.org/community/2011/07/syrian-ibises-fledge-morocco%E2%80%99s-ibis-wardens-need-your-support/>

foto: Jens in Hans Eriksen; www.theworldsrarestbirds.com

SVET DOMA

ZA VSO DRUŽINO

DARILO ZA NOVE NAROČNIKE

IZKORISTITE NAJUGODNEJŠE CENE SAMO ŠE DO 31. 1. 2012

Ob naročilu navedite, da ste bralec revije Svet ptic!

NAROČANJE: 080 11 08 www.mladinska.com/revije

Vse materialne avtorske pravice so last Mladinske knjige

© Mladinska knjiga

1

VRABEC

// Polonca Kovač

1: V mestu je gorelo na tisoče lučk in na križiščih so žarele okrašene jelke, kajti leto se je bližalo koncu ... Na tlaku pred mestno hišo pa je ležala raztresena vrečka piškotov. Bilo jih je dovolj za vse vrabce, ki so se tako lahko gostili tudi sami in praznovali novo leto.
ilustracija: Kristina Krhin

BILA JE ZIMA IN TEMA IN TAK MRAZ, DA JE KAR SAPO JEMALO. V MESTU SE JE V MRAKU PRIŽGALO NA TISOČE LUČK IN NA KRIŽIŠČIH SO ŽARELE OKRAŠENE JELKE, KAJTI LETO SE JE BLIŽALO KONCU. PRED TRGOVINAMI SO STALI BOŽIČKI IN DEDKI MRAZI IN DELILI SLADKORČKE, LJUDJE PA SO TOPLO OBLEČENI KUPOVALI DARILA IN SE VESELILI PRIHODA NOVEGA LETA.

VISOKO NA STREHI MESTNE HIŠE JE ZMRZOVALA JATA VRABCEV. »ZEBE ME,« JE ČIVKNIL EDEN. »MENE PA ŠE BOLJ, MENE PA ŠE BOLJ,« SO ZAČEBLJALI DRUGI IN SKORAJ BI SE SPOREKLI, KOMU JE HUJE.

»SPLOH NE VEM, ZAKAJ GORIJO VSE TE LUČKE,« SE JE PRITOŽIL MALI. »SAJ NIČ NE GREJEJO.«

»KER BO JUTRI NOVO LETO,« JE POVEDAL VELIKI.

»IN KAJ BO NOVEGA?« SE JE POZANIMAL SREDNJI.

»NE VEM. MOGOČE SE V NOVEM LETU ŽELJE IZPOLNIJO IN SO ZATO LJUDJE TAKO VESELI.«

IN POTEM SO SI ŠE VRABCI NEKAJ ZAŽELELI. VELIKI SI JE ZAŽELEL, DA BI BILO TAKO KOT V STARIH ČASIH. »KONJI SO VLEKLI VOZOVE IN KOČIJE ...«

»KAJ JE KONJ?« JE ČIVKNIL MALI.

»TAKA VELIKA ŽIVAL. AMPAK NAJBOLJ IMENITNO PRI KONJU JE BILO TO, DA SO MU IZPOD REPA PADALE KRASNE TOPLE FIGE, KI SO SE POTEM KADILE NA CESTI.

ČE SI SKOČIL V ENO IZMED FIG, SI SI V NJEJ LAHKO POGREL NOGE, VČASIH PA SI V NJEJ NAŠEL TUDI KAKŠNO ZRNO OVSA. O TEM MI JE PRIPOVEDOVALA MOJA STARA MATI, NJEJ PA JE POVEDALA NJENA.«

»OJ, KRASNO! TUDI JAZ SI ŽELIM TO,« JE ZAVZDIHNIL MALI.

»JAZ SI PA ŽELIM, DA BI BILO SPET POLETJE,« JE REKEL SREDNJI. »TAKRAT NA PLOČNIKE POSTAVIJO MIZICE, KAMOR SEDEJO LJUDJE. STARE GOSPE JEDO TORTICE IN PTIČKOM

NA TLA MEČEJO DROBTINICE, ŠE POSEBNO, ČE JE PTIČEK TAKO PREDRZEN, DA SKOČI NARAVNOST NA MIZO IN NA NJIHOV KROŽNIK.«

»OJ, KRASNO! TUDI JAZ SI ŽELIM TO,« JE SPET ZAVZDIHNIL MALI.

TAKRAT PA SO NA VSEH KONCIH MESTA PROTI NEBU ŠVIGNILE RAKETE, LJUDJE SO PRITEKLI NA CESTO, VRISKALI, PLESALI IN SE OBJEMALI – SPLOH JE NASTAL STRAŠAN-SKI DIRENDAJ.

»KAJ PA JE? KAJ PA JE?« JE RAZBURJENO SPRAŠEVAL MALI.

»NOVO LETO,« SO MU POVEDALI VSI DRUGI.

»IN KJE SO KONJSKE FIGE? IN KJE SO STARE GOSPE S TORTICAMI?«

KO SO MU RAZLOŽILI, DA JE TREBA NA IZPOLNITEV ŽELJA PONAVIDI ČAKATI, JE MALI POBITO VTAKNIL GLAVICO POD PERUT IN PREMIŠLJAL, ČE NI MOGOČE VSE SKUPAJ GOLJUFIJA.

AMPAK DRUGO JUTRO NI BIL VEČ TEGA MNENJA. NA TLAKU PRED MESTNO HIŠO JE NAMREČ LEŽALA RAZTRESENA CELA VREČKA PIŠKOTOV. BILO JIH JE DOVOLJ ZA VSE VRABCE IN TAKO SO SE TUDI ONI GOSTILI IN PRAZNOVALI NOVO LETO. ●

1

Vrstna pestrost ptic v izbranih ekosistemih

// Petra Vrh Vrezec

1: Z vrstno pestrostjo ptic se lahko srečamo tako rekoč na domačem pragu. V hladnem delu leta lahko tudi ob domači krmilnici ugotavljamo, koliko osebkov posamezne vrste ptic obiskuje našo krmilnico in kakšna je njihova vrstna pestrost. Na krmilnici so domači vrabci (*Passer domesticus*), poljski vrabci (*P. montanus*), liščki (*Carduelis carduelis*) in zelenci (*C. chloris*).

S popisovanjem vrstne pestrosti v različnih ekosistemih se po novem učnem načrtu spopade vsak dijak, ki se v gimnaziji pri biologiji odloči za izbirni predmet Človek in naravni viri. Poznavanje biotske raznovrstnosti je izredno pomembno, saj je ključno za učinkovito varstvo narave. Nič presenetljivega torej, da so Združeni narodi lansko leto (2010) razglasili za mednarodno leto biotske raznovrstnosti. Za naše razumevanje biotske pestrosti je najbolj priročna vrstna pestrost. S tovrstnimi popisi oziroma raziskavami lahko pridemo do pomembnih zaključkov, namreč da je vrstna pestrost v različnih ekosistemih, denimo v gozdu, na travniku, polju, v mestu ali jezeru, različna. Ugotovimo lahko, da je v nekem okolju več ogroženih vrst. To pa je podatek, ki nam bo povedal, ali je neko območje varstveno pomembno ali pa da je ekosistem ogrožen.

Ptice so ena najbolj preučevanih in poznanih skupin živih bitij in z raziskavami njihove vrstne pestrosti v različnih ekosistemih smo obvarovali že marsikatero dragoceno območje. Namen tega članka je spodbuditi učitelje, dijake in tudi ljubitelje ptic k popisu vrstne pestrosti ptic tako rekoč na domačem pragu. Z lastnimi spoznanji ob takem popisu bomo lažje razumeli, kako se območja razlikujejo po ohranjenosti, še posebej, če jih primerjamo med seboj.

Vrstna pestrost ptic na krmilnici

V hladnem delu leta ljudje zelo radi nameščamo krmilnice, kar lahko izkoristimo tudi za ugotavljanje vrstne pestrosti ptic. Na začetku je priporočljivo, da si v priročniku za določanje ptic ogledamo najpogostejše vrste, ki se po-

javljajo na krmilnicah. Spodnji seznam z najpogostejšimi pticami, opaženimi na krmilnicah po Sloveniji, naj vam bo v pomoč. Ko ptice med seboj dobro ločimo, se lahko lotimo popisa. Najprej moramo določiti trajanje popisa, na primer 30 minut. V tem času preštejemo in v popisni obrazec vpišemo vse ptice, ki jih opazimo. Zaželeno je, da se ptice popisuje zjutraj, kajti tudi pozimi so najbolj aktivne v jutranjem času.

S pomočjo takega popisa, ki mu pravimo tudi **točkovni popis**, lahko ugotovimo, koliko osebkov posamezne vrste obiskuje našo krmilnico. Da dobimo verodostojnejšo sliko o ptičji združbi, je popise bolje ponoviti večkrat. Dijaki lahko popise ptic na krmilnicah primerjajo tudi med seboj in ugotavljajo, ali je vrstna pestrost ptic v mestu drugačna kot na obrobju mesta ali celo v vasi in gozdu. Število vrst je namreč eno izmed meril biotske pestrosti in ekosistem, v katerem bomo našli več vrst, je bogatejši. Pomembno pa je, da je metoda popisa enaka pri dijakih, ki rezultate primerjajo med seboj. Vrstna pestrost na krmilnicah je zanimivo primerjati tudi med različnimi obdobji ali pa v različnih vremenskih razmerah, npr. v nezasneženi in zasneženi krajini.

Raznovrstnost vodnih ptic na jezerih in rekah

Pozimi je precej preprosto popisovati tudi prezimujoče vodne ptice na jezerih in rekah. Ko se iz ptičjih priročnikov poučimo o najpogostejših vrstah vodnih ptic (glej seznam spodaj), se lahko s popisnim obrazcem, daljnogledom in določevalnim ključem odpravimo na najbližje vodno telo. Z natančnim opazovanjem lahko ptice na vodi tudi preštejemo, kar nam bo prišlo prav pri ocenjevanju vrstne pestrosti in pri primerjavi med različnimi vodami. Iz literature lahko tako kot pri pticah na krmilnicah izbrskamo, ali gre za domače gnezdilke ali za prišleke s severa, pri vodnih vrstah pa se lahko še posebej osredotočimo na tujerodne vrste. To so vrste, ki jih je v Evropo prinesel človek in včasih ogrožajo domačo biotsko pestrost, denimo mandarinka (*Aix galericulata*), nevestica

2

(*A. sponsa*), moškatna bleščavka (*Cairina moschata*) ipd. Delež tujerodnih vrst je zato pomemben podatek pri vrednotenju ogroženosti vodne avifaune. Pri vodnih pticah je zanimivo ugotavljati tudi, koliko opaženih vrst je ogroženih, kar lahko poiščemo v Rdečem seznamu ogroženih vrst (<http://www.uradni-list.si/1/content?id=38615>).

Vrstna raznolikost ptic na sprehodu

V zimskem času lahko popisujemo ptice tudi na »sprehodu« po domačem kraju. Gre za tako imenovani **transektni popis**, kjer vzdolž določene linije (transekt) popišemo vrste in število ptic, ki jih opazimo v času popisa. Ta metoda popisovanja vrstne pestrosti je med bolj zapletenimi, kajti ptice je treba večinoma določevati prek njihovega oglašanja. Metoda torej zahteva že nekaj izkušenj s poznavanjem ptičjih vrst. Žal ima tak popis tudi to slabost, da ob prvem sprehodu ne bomo popisali večine vrst, zato je treba popis večkrat ponoviti. Dijaki lahko vrstno pestrost ptic spet primerjajo med seboj, še posebno utegne biti zanimivo, če so doma v različnih okoljih; denimo v mestu ali vasi.

Česa smo se naučili:

- vrstno pestrost ptic lahko ugotavljamo z različnimi metodami;
- točkovni popis ptic (na krmilnici);
- popis vodnih ptic;
- transektni popis ptic (ob poti po domačem kraju);
- popise je treba večkrat ponoviti;
- če popise primerjamo med seboj, mora biti metoda popisa enaka.

Na spletni strani revije *Svet ptic* <http://www.ptice.si/projekti/svetptic/> v zavihku *Izobraževanje* najdete popisne obrazce in enačbe za izračun vrstne pestrosti.

Tema zajema gimnazijski učni načrt izbirnega predmeta **Človek in naravni viri**, katerega učni cilj je ocenjevanje vrstne pestrosti v izbranem ekosistemu. ●

Seznam najpogostejših vrst ptic na krmilnicah pri nas:

velika sinica (*Parus major*), plavček (*Cyanistes caeruleus*), močvirska sinica (*Parus palustris*), brglez (*Sitta europaea*), domači vrabec (*Passer domesticus*), poljski vrabec (*Passer montanus*), pinoža (*Fringilla montifringilla*), ščinkavec (*Fringilla coelebs*), zelenec (*Carduelis chloris*), lišček (*Carduelis carduelis*), čizek (*Carduelis spinus*), dlesk (*Coccothraustes coccothraustes*), taščica (*Erithacus rubecula*), kos (*Turdus merula*), turška grlica (*Streptopelia decaocto*), kalin (*Pyrrhula pyrrhula*), veliki detel (*Dendrocopos major*)

Seznam najpogostejših vodnih vrst ptic pri nas:

polarnislapnik (*Gavia arctica*), mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*), kormoran (*Phalacrocorax carbo*), mala bela čaplja (*Egretta garzetta*), velika bela čaplja (*Egretta alba*), siva čaplja (*Ardea cinerea*), labod grbec (*Cygnus olor*), siva gos (*Anser anser*), žvižgavka (*Anas penelope*), krehelj (*A. crecca*), mlakarica (*A. platyrhynchos*), reglja (*A. querquedula*), sivka (*Aythya ferina*), čopasta črnica (*Aythya fuligula*), zvonec (*Bucephala clangula*), veliki žagar (*Mergus merganser*), liska (*Fulica atra*), rečni galeb (*Larus ridibundus*), rumenonogi galeb (*Larus cachinnans*)

Priporočena literatura za določanje ptic:

- MIHELIC, T. (2002): Novi ornitološki atlas gnezdičk – začetek pred vrati. – *Svet ptic* 8 (1): 28-30. (<http://www.ptice.si/projekti/svetptic/index.php?idv=663>)
- MÜLLER, W. & VREZEC, A. (1998): Ptice Slovenije – mali priručnik. – DOPPS, Ljubljana.
- SINGER, D. (2004): Kateri ptič je to? Ptiči Evrope. – Založba Narava, Kranj.
- SVENSSON, L. (2010): Collins Bird Guide. – HarperCollins Publisher, London.
- ŠTUMBERGER, B. (2000): Januarsko štetje vodnih ptic (IWC). – *Svet ptic* 6 (4): 11-12. (<http://www.ptice.si/projekti/svetptic/index.php?idv=658>)
- VREZEC, A. (2003): Kako popisovati sove? – *Svet ptic* 9 (1): 22-26. (<http://www.ptice.si/projekti/svetptic/index.php?idv=667>)

2: Pozimi je precej preprosto popisovati prezimujoče vodne ptice na jezerih in rekah. Z natančnim opazovanjem preštejemo ptice na vodi in nato ocenimo vrstno pestrost ptic na določenem vodnem telesu.

Na sliki so labodi grbeci (*Cygnus olor*), mlakarice (*Anas platyrhynchos*), čopaste črnice (*Aythya fuligula*), tibetanska gos (*Anser indicus*) in liske (*Fulica atra*).

foto: obe Darinka Mladenovič

13. Srečanje mladih ornitologov Slovenije

// Tanja Šumrada

1: V letošnjem letu so si mladi za vodilno temo Srečanja mladih ornitologov Slovenije izbrali belo štorcljo (*Ciconia ciconia*) in ni naključje, da je projekt potekal v Veliki Polani, evropski vasi belih štorcelj.

foto: Darinka Mladenovič

2: Ustvarjalna delavnica na mladinskem posvetu je potekala do poznih nočnih ur. Na Štorcljini tržnici so potem svoje izdelke ponudili obiskovalcem. S simbolično prodajo 20 belih štorcelj, ki so jih izdelali iz blaga, so zbrali donacije, ki bodo omogočile nadaljnje izobraževanje mladih o beli štorclji.

foto: Matej Gamser

Srečanje mladih ornitologov Slovenije je dogodek, na katerem se vsako leto zberemo mladi iz vse Slovenije, ki želimo aktivno prispevati k varstvu ptic in narave. V letošnjem letu smo si za vodilno temo srečanja, ki je potekalo med 18. in 20. novembrom 2011, izbrali belo štorcljo (*Ciconia ciconia*). To je ptica, ki že stoletja biva v človekovi bližini in za katero lahko brez dvoma rečemo, da je postala pravi simbol sožitja in soodvisnosti človeka in narave. Ni naključje, da je zato projekt potekal v Veliki Polani, ki je bila leta 1999 razglašena za evropsko vas belih štorcelj v Sloveniji.

Mladinski posvet »Bela štorclja - ptica našega kraja. Lahko sobivamo z njo?«

V petek in soboto je na Osnovni šoli Miška Kranjca Velika Polana potekal mladinski posvet. Udeležence je zanimalo, s kakšnimi izzivi se pri ohranjanju narave srečujejo biologi, naravovarstveniki in lokalno prebivalstvo. Na primeru bele štorclje so mladi v skupinah pod vodstvom mentorjev spoznavali različne vidike varstva te vrste v Sloveniji in tujini. Svoje ugotovitve so oblikovali v poročila in jih predstavili s svojimi idejami, rešitvami in predlogi.

Skupina, ki je delovala pod mentorstvom Alenke Mrakovčič in Mance Velkavrh, se je posvetila prehrani bele štorclje in pomenu različnih življenjskih okolij v kulturni krajini za gnezditveni uspeh te vrste. O tej temi so izdelali plakat s ponazoritvijo takšnega okolja in predstavitev, v popoldanskem času pa so se posvetili ustvarjalnemu delu.

Zaradi splošne naklonjenosti beli štorclji v naši družbi si skorajda ne moremo zamisliti bolj karizmatične vrste, s

katero lahko širimo naravovarstveno sporočilo. Pod mentorstvom Sarah Robič, Tilna Basleta in Jurija Hanžela so mladi zbrali in preučili projekte promocije in varstva bele štorclje. Primere dobrih praks so za naše delo prispevale organizacije iz Bolgarije, Nemčije, Nizozemske, Slovenije in Španije.

Seveda nas je tudi zanimalo, kako ljudje in bele štorclje sobivajo v Veliki Polani. Dve skupini sta se tako posvetili raziskovanju odnosa lokalnega prebivalstva do teh ptic in ali sonaravni razvoj vidijo kot dejansko priložnost za svoj kraj. Prva skupina je odgovore zbrala s pomočjo predstavnikov različnih interesnih skupin. Opravili so namreč intervjuje z naravovarstvenikom, turističnim predstavnikom, kulturnikom in dvema kmetovalcema ter njihove odgovore primerjali med seboj. Drugo skupino pa je zanimalo predvsem splošno mnenje med prebivalci, kar so ugotavljali s pomočjo anketiranja. Odgovori so bili zelo pozitivni, saj kar 96 % vprašanih meni, da so bele štorclje dragocena naravna dediščina in so veseli, da gnezdi v njihovi bližini. Skupini sta potekali pod vodstvom Darije Copot, Tamare Karlo, Mojce Podletnik in Barbare Robnik.

Zaključna prireditev

Javna zaključna prireditev srečanja je potekala v prenovljeni dvorani Občine Velika Polana, gostiteljice letošnjega projekta. Dogodek, ki je privabil več kot 100 obiskovalcev, je s kratkim predavanjem odprl mladi ornitolog Matej Gamser. Zbranim je predstavil belo štorcljo in njeno gnezdenje v Sloveniji. Z rednimi vsakoletnimi popisi jo že od leta 1999 spremljajo prostovoljci DOPPS v sodelovanju z domačini. Populacija pri nas šteje okrog 200 pa-

2

3

rov, njeno naselitveno območje pa se v zadnjih letih širi proti zahodu države. V nadaljevanju so udeleženci posveta podali rezultate svojega dela po skupinah, ogledali pa smo si tudi film o beli štorclji, ki so ga pripravile študentke Univerze v Mariboru. K sodelovanju smo povabili tudi Boruta Štumbergerja, ki je na srečanju predstavil projekt Evropskih vasi štorclj, ki ga koordinira organizacija Euroratur.

Po zaključku prireditve se je dogajanje preselilo v novi občinski park z imenom Dežela štorclj. Park, ki je namenjen interpretaciji Nature 2000 in življenja belih štorclj, je bil popoldne prizorišče Štorcljine tržnice. Na njej so svoje izdelke predstavili lokalni obrtniki, z dvema stojnicama pa smo sodelovali tudi člani našega društva. Člani pomurske sekcije DOPPS so mimoidočim pomagali z nasveti pri urejanju pticam in naravi prijaznih vrtov. Svoje izdelke so obiskovalcem na posebni razstavi ponudili tudi udeleženci ustvarjalnih delavnic na mladinskem posvetu. S simbolično prodajo 20 belih štorclj, ki so jih izdelali iz blaga, smo zbrali donacije, ki bodo omogočile nadaljnje izobraževanje mladih o življenju teh ptic.

Likovni natečaj Ptice in naš vrtec

Na Srečanju smo podelili tudi nagrade za likovni natečaj z naslovom Ptice in naš vrtec. Naš namen je bil spodbuditi otroke k opazovanju ptic in zavedanju narave, ki nas obdaja na vsakem koraku. Odziv na vabilo, ki smo ga v začetku septembra poslali vsem vrtcem v Sloveniji, je bil velik in raznovrsten. Za natečaj je svoje izdelke prispevalo 480 otrok, starih od tri do šest let, iz več kot 60 vrtcev in njihovih oddelkov. Vodilna motivika likovnih del so bile ptice, upodobljene v različnih okoljih, narejene pa so bile z različnimi likovnimi tehnikami.

»Pri izboru nagrajenih del smo upoštevali otrokovo izražanje doživljanja sveta ptic, občutek za likovno kompozicijo ter samostojnost in izvirnost pri ustvarjanju. Otroci so izrazili veliko naklonjenost naravi in pticam,« je povedala Valentina Sergaš, predstavnica natečajne komisije na prireditvi. Nagrade smo podelili devetim likovnim

4

delom, ki so bila po mnenju komisije najkvalitetnejša v vsaki starostni skupini. Projekt, ki smo ga opravili drugo leto zapored, je potekal s finančno podporo podjetja MB-Naklo d.o.o.

Letošnje srečanje je potekalo v organizaciji mladinske sekcije DOPPS in pod pokroviteljstvom družbe Telekom Slovenije, d.d. Mladi so opravili izvrstno in zelo kvalitno delo. Člani glavnega štaba SMOS 2011 so bili: Tilen Basle, Darija Copot, Matej Gamser, Jurij Hanžel, Tamara Karlo, Neža Kocjan, Alenka Mrakovčič, Alen Ploj, Mojca Podletnik, Sarah Robič, Barbara Robnik, Valentina Sergaš, Metka Šuc, Tanja Šumrada in Manca Velkavrh. •

MB-NAKLO TRGOVSKO PODJETJE d.o.o.
ORODJE - STROJI - OPREMA - AVTOMATIZACIJA
Ulica Toma Župana 16, 4202 Naklo, www.mb-naklo.si

3: Na 13. srečanju mladih ornitologov Slovenije (SMOS 2011) je sodelovalo 42 mladih.
foto: Damijan Denac

4: Na srečanju so bile podeljene tudi nagrade za likovni natečaj z naslovom Ptice in naš vrtec. Petletni nagrajenec Matija Deržek je upodobil golobe na igrišču vrtca. mentorica: Mariella Batista, vrtec: Scuola dell' infanzia »La coccinella« Portorož

Zgodba o kraguljih (*Accipiter gentilis*)

Vrsto let sem v zimskem času na krmišču za ptice redno nastavljal različne klavne ostanke in trgovinsko perutnino predvsem lokalnim kanjam (*Buteo buteo*), ki so se dokaj redno prihajale gostit na pogrmjeno mizo. Zelo poredko pa se je zgodilo, da se je nad krmiščem spreletel tudi kak kragulj. Z leti so tudi te previdne ujede došle zaupanje v človeka in prihajale pogostejše ter v čedalje večjem številu. Tako sem po štirih letih krmljenja naštel do pet osebkov, ki so dnevno redno in skoraj v natančno določenih časovnih terminih prihajali po svoj obrok.

Nekega dne me je ob prihodu pričakala mlada, a izjemno velika kragulja samica, ki je zaradi oslabelosti in izčrpanosti čepela ob večjem kosu mesa in se nikakor ni pustila zmotiti. Tako samozavestna in popolnoma brez strahu pred mano mi je dovolila, da sem se ji lahko približal na dobrih 10 metrov, preden je le s težavo in zelo polno golšo odletela na prvo drevo. Zagotovo je ptici zaradi pomanjkanja naravne hrane grozila neizbežna smrt, zato se je začelo sno otresla strahu tudi pred človekom. Vse preostale dni do izteka zime je bila redna gostja, vendar jo je že po nekaj dneh spet prežela strah pred mano in se me je že na daleč izogibala. Kot fotograf sem v tem obdobju poizkušal posneti čim več zanimivih in nepozabnih trenutkov druženja s tem čudovitim ptičem. Čeprav so fotografije plod dela človeškega vpliva in posega v naravni ritem življenja ptic, sem pri tem vedno iskal spontane trenutke, ki sem jih želel ovekovečiti v najlepši luči.

Matej Vranič, Velenje

1

2

3

1: V leseno gnezdilnico z dnom v obliki skodelice ni treba nanesti veliko gnezditvenega gradiva. Ptica, na sliki plavček (*Cyanistes caeruleus*), energijo tako prihrani za valjenje.

2: Lesene gnezdilnice z notranjo zaščito so varne pred detli in kunami. Streha in zadnja stranica sta dodatno zaščiteni z aluminijasto pločevino, zamakanje pa preprečujejo naprej nagnjena streha, dolga sprednja stranica in poševno zvrtna vhodna odprtina.

3: Posebno varnost daje gnezdilnici notranja zaščita iz aluminija, pritrjena na sprednjo steno. Iz tega materiala je tudi notranja polička pod vhodno odprtino, ki preprečuje kuni in podlasici direkten poseg s taco v gnezdo.

foto: vse Boris Kozinc

Novosti pri gnezdilnicah

// Boris Kozinc

Namen izdelave in nameščanja gnezdilnic ali umetnih dupel je omogočanje varnega in uspešnega gnezdenja pticam, ki sicer zasedajo različna dupla in luknje v naravi. Gnezdečim pticam moramo zagotoviti varnost pred plenilci še posebno takrat, kadar strnjeno nameščamo več gnezdilnic. Plenilci se namreč hitro naučijo, kje lahko najdejo plen, in nato gnezdilnice serijsko izropajo. Izkazalo se je, da tudi kovinska ploščica na sprednji stranici gnezdilnice ni učinkovita zaščita. Detli naredijo luknjo zraven ali pa celo s strani. Pred detlovim razdejanjem so odporne gnezdilnice iz betona ali gline ali pa lesene s kovinsko notranjo zaščito. Če so obešene, zagotavljajo tudi nekoliko večjo varnost zaradi oteženega dostopa plenilcem.

Poseben izziv mi je bilo izdelati gnezdilnico v obliki jajčka (slika 1), ki bi zadostila vsem varnostnim zahtevam. Ker sem predvideval, da bom v razvoj vložil kar nekaj truda, sem model zaščitil pri Patentnem uradu RS (Št: 200450106). Razstavljiva gnezdilnica v obliki jajčka je bila nagrajena s srebrno plaketo Gospodarske zbornice Gorenjske za leto 2010. Sama oblika je sicer človeku znana že od nekdaj, vendar je bilo za uspešno izvedbo treba rešiti kar nekaj problemov. Ker je vhodna odprtina na poševnem zgornjem delu, je izpostavljena zamakanju ob deževju. Težavo pa sem učinkovito rešil z navzgor nagnjeno osjo vhodne odprtine, pri glineni in betonski izvedbi pa tudi z majhnim nadstreškom. Tudi spojni površini sta nagnjeni navzdol, razstavljiva izvedba pa omogoča jesensko čiščenje. Spajanje obeh delov je zelo enostavno.

Izdeloval sem tudi gnezdilnice iz gline in betona, za katere se lahko naredi tudi kalup. Najlepše pa so lesene, ki sem jih letos pričel ročno stružiti. Posebno pozornost namenim izboru lesa, ki ga vedno dobim od kmetov ali drugih lastnikov zemljišč, ko so drevo že podrli. Nobeno drevo torej ni podrt zaradi izdelave gnezdilnic. Za vse izvedbe se mi zdi zelo pomembno, da dotrajane ne obremenjujejo okolja, zato morajo biti iz naravi prijaznih materialov.

Oblika gnezdilnice je pomembna predvsem takrat, ko ptica prične znašati gradivo za gnezdo. Zaradi dna v obliki skodelice zadostuje zelo malo gradiva in ptica energijo prihrani za valjenje. Tako lahko leže več jajc oziroma ima več legel in število mladičev je večje. Spomnim se, da je pred leti velika sinica (*Parus major*) gnezdila v dotrajanem 100-litrskem sodu pri našem čebelnjaku. Zaradi velike prostornine se je z znašanjem gradiva ukvarjala kar dober mesec dni, namesto en teden.

Odkar sem začel razmišljati o nameščanju gnezdilnic v večjih sadovnjakih, kampih in na golfišču, sem posebno pozornost posvečal varnosti legla. Obnesli so se betonski jajčki, lani pa smo na blejskem golfišču namestili lesene gnezdilnice z notranjo zaščito pred detli in kunami. Naredili smo jih iz hrastovega lesa, streho in zadnjo stranico pa smo dodatno zaščitili z aluminijasto pločevino. Zamakanje smo preprečili z naprej nagnjeno streho, dolgo sprednjo stranico in poševno navzgor zvrtno vhodno odprtino. Posebna novost je bila notranja zaščita iz aluminija, ki smo jo pritrjili na sprednjo steno. Tudi notranja polička pod vhodno odprtino, ki preprečuje kuni in podlasici direkten poseg s taco v gnezdo, je iz istega materiala (slika 3). Ker je zaščita znotraj gnezdilnice, je ohranjen estetski videz, hkrati pa je tudi onemogočeno pregrevanje notranjosti. Gnezdilnica je pritrjena z dvema vijakoma, od katerih je eden znotraj gnezdilnice. Taka pritrnitev in aluminijasta zunanja zaščita onemogoča, da bi zaradi preperelosti zadnje stranice gnezdilnica padla na tla že po nekaj letih (slika 2). ●

1

2

Gregorjevo na gorenjskem podeželju

// Urša Koce

Letošnja pomlad za ptice gorenjskega podeželja najbrž ni bila dosti drugačna kot prejšnje pomladi. Potem ko je Valentin odklenil korenine, je kot vsako leto prišlo Gregorjevo in z njim čas za ptičjo ženitev. Nekaj pa je bilo vendarle drugače: v okolici osnovnih šol od Kranjske Gore do Radovljice se je še pred Valentinovim pojavilo več novih gnezdišč za sekundarne duplarje. Od kod? Ne, tokrat niso bili na delu ne detli ne žolne, pač pa človek. In to ne le eden, ampak cela kopica mladih, vedoželjnih učencev, ki so se pod vodstvom svojih učiteljic lotili projekta »Gregorjevo na podeželju« Občine Jesenice. Cilj projekta je bil oživiti vezi med pticami in ljudmi, ki živijo v pretežno podeželskem okolju. Večji del projektnih aktivnosti je bil namenjen izobraževanju mladih, izvedba izobraževanja pa je bila zaupana DOPPS-u. Učence smo ob slikovnih predstavitev poučevali o pticah podeželja in njihovem življenjskem okolju, zlasti o sekundarnih duplarjih in visokodebelnih sadovnjakih, ki so na gorenjskem podeželju še dokaj pogost element kulturne krajine. Ob mojstrski roki Aljoše Žnidarja so se učili izdelovanja in nameščanja gnezdilnic, večji del časa pa so posvetili opazovanju in preučevanju ptic, ki so se zadrževale v okolici »njihovih« gnezdilnic in jih naseljevale.

Kaj pa ptice? Ob začetku gnezditve je med pari velikih in močvirskih sinic, plavčkov, brglezov, poljskih vrabcev in pogorelčkov potekala tekma za nove gnezdilnice. In kako privlačne so bile? Katera vrsta je bila najuspešnejša? So se gnezdečim parom izvalili tudi mladiči? Koliko napora morajo starši vložiti v vzrejo malih gnezdomcev?

To je ugotavljalo kakih sto učencev iz sedmih gorenjskih osnovnih šol: OŠ Josipa Vandota Kranjska Gora, OŠ 16.

decembra Mojstrana, OŠ Koroška Bela – Jesenice in Blejska Dobrava, OŠ Žirovnica, OŠ Frana Saleškega Finžgarja Lesce – Begunje, OŠ Gorje in OŠ Antona Tomaža Linhartaradovljica. Učenci so ob pomoči mentoric od konca marca do konca junija enkrat tedensko po najmanj eno šolsko uro opazovali dogajanje okrog gnezdilnic. Opazovanje je potekalo po enotnem protokolu na vseh šolah, svoja opažanja pa so skrbno beležili v obrazce, izdelane prav za ta namen. Zato so bili podatki med seboj primerljivi in združljivi.

Učenci so opravili skupno 279 opazovanj 31 gnezdilnic. Zabeležili so 18 vrst ptic, ki so se zadrževale v neposredni bližini gnezdilnic ali vanje vstopale, od tega osem vrst sekundarnih duplarjev. Najpogostejše opazovana vrsta je bila velika sinica (*Parus major*), nekoliko manj pogosto pa domači vrabec (*Passer domesticus*), kos (*Turdus merula*), plavček (*Cyanistes caeruleus*), pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*) in močvirska sinica (*Poecile palustris*). Sekundarni duplarji so bili v neposredni bližini gnezdilnic seveda opaženi veliko pogostejše kakor druge vrste ptic, saj so gnezdilnice njihovo potencialno gnezdišče. Izmed vrst, ki zasedajo gnezdilnice z okroglo vhodno odprtino, so bili le redko opazovani brglez (*Sitta europaea*), menišček (*Periparus ater*) in belovrati muhar (*Ficedula albicollis*).

Gnezdilnice je naselilo šest vrst. Najpogostejša »najemnica« je bila velika sinica, ki je potrjeno gnezdila v 13 gnezdilnicah, najverjetneje pa v skupno 18 gnezdilnicah. Druge gnezdilke, ki so zasedle po eno gnezdilnico, so bile domači vrabec, močvirska sinica, plavček in pogorelček. V eni gnezdilnici so učenci našli gnezditveni material, ne da bi mogli ugotoviti, katera vrsta ga je tja znosila. Ostalih osem gnezdilnic ptice niso naselile.

»Zmagovalka« je bila torej velika sinica. Je največ gnezdilnic zasedla zato, ker je med sekundarnimi duplarji v naseljih najpogostejša, ker je močnejša od drugih vrst, ali pa morda zato, ker je bila prva »pri koritu«? Najbrž vsega po malo. Denimo pred pogorelčkom, ki se iz Afrike vrne šele konec aprila, ima nedvomno časovno prednost. Plavček, ki je manjši, bo hitro izgubil tekmo za gnezdilnico,

1: Voditelj delavnic o gnezdilnicah, Aljoša Žnidar, učencem pojasnjuje, čemu jih nameščamo ter kako jih izdelamo in namestimo, da so varne za gnezdeče ptice.
foto: Maruša Jelenc

2: Največ gnezdilnic v okolici gorenjskih osnovnih šol so naselile sinice. Na sliki je plavček (*Cyanistes caeruleus*).
foto: Dare Fekonja

3

3: Učenci so dejavno sodelovali pri izdelovanju in nameščanju gnezdilnic v okolici šol, ki so jih nato od začetka pomladi do konca šolskega leta tudi redno tedensko opazovali.

foto: Andreja Kero

razen če je vhodna odprtina dovolj majhna, da velika sinica ne more smukniti skozenjo. Močvirska sinica je v naseljih na splošno redkejša kot velika sinica. Raje se zadržuje v gozdu. Domačemu vrabcu pa se za gnezdilnice s klasično vhodno odprtino niti ni treba »grebsti«, saj je njegovih priljubljenih gnezdišč pod strešniki v naseljih nemara več kot listja in trave.

Učenci so v obrazce tudi skrbno zapisovali vedenje ptic v okolici gnezdilnic. Razlikovali so med tem, ali se ptica zadržuje tik ob gnezdilnici, ali vanjo vstopa oziroma ali hrani mladiče. Ker so opazovali več tednov, so spremljali tudi to, kako se vedenje ptic spreminja med gnezdilno sezono. Ugotovili smo denimo, da so prvi pari velikih sinic s hranjenjem mladičev pričeli okoli 1. maja, obdobje mladičev v gnezdih pa se ob koncu junija še ni zaključilo. Na veliko srečo učencev pa se je zaključilo šolsko leto in z njim žal tudi opazovanje ptic v okviru našega projekta, zato ne vemo, kako dolgo v poletje so velike sinice še vztrajale z gnezdenjem. Učenci so zapisovali tudi frekvenco prihodov staršev, ki so hranili mladiče, na gnezdo. Beležili so jih na minuto natančno. V povprečju so hrano prinesli enkrat na pet minut. Največkrat je med zaporednima prihodoma na gnezdo minilo manj kot dve minuti, pogosto več kot dve in manj kot petnajst minut, le redko pa več kot petnajst minut. Najdaljši čas, ko staršev ni bilo na spregled, je bil 35 minut. Če izračunamo prek palca, starši od izvalitve do poleta mladičev hrano v gnezdo prinesejo okoli 2.500-krat.

Cilj izobraževanja je bil torej večplasten. Učence smo poučevali o pticah in njihovem življenjskem okolju, česar v okviru rednega pouka skorajda niso deležni. Seznanjali smo jih z naravovarstveno problematiko ptic na podeželju in jih spodbujali k praktičnemu raziskovalnemu in naravovarstvenemu delu. Pridobili so novo znanje, se urili v ročnih spretnostih, doslednosti, sistematičnosti in vztrajnosti. Skozi vse dejavnosti smo želeli učence zblížiti s pticami, s katerimi si delijo življenjsko okolje. Prepričani smo, da bodo bolj dovzetni za naravovarstveno problematiko ptic, ki so jim blizu, kakor tistih, s katerimi v vsakodnevem življenju nimajo stika. Ne da druge ne bi

1

bile pomembne, le začeti je treba pri tem, kar srečujemo v vsakdanjem življenju. Odločnih naravovarstvenikov s tem najbrž še nismo vzgojili, nedvomno pa smo vsaj pri kom prebili led in pripomogli k razvoju pozitivnega odnosa do ptic, narave in tudi naravovarstva.

Nosilec projekta je bila Občina Jesenice, osnovne šole pa so sodelovale kot partnerji. Poleg teh je kot partner v projektu sodelovalo tudi Kulturno društvo Vintgar, ki je skrbelo za organizacijo kulturno-izobraževalnih prireditvev, na katerih smo predstavili vsebino izobraževanja in zaključke raziskave, ki so jo opravili učenci. Projekt je potekal v okviru Lokalne akcijske skupine LAS »Gorenjska košarica«, in sicer s sredstvi Leader, ki jih prispevajo EU (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja), nacionalni proračun (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) in lokalni partnerji. ●

Ptičariada 2011

// Tilen Basle

Tudi letos v društvu nismo pozabili na Ptičariado, že tretjo zapored. Gre za tekmovalno-družaben dogodek, kjer je cilj v enem dnevu opaziti čim večje število vrst ptic, hkrati pa se ob tem družiti in zabavati. Pravila so zelo preprosta: tista skupina, ki opazi največje število različnih vrst ptic, zmaga! Hkrati lahko skupine sodelujejo tudi v fotografski kategoriji, kjer za zmago šteje čim večje število fotografiranih vrst ptic.

1// Lani so se tekmovalci podili za pticami po Vipavski dolini, letos pa na območju Celjske kotline, natančneje v okolici Braslovč. Na prvi oktobrski dan se je na teren od-

pravilo devet skupin, skupaj 33 tekmovalcev. Od zgodnjih jutranjih ur pa vse do tretje ure popoldan so v iskanju ptic prečesavali območje, nato pa se skupaj zbrali ob koči, kjer sta sledila kosilo in razglasitev rezultatov.
(Velenjsko jezero, foto: Monika Podgorelec)

2// V celotnem dnevu so tako skupaj opazili 98 vrst ptic, med katerimi velja omeniti redkejšo kozačo (*Strix uralensis*), planinskega orla (*Aquila chrysaetos*) in belorepca (*Haliaeetus albicilla*). Na selitvi so bili trstni strnadi (*Emberzia schoeniclus*), prezimovat pa so prišli že prvi veliki srakoperji (*Lanius excubitor*).
(Drevesna cipa (*Anthus trivialis*) je bila fotoullov skupine »Veseli Štajerci«, foto: Dejan Bordjan)

3// Najbrž pa vas zanimajo rezultati, kajne? Letos smo imeli na Ptičariadi čast gostiti tudi profesionalno ekipo ornitologov – ekipo, ki je zastopala pisarno društva DOPPS. Vsi izkušeni ornitologi ali »Kapetani«, kot so se poimenovali, so tako s prednostjo 15 vrst (skupaj so opazili 85 vrst ptic) premagali drugouvrščene domačine in organizatorje dogodka, »Vesele Štajerce«, ki pa niso ostali povsem praznih rok, saj so slavili zmago v kategoriji fotografiranja ptic. Tukaj naj vendarle omenim, da so se odlično odrezale prav vse skupine in ponovno dokazale, da niso od muh! Za svoje sodelovanje so tako vsi prejeli rumene majice, zmagovalce pa smo po vzoru kolesarjev z Gira oblekli v rožnate majice.
foto: Monika Podgorelec

4// Ker pa je bil glavni namen dogodka druženje, smo po podelitvi nagrad vsi posedli za mize in se kraljevsko najedli. Temu sta sledila še tekma v odbojki in prijeten klepet ob mizah, kjer smeha ni manjkalo. Ob kakšnih resnejših pogovorih pa se je morda porodila tudi kakšna dobra ideja. Tako smo nadvse uspešno zaključili letošnjo tretjo Ptičariado, ki je potekala v organizaciji štajerske sekcije, in organizacijo naslednje predali prekmurski sekciji. Izziv so sprejeli z odprtimi rokami in pri tem jim želimo obilo uspeha.
foto: Kristjan Malačič

1

2

Gnezdišče breguljk na Savi pri Šentjakobu ohranjeno

// Tomaž Jančar

1 in 2: Zgodba se je začela letos spomladi. Ob Savi pri Šentjakobu je nastala velika kolonija breguljk (*Riparia riparia*), ki so v levi breg izkopal več kot 80 gnezdilnih rogov (slika 2). Veselje ob odkritju prve kolonije breguljk v osrednji Sloveniji po mnogih letih pa ni trajalo dolgo ... foto: Branko Brečko (1), Tomaž Jančar (2)

Velike nižinske reke sodijo med najbolj ogrožene habitate v Sloveniji. Velika večina je uravnana, bregovi pa so pogosto utrjeni s kamnometi. Država ima vzpostavljen obsežen vodnogospodarski sistem, ki skrbi za to, da vse ostane na svojem mestu. Če ob povodnji reki uspe na nekem mestu nekoliko zrahljati kamnite okove, službe nemudoma reagirajo in reko vklenejo nazaj. Na prvi pogled gre za službo, ki skrbi za pomemben javni interes, da premoženje ljudi varuje pred naraslimi vodami. Žal je pogosto prav nasprotno! S pregrešno dragimi vodnogospodarskimi deli pogosto izgublamo vsi. Narava izgublja redke in ogrožene habitate, reka izgublja prostor za neškodljivo razlivanje ob povodnjah, kanalizirane reke poslabšujejo poplavno varnost dolvodno. Državna blagajna pa izgublja milijone evrov.

Z vodno direktivo, ki jo je Evropska unija sprejela leta 2000, se rekam pišejo boljši časi. Države članice bodo morale zagotoviti ugodno stanje voda, kar vključuje tudi ugodno stanje rečnih in obrečnih habitatov. Za vsako porečje morajo države pripraviti Načrt upravljanja voda (NUV), v katerem načrtujejo dela, ki so potrebna za doseganje ugodnega stanja. Za zdaj so stvari pri nas še bolj na papirju. Letošnja izkušnja s Save pri Šentjakobu nas uči, da je vodnogospodarski sistem pri nas še globoko v starih kolesnicah in da bo potrebnega veliko napora, da ga spravimo na novo pot. Primer na Savi pri Šentjakobu nam hkrati tudi razkriva, da z zavzetostjo lahko v pravo smer počasi usmerjamo tudi velike sisteme.

1 Zakon o ohranjanju narave v 2. odstavku 14. člena zapoveduje: »Zniževati število rastlin ali živali posameznih populacij, ožati njihove habitate ali slabšati njihove življenjske razmere do take mere, da je vrsta ogrožena, je prepovedano.

Novo odkriti koloniji breguljk v osrednji Sloveniji grozi nevarnost

Zgodba se je začela letos spomladi. Članica DOPPS je 24. maja med popisovanjem ptic ob Savi pri Šentjakobu naletela na veliko kolonijo breguljk (*Riparia riparia*). V levi breg je bilo izkopanih več kot 80 gnezdilnih rogov! Visoke vode so septembra 2010 ob poplavih očistile in ponekod dodatno izpodjedle približno sedem metrov visok gruščnat breg. Najvišja plast (vsega nekaj 10 centimetrov) je iz mešanice prsti in mivke, ki je ravno pravšnja za kopanje gnezdilnih rogov.

Veselje ob odkritju kolonije breguljk, prve v osrednji Sloveniji po mnogih letih, pa ni trajalo dolgo. Nekaj sto metrov gorvodno so odprli veliko gradbišče. Pričela se je mogočna kamnometna utrditev levega brega Save in grozeče napredovala proti gnezdečim breguljkam. Rdeče označeni količki nad kolonijo niso puščali nobenega dvoma: graditev kamnometa je bila načrtovana tudi prek gnezdišča breguljk.

Učinkovita inšpekcijska služba

Interventna varstvena akcija je na DOPPS-u stekla nemudoma. Gnezdilno steno in gradbišče smo temeljito poslikali ter napisali prijavo na Inšpektorat RS za okolje in prostor. Tudi če je izvajalec imel vsa potrebna gradbena dovoljenja, je uničenje gnezdišča tako zelo redke in ogrožene vrste prepovedano¹. Odziv okoljske inšpektorice je bil hiter in je govorice o neučinkovitosti inšpekcijskih služb postavil na laž. Inšpektorica je že naslednjega dne identificirala izvajalca del; šlo je za podjetje Hidrotehnik d.o.o., ki je koncesionar za izvajanje javne službe urejanja voda na srednji Savi. Pisno ga je obvestila o naravovarstveni spornosti uničenja kolonije in za 30. maj sklicala inšpekcijski ogled gradbišča. Ob terenskem ogledu je bilo ugotovljeno, da se gradbena dela brez škode za gnezdeče breguljke lahko nadaljujejo le še kakšnih 100 metrov, torej največ do točke, ki je v projektu označena kot »profil 11«. Inšpektorica je izvajalcu izdala pisno opozorilo. Breguljkam je torej kazalo dobro, tako smo vsaj mislili. A žal se je izkazalo drugače. Hidrotehnik se je požižgal na

opozorila inšpektorice in je dela nadaljeval. Dne 6. julija zvečer nas je eden izmed članov DOPPS opozoril, da se graditev nadaljuje in da buldožerji brnijo le še nekaj metrov stran od gnezdilnih rogov breguljk. Nemudoma smo napisali novo prijavo. Tokrat je inšpektorica potrebovala le en dan, da je organizirala ponovni inšpekcijski ogled gradbišča. Osmega julija zjutraj smo skupaj ugotovili, da je Hidrotehnik z deli nadaljeval daleč prek dogovorjene točke. »Profil 11« je presegel za vsaj 70 metrov in tja navozil več tisoč ton materiala. Inšpektorica je v zapisniku zaključila, da je izvajalec storil prekršek in da mora za nadaljevanje gradbenih del od profila 11 dolvodno pridobiti mnenje Zavoda RS za varstvo narave (v nadaljevanju ZRSVN). Strokovno mnenje, ki ga je ZRSVN izdal 26. julija, je bilo jasno: dela na gradbišču je treba ustaviti. Pred nadaljevanjem del je treba ustrezno dopolniti projekt in tako zagotoviti, da se gnezditvena kolonija ohrani.

Po drugem inšpekcijskem ogledu in po izdanem strokovnem mnenju ZRSVN je tudi v vodarskih krogih dozorelo spoznanje, da se stene z breguljkami ne bo smelo uničiti. V iskanje rešitve se je dejavno vključila Agencija RS za okolje, ki vodi javno službo upravljanja z vodami. Po seriji sestankov je na zadnjem inšpekcijskem ogledu gradbišča, 27. septembra, dozorela rešitev. Ogleda smo se poleg inšpektorice udeležili predstavniki ARSO, Hidrotehnika, ZRSVN in DOPPS. Dogovorjena je bila naslednja rešitev: (1) utrjevanje brežine se zaključijo pri profilu 11, od tod naj utrditev brežine zavije proti bregu, ki naj ga doseže pred profilom 10; (2) vso zemljinu, ki je bila v nasprotju z dogovorom navožena dolvodno, je treba odstraniti.

Gnezdilna stena breguljk je ohranjena

Gradbišče sem si šel ogledat spet sredi novembra. Bregovi Save so samevali, o buldožerjih in kamionih ni bilo sledu. Graditev kamnometa je bila očitno zaključena. Novi, geometrijsko poravnani breg Save je bil zasajen z vrbovimi potaknjenci in posejan z žitom. Kar pa je najvažnejše; z utrjevanjem brežine so v resnici zaključili v profilu 11. Nekaj tisoč ton nelegalno navožene zemljine sicer še čaka na odvoz, a gnezdilna stena breguljk je ohranjena.

Ohranitev breguljk na Savi pri Šentjakobu je za varstvo ptic v Sloveniji zelo dobra novica. Pred pol leta je bil uspešen izid primera vse prej kot samoumeven. Verjamemo, da gre za primer dobre prakse, o katerem se bomo v krogih vodarske in naravovarstvene stroke še večkrat pogovarjali. Primer pa ne bi uspel, če ne bi bilo pripravljenosti za delo in iskanje inovativnih rešitev na strani vseh vpletenih državnih služb: Inšpektorata za okolje in prostor, Zavoda za varstvo narave in Agencije za okolje. Vsem iskrena hvala!

Primer sicer še ni povsem zaključen, saj ga bo treba še skrbno analizirati. Ugotoviti je treba, kje v postopkih načrtovanja takšnih vodnogospodarskih del so pomanjkljivosti, zaradi katerih je bila odobrena okoljsko škodljiva sanacija brega Save. Morda bo celo treba popraviti kakšen predpis. V »šentjacobskem primeru« je bilo utrjevanje brežin namenjeno le varovanju kmetijskih zemljišč. V bodoče se ne sme dogajati, da se z 880.000 evrov vredno investicijo v utrjevanje rečnih bregov varujejo kmetijska zemljišča, ki niso vredna več kot nekaj 10.000 evrov. Slovenska država si tega zagotovo ne more privoščiti! ●

3: Nekaj sto metrov gorvodno se je pričela mogočna kamnometna utrditev levega brega Save in grozeče napredovala proti gnezdečim breguljkam. Kljub posredovanju Inšpektorata za okolje in prostor se je graditev nadaljevala in buldožerji so grozeče hrumeli do le nekaj metrov pred gnezditvenimi rovi breguljk ...
foto: Tomaž Jančar

→ Radi berete ptičje pravljice? Mogoče pa jih še raje pišete?!

Gotovo ste opazili, da v reviji Svet ptic objavljamo pravljice o pticah. Ker vemo, da jih radi prebirate tudi odrasli, bi bolj pišoče povabili k pisanju.

Ptice vsi radi opazujemo in marsikdaj doživimo tudi presenetljiva srečanja z njimi. Še bolj zvedavi pa so otroci, ki svet spoznavajo skozi igro in poučne pravljice. Zato smo se pri reviji odločili približati svet ptic tudi najmlajšim skozi svet pravljic in zgodb, v katerih imajo glavno vlogo ptice. Vabimo vas, da tudi vi napišete takšno poučno zgodbo ali pravljico ter tako prispevate k zakladnici ptičjih pravljic za naše najmlajše. Zgodba naj bo napisana preprosto, kratko in osebno. Zaželeno je, da je pravljica v premih govorih in ne samo pripovedna (v tretji osebi). Prijazno vabljeni! Najboljše pravljice bodo objavljene v reviji Svet ptic!

1

2

3

4

Izlet na Volovjo reber

// Tomaž Jančar

Prizadevanja za ohranitev Volovje rebri, kjer državni elektroenergetiki načrtujejo postavitev velike vetrne elektrarne, potekajo že osem let. Za zdaj smo bili uspešni, zgodba pa je vse prej kot končana. Ravno ta čas gre na Agenciji RS za okolje proti koncu četrta (!) ponovitev presojanja vplivov vetrne elektrarne na okolje.

1// V vseh teh letih smo na Volovjo reber organizirali vsaj ducat izletov. Z lepotami narave na robu Snežniške planote se je tako seznanilo več sto ljubiteljev narave. Ob vsakem obisku se Volovja reber pokaže v drugačni luči in vsakokrat izvemo kaj novega.

foto: Aleš Jagodnik

2// Izlet to jesen, v soboto 24. septembra, smo organizirali člani Koalicije za Volovjo reber. Lepši in toplejši dan si je konec septembra težko želeli. Več kot 60 udeležencev se je zbralo ob osmi uri pri Trnovski bajti, v veliki večini je šlo za nove obraze. Lepo je vedeti, da ima Volovja reber širok krog prijateljev!

foto: Tomaž Jančar

3// Izlet je tokrat vodilo kar šest dobrih poznavalcev teh krajev. Najprej smo se spoznali z zgodovinsko dediščino. Gregor Kovačič nam je predstavil utrdbeno linijo, ki jo je med obema svetovnima vojnama tu gradila italijanska vojska. Ogledali smo si tudi lepo ohranjen primer podzemske kaverne. Na mestu nesojene vetrnice številka 25 nam je Tomaž Mihelič predstavil velike ujede, ki so tukaj doma, ter škodljive vplive, ki jih imajo vetrnice nanje. Predstavitev je z opisi svojih srečanj orlov (kačar *Circus gallicus*) in jastrehov lepo dopolnil Aleš Jagodnik, naravoslovni fotograf iz Ilirske Bistrice. Strokovnjak za velike zveri, Rok Černe, je osvetlil problematiko varstva velikih zveri in konflikte z ovčerejo, ki je na južnih obronkih sne-

žniške planote že tisočletja glavni vir dohodka.
foto: Aleš Jagodnik

4// Na vrhu Belih Ovac nam je izvrsten botanik Boštjan Surina predstavil bogato floro območja (na sliki je jesenček *Dictamnus albus*). Naj spomnim, da je leta 2003 prav Boštjan prvi opozarjal na grožnjo, ki jo tem krajem prinašajo vetrnice. Izlet smo zaključili pri velikem merilnem stolpu, kjer sem udeležencem predstavil vetrne elektrarne in njihov vpliv na okolje.
foto: Aleš Jagodnik

KAVARNA Union

Vsak dan vas čakajo sveže sladice iz naše slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, večeri plesa, variete, gledališke igre ter potopisna predavanja.

Program "Unionske novičke" najdete na www.gh-union.si ali pri nas v Kavarni Union! Vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure, v času prireditev pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center ljubljane, prilike Grand Hotela Union, Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gh-union.si

UNION Naložba v vašo prihodnost
OPRAVILNIŠTVO TRGOVINSKO PRAVNA POSREDOVANJE
Ljubljana, Slovenija

→ Naravoslovni dan na Ljubljanskem barju

DOPPS upravlja Naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju. V njem smo uredili Koščevo učno pot z opazovalnico in tablam, s pomočjo katerih želimo predstaviti značilna življenjska okolja Ljubljanskega barja, tam živče organizme, njihovo ogroženost ter načine gospodarjenja, s katerimi jih ohranjamo.

Vabimo vas, da rezervat obiščete v spremstvu vodnika - ornitologa. Vodenja so namenjena predvsem učencem in dijakom pa tudi predšolskim otrokom in študentom. Za obisk se je mogoče dogovoriti prek celega leta, najbolj zanimivo pa je v spomladanskih in poletnih mesecih. Program lahko po dogovoru prilagodimo in pripravimo tudi delovne liste.

Cena krajšega, enostavnega vodenja za šole je 2 EUR na osebo, za skupine, manjše od 15 oseb, pa 30 EUR. Za daljše in vsebinsko bogatejše vodenje je cena 4 EUR na osebo, za skupine, manjše od 15 oseb, pa 60 EUR. Posamezen vodnik lahko vodi do 25 udeležencev oz. en razred. V primeru večjih skupin se je treba prej dogovoriti za sodelovanje z dodatnimi vodniki. Število izvedb in vodnikov je omejeno, zato priporočamo čim prejšnjo prijavo.

Za več informacij in naročila pokličite na telefonsko številko 01/ 426 58 75 ali pišite na naslov eva.vukelic@dopps.si.

1: Naravoslovni dan na Ljubljanskem barju
foto: Barbara Vidmar

→ POVABILO – ANKETA O REVJI SVET PTIC:

Reviji Svet ptic smo priložili anketo, v kateri nas zanima, koliko revije preberete, katere rubrike so vam bolj všeč in kaj bi želeli v reviji izboljšati, spremeniti. Prijazno vas prosimo, da izpolnite anketo in nam jo pošljete po pošti ali pa obiščete spletno stran www.ptice.si/anketa/ in anketo rešite kar tam. V prihodnji številki vas bomo obvestili o rezultatih ankete.

Najlepša hvala za vašo pomoč.

Uredništvo

1

2

Siva gos v družbi labodov grbcev

// Branko Brečko

Vrbina je že vrsto let za mnoge prebivalce Brežic in okolice vedno bolj priljubljena zibelka sprostitve za telo in dušo. Umirjeni sprehajalci in ljubitelji narave se marsikdaj ustavijo na obrežju jezera in z zanimanjem opazujejo življenje na njem. Vsak letni čas ponuja svojevrsten užitek, saj je jezero polno vodnih ptic in drugih živali.

Med pticami, ki nas razveseljujejo vse leto, je bila lansko leto tudi siva gos (*Anser anser*; slika 2). Vzbudila je še posebno pozornost, kajti vse leto sem jo videval na jezeru v družbi sedmih labodov grbcev (*Cygnus olor*; slika 1). Njeno življenje sem med letom spremljal z velikim zanimanjem. Stvar me je tako pritegnila, da sem prelistal tudi nekaj literature in prebral, kako labodi odganjajo vsiljivca. Z grozeče nasršenimi perutmi namreč plavajo proti njemu in ga odganjajo. Tudi tukaj je bilo tako, le da preganjanje ni imelo nič opraviti z gosjo. Celo štirje labodi so plavali ob njej in jo budno varovali. Tudi na paši na bližji njivi je nikoli niso spustili iz svoje sredine. O tem sem moral govoriti s strokovnjakom, ki ptice zelo dobro pozna. Omenil mi je, da je povsem mogoče, da je bila gos izvaljena v labodjem gnezdu in zato deležna tolike pozornosti in skrbi. Za presenečenje je poskrbel tudi velik gosji samec, ki jo je zaslišal in zagledal na preletu, priletel k njej in ji več kot teden dni delal družbo (slika 3). Prav tako v varstvu labodov.

Mrzla zima je naredila svoje. Ko je zapadlo veliko snega in je hrana na njivi obležala pregloboko v snegu, je družinica odletela. Na jezeru, kjer so ostale le še zaplate nezmrznjene vode, je plavala le še množica lisk (*Fulica atra*), sivk (*Aythya ferina*) in malih ponirkov (*Tachybaptus ruficollis*), ki je iskala borno hrano za preživetje do pomladi. ●

foto: vse Branko Brečko

3

→ Melodija duše

Slavec je pel in pel – njegove naraščajoče kaskade so se končevale v sladkem ihtenju, kakršno ne uspe nobeni drugi ptici. Te »kitice *crescenda*« naredijo njegov glas tako nezamenljiv – obenem pa spominja na človeške melodije, ki stremijo po vrhuncih. Nevrobiologinja Henrike Hulsch je nedavno dokazala, da so zmožnosti pomnjenja v slavčevih možganih urejene podobno kot v naših. Slavec se verjetno sliši peti in potem presodi, kako dobro mu je uspela kolo-ratura, in jo glede na to variira – seveda vztrajneje od vsakega človeškega glasbenika, včasih ves dan in vso noč, domala neumorno, razen občasnih postankov, ko kljune za žuželko. Slavec ponazarja, kako zelo lahko svet postane glas.

...

Zakaj ptica posnema druge? Ptice pevke se morajo vseh pesmi naučiti – v nasprotju s klici, ki so jim prirojeni. Mladiči ponavljajo, kar jim pojejo starši, a če jih osamimo, postanejo slabi interpreti. Po drugi strani se mladiči v zvočnem svetu naučijo množice novih tonov: nekateri berlinski kosi danes žvižgajo kakor hišni zvonci in škorci včasih komponirajo variacije na hrup z gradbišča – ornitološki *rap* na vibracijski valjar in rezalnik za beton.

...

Pri tem posnemanju, sinkopiranju novih zvokov, kakršnih v biološkem spektru še ni bilo, pa ni najzanimivejša njihova prefinjenost, temveč zmožnost abstrakcije, ki se odraža v takem početju. Kdor posnema zvok iz sveta – torej nekaj upodablja ali odraža in hkrati na novo kombinira, kot ni bilo še nikoli prej –, s tem kaže, da med seboj in preostankom sveta čuti distanco. Nekateri etologi zdaj menijo, da ptica, ki se uči tujih glasov, s tem pokaže, da ni brezpogojno vpeta v togo dogajanje. Njene pesmi kažejo, da je njeno vedenje do določene mere svobodno.

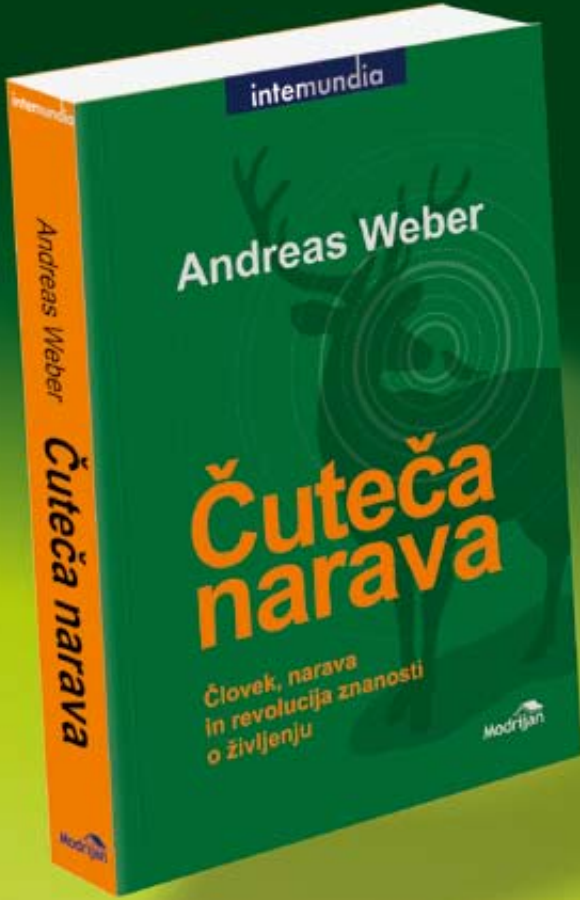
Zato s temi znanstveniki predpostavljajmo, da je glas živali izrazni pojav. Živalski klici so izrazi, sicer ne jezikovne zavesti, a vendar izrazi občutljive čutečnosti, prav tiste, ki jo kot osnovno čustvo vsega življenja poznamo tudi ljudje. Melanholija in veselje bi bila potem takem glasba narave. Mi pa za pravi glasbeni dosežek običajno priznavamo samo melodične izdelke, podobne človeškim. Čim bolj so živali neme, tem manj so nam sorodne.

...

Tudi mnoge vrste ptic niso ravno zvočne tekmovalke, temveč bolj osamljeni sanjači, ki se zavijajo v zven. Vrste kot vrtna penica klepetajo v »spevu vrste«, ki mu pritegnejo le takrat, ko so same in jih nihče ne moti. Potem govorijo same s sabo, nežno in melodično ter brez kakršnekoli koristi. Poskusi so pokazali, da kos najlepše prepeva sam, in ne takrat, ko s sosedom žvižga kot za stavo. Njegove najbolj dozorele sonate zazvenijo jeseni, ko ima paritveni čas že zdavnaj za seboj. Nasprotno pa v pevskem tekmovanju z drugimi svoje kitice navrže živčno in raskavo. Kot da mu ne bi bilo do petja, najslabše intonira prav takrat, ko bi mu to najbolj koristilo, ko bi namreč sledil »evolucijskemu namenu« prepevanja. Ta namen raziskovalci še vedno vidijo v snubljenju, označevanju terena, na splošno v vsem, kar bi prispevalo k večjemu številu potomcev v naslednjem rodu. Mnogi ljudje, ki so lahko res dolgo in izdatno preučevali posamezne vrste ptic, pa so komaj kdaj doživeli dvoboj v duetu, na katerega prisega toliko zapriseženih darvinistov. Namesto tega so lahko prisluhnili zborom, v katerih so se kakor v mogočnem kanonu stekali glasovi vseh vrst drozgov v gozdu.

© Modrijan založba, d. o. o., 2011

Iz knjige Čuteča narava Andreasa Webra
(prevedla Stana Anželj)

Knjiga, ki odpira oči!

Andreas Weber
Čuteča narava
Človek, narava in revolucija
znanosti o življenju

Preplet znanstvene razlage in reportažno-potopisne pripovedi o novem pogledu na biologijo, ki uči, da so rastline in živali ljudem sorodne veliko bolj, kot trdi konvencionalna znanost o življenju.

intemundia

264 strani
16 × 23,5 cm
mehka vezava
34,70 €

Modrijan

MODRA ŠTEVILKA
080 23 64
prodaja@modrijan.si

www.modrijan.si

avtorji:

Damijan Denac

Katarina Denac

Bojana Lipej

Žiga Izток Remec

Barbara Vidmar

Petra Vrh Vrezec

fotografi:

- 1: arhiv Društva Fran Govekar Ig
- 4: Petra Vrh Vrezec
- 5: Jošt Stergaršek
- 6: Bojana Lipej
- 7: Wikipedia
- 9: Bojana Lipej
- 10: Igor Brajnik

ilustrator:

- 2: Janja Baznik

1// Udeležba DOPPS na četrtem Koliščarskem dnevu

Dvajsetega avgusta, ko je poletno sonce še neusmiljeno pripekalo na presušeno barje, je med grmičevjem v senci vrb, ob bregovih reke Iščice, potekal že četrti Koliščarski dan, ki ga prireja Društvo Fran Govekar z Iga. To je prireditev, ki obiskovalce popelje v čase, ko je bilo na Barju še plitvo jezero, katerega bregove so v domovanjih na lesenih kolih poseljevali prebivalci, ki jih danes imenujemo koliščarji. Obiskovalci so spoznali, kako so takrat izdelovali keramiko, značilne čolne iz drevesnih debel – drevake, kako so ljudje živeli, kaj so lovili za hrano, kako so izdelovali glasbila in še mnogo drugih zanimivih stvari.

DOPPS se je na Koliščarskem dnevu predstavil s stojnico, na kateri smo z Daretom Fekonjo in Primožem Bizjanom mimoidoče izobraževali o pomembnosti okoliške krajine in seveda tudi ptic, ki v tej krajini prebivajo. Odziv obiskovalcev je bil dober. Zanimale so jih predvsem ptice, ki jih je mogoče opazovati na Barju. Večina obiskovalcev stojnice je poznala kosca kot ptico domačega kraja. Vsem članom priporočam obisk Koliščarskega dne, ki bo nedvomno na sporedu tudi naslednje poletje.

ŽIR

2// Koledar ptic selivk za pomoč prebivalcem Sudana

Janja Baznik, absolventka vizualnih komunikacij na ljubljanski Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje, je izdelala ličen koledar z ilustracijami ptic selivk, ki se pozimi odpravljajo na prezimovališča v Afriko. K oblikovanju koledarja so jo nagovorili prizori zločinov vojske sudanskega predsednika Omarja el Baširja in humanitarna organizacija H.O.P.E., ki želi s pomočjo miniaturnih kamer, prenosnih računalnikov in internetnih satelitskih modemov tamkajšnjim prebivalcem omogočiti, da svetu pokažejo svoje trpljenje in pokličejo na pomoč.

Član DOPPS Andrej Hudoklin ji je priskočil na pomoč in s prijatelji ornitologi izdelal seznam 12 ptic, ki se napotijo iz Slovenije proti Sudanu, se tam ustavijo ali pa le oddahnijo. Na njem so se znašli močvirska trstnica, zlatovranka, bela štoklja, rečni cvrčalec, čebelar, smrdokavra, kmečka lastovka, kukavica, kobilar, sršenar, divja grlica in mali deževnik. Janja je na spletu našla njihove fotografije in se lotila risanja. Sprva jih je narisala s svinčnikom, ilustracije je potem digitalno preslikala in jih nato pobarvala v programu photoshop. Sledilo je oblikovanje drugih elementov; od risanja starinskega zemljevida sveta z označenimi območji spopadov v Sudanu in eno izmed selitvenih poti bele štoklje

za naslovnico koledarja do opisa zunanjosti ptic, njihovih etoloških lastnosti, naravovarstvenega statusa v Sloveniji in selitvenih poti. Besedila so prevedli tudi v angleščino.

Janja od koledarjev noče imeti nič razen diplome. Oblikovala je spletno stran koledarja www.kosevrnes.si, prek katere ga je mogoče kupiti za deset evrov, celoten prihodek od prodaje pa bo preusmerjen na humanitarno ustanovo H.O.P.E. za nakup novih kamer in satelitskih modemov za prebivalce Nubskih gora. Kamera stane 20 evrov, torej bosta njen nakup omogočila dva prodana koledarja. Naročila so mogoča tudi prek elektronskega naslova kosevrnes@gmail.com ali prek Janjinega telefona 041 342 223. PVV

3// Prvo srečanje mednarodne delovne skupine za vzpostavitev čezmejnega biosfernega rezervata Mura-Drava-Donava

Med 27. in 28. oktobrom 2011 se je več kot 50 delegatov iz Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Srbije in Slovenije zbralo na mednarodni konferenci v Budimpešti, ki jo je organiziralo madžarsko Ministrstvo za razvoj kmetijstva skupaj z WWF v okviru projekta MAVa. Namen konference je bil določiti nadaljnje korake za varstvo Mure, Drave in Donave kot čezmejnega UNESCOvega biosfernega rezervata. Med udeleženci so bili visoki državni

predstavniki vseh petih držav kot tudi predstavniki nevladnih organizacij iz posameznih držav in drugih nadnacionalnih nevladnih organizacij, kot so UNESCO, Ramsar in Wetlands International. Udeleženci konference so sprejeli skupni načrt za vzpostavitev prvega zavarovanega območja na Svetu, ki se razteza čez pet držav. Arno Mohl, eden izmed organizatorjev konference iz WWF Avstrija, je povedal, da so rezultati velik uspeh, in izrazil je prepričanje, da bodo pozitivno vplivali in pospešili postopke v vseh petih državah, da ustrezno zavarujejo to vročo točko biodiverzitete, ki se razteza vzdolž Mure, Drave in Donave. Marca 2011, pod madžarskim predsedstvom EU, je vseh pet ministrov omenjenih držav že podpisalo deklaracijo, da priključijo nacionalna zavarovana območja v skupni čezmejni biosferni rezervat. Ideja vzpostavitve biosfernega rezervata nam je na DOPPS-u dobro poznana, saj smo skupaj z organizacijo Euronatur leta 1994 prav mi začeli s pobudo za njegovo vzpostavitev. Iz Slovenije smo se konference udeležili Mladen Berginc, Suzana Zupanc Hrastar in Gordana Beltram kot predstavniki Ministrstva za okolje in prostor ter Borut Štumberger in Damijan Denac, predstavnika DOPPS. DD

4// Revizija Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA) v Sloveniji

Konec oktobra 2011 smo Ministrstvu za okolje in prostor oddali dopolnjeno končno poročilo revizije IBA, ki je temelj za opredelitev novih območij Natura 2000, določenih po Direktivi o pticah (SPA). V inventarju IBA 2011 smo opredelili 35 mednarodno pomembnih območij za ptice po kriterijih BirdLife International. Njihova skupna površina znaša 5.538,2 km². IBA 2011 smo v primerjavi z IBA 2003 povečali za 702,6 km².

V reviziji IBA 2011 smo upoštevali nove statute vrst (IUCN, SPEC), spremembe v Dodatku I Direktive o pticah (po širitvi EU v letih 2004 in 2007) in nove vrednosti za 1 % biogeografskih populacij. Za ustrezno pokritost vrst z Dodatka I in selitvenih vrst iz člena 4(2) Direktive smo oblikovali nacionalne kriterije za vključevanje vrst na območja (kriterije D). Ti kriteriji niso namenjeni izboru območij, temveč le dodajanju vrst na območja: kriteriji D1-D3 se nanašajo na vrste z Dodatka I, kriterij D4 pa pokriva selitvene vrste s člena 4(2) Direktive o pticah. Pri zarisovanju meja območij smo izhajali iz številčnosti in razširjenosti posamezne kvalifikacijske vrste za izbor območij. Vzporedno z revizijo IBA 2011 smo pripravili tudi osnutek novega rdečega seznama gnez-

dilk Slovenije, ki je bil poleg statusa SPEC osnova za določitev vrst pod kriterijem D4. Območja in kvalifikacijske vrste ptic na njih je pred oddajo končnega poročila revizije preveril in potrdil BirdLife.

V primerjavi z inventarjem 2003 smo opredelili devet novih IBA: Črete (na sliki), Debeli rtič, Gluha loza (na Gorjancih), Karavanke, Renški glinokopi, Spodnja Sava, Srednja Sava, Strunjan, Trnovski gozd. IBA Črete je BirdLife potrdil že leta 2008. Trnovski gozd je bil leta 2004 z Uredbo razglašen za SPA, čeprav zaradi pomanjkanja podatkov v letu 2003 ni imel statusa IBA. Glede na nove podatke območje izpolnjuje kriterij C6 za gozdnega jereba in belohrbtnega detla, zato smo ga v reviziji 2011 opredelili kot IBA.

Dva IBA 2003 smo v reviziji 2011 razdelili:

1. IBA 2003 Breginjski Stol in Planja smo razdelili na IBA Breginjski Stol, ki smo ga zaradi selektivnosti se ujed in kosca povečali, in Planjo, ki smo jo priključili IBA Julijci.

2. IBA 2003 Kozjansko - Jovsi smo razdelili na IBA Dobrava – Jovsi (kriterij C6 za dve vrsti) in IBA Kozjansko, ki je opredeljen le po kriteriju B2 (v primerjavi z 2003 smo območje povečali na predele visokih gostot vijuglavke, ki se pokrivajo tudi z gnezdečo populacijo velikega skovika in visokimi nacionalnimi gostotami rjavega srakoperja, pivke ter pogorelčka).

Na desetih IBA-jih meja v primerjavi z letom 2003 ni bila spremenjena oz. je prišlo do manjših sprememb v obmejnih predelih zaradi uporabe drugačne državne meje kot leta 2003: Banjšice, Cerčniško jezero, Doli Slovenskih goric, Dobrava – Jovsi, Doli na Reke, Dravinjska dolina, Jelovica, Kočevsko, Planinsko polje, Pohorje. V naslednjem letu nas čaka dokončanje zgodbe – torej prelitje novih IBA v nove SPA, varovane z Uredbo o območjih Natura 2000. **KD**

5// Udeležba DOPPS na Prazniku kozjanskega jabolka 2011

Meglenega sobotnega jesenskega jutra sva se z Joštom Stergarškom odpravila iz Ljubljane proti Dolenjski. V idilični vasi Podsreda naju je premamila raznovrstna menažerija ljudi in dobrot, ki so bile razstavljene po celem kraju. Pod lipo sredi trga so stare ženice iz postrizene volne predle volnene niti in iz njih pletle volnena oblačila. Prevladovala so stojnice z domačo hrano in pijačo, na katerih so se bohotili izdelki iz jabolka in buč.

Stojnica našega društva je bila postavljena na manjšem trgu ob cerkvi, stisnjena med stojnice društev kmečkih žena, ki so se šibile pod težo domačih dobrot. Poleg nas so bile še stojnice drugih naravovarstvenih organizacij in lokalnih šol in vrtcev. Na trgu pred nami je potekalo tudi tekmovanje v peki

jabolčnega »štrudla«. Z Joštom sva obiskovalce seznanjala s pomenom starih visokodebelnih sadovnjakov in raznolike mozaične kulturne krajine za ptice in ljudi.

Ozračje na prazniku je bilo že od ranega jutra živahno in Podsreda je spominjala na pravo srednjeveško tržnico. Poleg zanimive ponudbe so organizatorji pripravili še zanimiv razvedrilni program z mažoretkami. Komur je všeč pestro dogajanje z vrvečo množico ljudi v idiličnem okolju, ki ima povrh vsega še naravovarstveni in trajnostni motiv, ta s Praznika kozjanskega jabolka ne bo odšel ravnodušen. Obisk toplo priporočam tudi vsem, ki se radi posladkate z odličnim jabolčnim zavitkom ali sokom. **ŽIR**

6// Evropski dan opazovanja ptic 2011

Več kot 50 tisoč odraslih in otrok je v 37 evropskih in osrednje-azijskih državah prvi vikend letošnjega oktobra spremljalo selitev ptic. Tudi v Sloveniji smo v okviru Evropskega dne opazovanja ptic (EuroBirdwatch '11), kot že mnogo let zapored, organizirali izlete, na katerih smo opazovali in preštevali ptice. Na nedeljskem ornitološkem sprehodu po parku Tivoli v Ljubljani so bile tri najštevilčnejše vrste mlakarica, domači golob in siva vrana, udeleženci pa so opazili tudi vodomca. V naravnem rezervatu Škocjanski zatok so prešteli največ kreheljcev, mlakaric

in lisk, na zadrževalniku Medvedce pa lisk in mlakaric. Izletov se je udeležilo 59 ljudi, ki so prešteli več kot 4.200 ptic. Največ zanimivih vrst so opazili na Medvedcah, in sicer rjavo čapljo, rjavega lunja, črnovratega ponirka in pepelastega lunja.

Še nekaj drugih zanimivosti: iz mnogo držav so poročali o velikanjskih jatah škorcev, ki so bili tudi sicer najštevilčnejša vrsta letošnjega opazovanja in štetja ptic, v Litvi so opazovali več kot šest tisoč žerjavov, na Madžarskem pa so obročkali malega strnada, ki so ga v tej državi doslej videli le štirikrat. V okviru Evropskega dne opazovanja ptic pa je v soboto 2. oktobra potekala tudi Ptičariada, o kateri si lahko več preberete na strani 54. **BV**

7// Ornitologija prvič na Univerzi v Ljubljani

Ornitologija kot vodilna zoološka panoga, ki je prispevala ključna odkritja na varstvenih, ekoloških in drugih področjih, je oktobra 2011 prvič dobila svoje mesto v študijskem programu Univerze v Ljubljani, kar je zasluga prizadevanj prof. dr. Petra Trontlja. Na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete na drugi stopnji bolonjskega študijskega programa Ekologija in biodiverziteta ornitologijo kot izbirni predmet predava doc. dr. Al Vrezec. Slušatelji so se v 15 urah predavanja lahko seznanili z različnimi ornitološkimi temami, kot so zgodovina

ornitologije, ptičje selitve, bioakustika ptic, paritvene strategije, gnezditvena biologija, ekologija ptic, ogroženost in varstvo ptic ter ornitološka metodologija. Študentje bodo med letom opravili tudi terenske ekskurzije, kjer se bodo praktično seznanili z zimskimi popisi vodnih ptic in popisi gnezditve. Ptice so bile prvi organizmi, okrog katerih so se porajala vprašanja varstva narave in še vedno imajo v svetu pri tem vodilno vlogo. Upajmo, da bo študentov, ki bi radi spoznali ali poglobili znanje o pticah in njihovem varstvu vedno več, kajti le z znanjem bomo znali ustrezno obvarovati ptice in naravo. PVV

8// Monitoring IBA 2011

V letu 2011 smo opravili monitoring 17 kvalifikacijskih vrst ptic na 20 IBA-jih. Za eno vrsto smo na popisanih IBA-jih v obdobju 2004-2011 ugotovili velik upad (črnočeli srakoper), za tri vrste pa zmeren upad (velika uhariča, veliki skovik, kosce – trend slednjega se nanaša na obdobje 1999-2011). Za osem vrst je trend negotov (kotorna, vrtni strnad, hribski škrljanec, mala in graha-sta tukalica, navadna čigra, kosača, pisana penica), za eno vrsto stabilen (bela štokrlja), za eno vrsto zmeren porast (srednji detel; trend je morda posledica nove metode popisa z uporabo posnet-

ka), za tri vrste pa trenda iz različnih razlogov nismo mogli izračunati (kostanjevka, tripsti detel, zlatovranka). Za nekatere vrste (npr. navadna čigra, velika uhariča) smo ugotovili, da je poleg spremljanja števila teritorialnih parov za sklepanje o stanju populacije treba beležiti tudi gnezditveni uspeh. Glede na število zasedenih teritorijev so namreč lahko populacije navidezno stabilne, medtem ko so zaradi velike smrtnosti odraslih in mladih osebkov, ki se kompenzira z visoko imigracijo, v resnici ponorne. Najbolj porazni rezultati so bili letos zabeleženi pri črnočelem srakoperju (le še dva para v IBA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje) in velikem skoviku na Gorickem (zmanjšanje populacije z 210-250 samcev v letu 1997 na 64 samcev v letu 2011).

Dejavniki ogrožanja, ki smo jih v letošnjem letu zasledili na terenu, so bili: (1) lov, katerega posledica sta vznemirjanje in nenamerni odstrel (kostanjevka), (2) elektroudar in vznemirjanje na gnezdiščih zaradi rekreacije (velika uhariča), (3) intenzifikacija kmetijstva - premena ekstenzivnih v intenzivne travnike, njive, pašnike; komasacije z odstranjevanjem drevesnih mejic in nekošenih pasov, manjšanje površine visokodebelnih sadovnjakov (vse vrste kmetijske krajine), (4)

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal aktiven član regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

neustrezen vodni režim na gnezdišču (navadna čigra, kostanjevka), (5) uničevanje gnezdišč, gnezditvenega in prehranjevalnega habitata: odstranitev kolonij (navadna čigra), požiganje obvodne vegetacije (grahasta tukalica, kostanjevka), odstranjevanje grmišč in mejic (črnočeli srakoper, hribski škrjanec, veliki skovik), sekanje gnezditvenih in prehranjevalnih dreves (triprsti in srednji detel) ter (6) gradbeni in energetski projekti (vrtni strnad).

Ukrepi slovenskega kmetijskega – okoljskega programa po našem mnenju ne prispevajo k varstvu kvalifikacijskih vrst ptic v IBA. Razlog za to je predvsem prenizka pokritost IBA s potencialno primernimi ukrepi (npr. povprečje 2007-2011: 0.7 % IBA Krakovski gozd – Šentjernejsko polje, 1 % IBA Goričko, 1.2 % IBA Doli Slovenskih goric), ki je posledica neatraktivne višine plačil za te ukrepe. Za varstvo kvalifikacijskih vrst imajo škodljive posledice tudi neprimerna merila za dodeljevanje subvencij za graditev gozdnih prometnic, ki favorizirajo izgradnjo prometnic v območju Natura 2000, v doslej zaprtih gozdovih in v čim večji dolžini, ter določila, po katerih se mejice in druge linijske strukture pri izračunu višine subvencije odštejejo od skupne površine parcele, če presegajo širino dveh metrov – s tem se lastnike zemljišč spodbuja k izsekavanju mejic, ki so sicer zelo pomemben habitat za kvalifikacijske ptice. **KD**

9// **Izobraževalna delavnica za mlade vodnike**

Konec septembra smo organizirali izobraževalno delavnico za vodenje šolskih in drugih skupin v Škocjanskem zatoku, ki se je je udeležilo 14 mladih. Izkazalo se je namreč, da je danes premalo primernih vodnikov, ki bi znali predstaviti naravne posebnosti in dediščino Škocjanskega zatoka. Vsi se zavedamo, da premore Slovenija izjemna življenjska okolja, ki jih krasi bogata biotska raznovrstnost. Škocjanski zatok, kot izjemno ornitološko območje, z raznolikimi življenjskimi okolji od sladkovodnih, somornih in skoraj povsem morskih, si to gotovo zasluži. Nenazadnje je prav ozaveščenost eden izmed pomembnih dejavnikov za varovanje narave. Če namreč neko okolje dobro poznamo, se zavedamo njegovih kvalit in jih znamo tudi utemeljevati. A Škocjanski zatok ni samo zgodba o izjemno pestrem obalnem mokrišču z zavirljivo ptičjo favno in bogato floro. Je tudi zgodba o »vrnitvi«, saj je skoraj povsem uničeni Škocjanski zatok v osemdesetih letih po zaslugi množice navdušenih ornitologov ponovno oživel. Zaradi vseh omenjenih argumentov je torej smiselno, da vzgajamo nove moči, mlade vodnike, ki bodo znali zatok predstaviti njegovim obiskovalcem. Na izobraževalni delavnici so se bodoči mladi vodniki seznanjali z zgo-

dovino nastanka Škocjanskega zatoka, spoznali rastlinske in živalske posebnosti zavarovanega območja, dobili vpogled v osnovne ekološke procese ter razumeli trnovo pot od renaturacije Zatoka do načrtnega upravljanja z njim. Lahko rečemo, da je delavnica v celoti opravičila svoj namen. **BL**

10// **Watson Ross iz škotskega RSPB-ja v Sloveniji**

Med 21. in 24. novembrom 2011 smo na DOPPS-u gostili kolega iz škotskega RSPB-ja, Watsona Rossa, ki je v okviru štipendije fundacije Alfreda Toepferja in Zveze Europarc potoval po Evropi in nabiral izkušnje o upravljanju v rezervatih s pašo. Sam je zadolžen kot upravljalec na 13.500 ha velikem naravnem rezervatu Abernethy National Nature Reserve, ukvarja pa se predvsem z vzdrževanjem travnišč na 39 otokih in z renaturacijo v degradiranih gozdnih ekosistemih. Watson Ross je predaval o svojem delu, v NRŠZ pa se je praktično seznanil z našim pašnim sistemom. Z njim smo imeli zanimive diskusije na temo pašnega upravljanja in ob njegovem odhodu smo bili enotnega mnenja, da nas mednarodno izmenjevanje izkušenj vzajemno bogati in je ključno za učinkovito delo v naravovarstvu. **DD**

ZAHVALA AVTORJEM ZA SODELOVANJE V LETU 2011

Dragi soustvarjalci revije Svet ptic!

Vsako leto znova me preseneča vedno daljši seznam sodelavcev, ki lepšate vsebino in podobo revije Svet ptic. Skupaj nam je ponovno uspelo pripraviti še en vsebinsko bogat in fotografsko odličen letnik revije Svet ptic! Ob zaključevanju letnika se vam iskreno zahvaljujem za brezplačni prispevek, kajti prispevek vsakega je bil dragocen in podarjen ob časovnih zmožnostih.

Spodnji seznam avtorjev naj bo zahvala za preteklo in spodbuda za nadaljnje sodelovanje v želji, da bomo še naprej skupaj širili ptičje in naravovarstvene vesti.

Uredništvo

Pisci letnika 17 (število prispevkov)

Al Vrezec (8)
Aleksander Pritekelj (1)
Alenka Bradač (2)
Andrej Sovinc (1)
Anica Perpar (1)
Barbara Vidmar (7)
Blaž Blažič (1)
Bojana Lipej (1)
Boris Kozinc (1)
Borut Kumar (1)
Borut Rubinič (3)
Borut Štumberger (1)
Branko Brečko (1)
Damijan Denac (9)
Dare Fekonja (1)
Davorin Tome (1)
Dejan Bordjan (2)
Dominik Bombek (2)
Dragan Simić (1)
Eva Vukelič (2)
Gorazd Kosi (1)
Gregor Domanjko (1)
Ivan Esenko (2)
Jakob Smole (2)
Janez Gregori (1)
Janja Kosem (1)
Jernej Figelj (1)
Jošt Stergaršek (1)
Jure Slatner (1)
Jurij Hanžel (2)
Katarina Denac (5)
Lovrenc Lipej (1)
Luka Božič (1)
Marina Klemenčič (1)
Marjan Artnak (1)
Marjana Hönigsfeld Adamič (1)
Matej Vranič (1)
Michael Tiefenbach (1)
Michael Wirtitsch (1)
Miha Krofel (1)
Mirko Perušek (1)
Monika Koprivnikar (1)
Nevenka Pfajfar (1)
Peter Grošelj (2)
Peter Sackl (1)
Polonca Kovač (2)
Tanja Šumrada (3)
Tatjana Čelik (1)
Tilen Basle (3)
Tomaž Berce (1)
Tomaž Jančar (7)
Tomaž Mihelič (4)
Tomi Trilar (4)

Urša Koce (4)
Željko Šalamun (3)
Žiga Iztok Remec (2)
Žiga Repotočnik (1)

Fotografi letnika 17 (število slik)

Al Vrezec (12)
Alagoas - L Marigo (1)
Aleksander Čufar (2)
Aleksander Kozina (1)
Alen Ploj (5)
Alenka Bradač (3)
Aleš Jagodnik (11)
Aleš Likar (1)
Alexander Viduetsky (1)
Andrei Utevsy (1)
Andrej Kapla (1)
Andrej Sovinc (1)
Andreja Kero (1)
Anja Hren (1)
Arhiv Društva Fran Govekar Ig (1)
Armandas Naudzius (1)
Arpit Deomurari (1)
Atanasio Fernández Gracia (1)
Barbara Vidmar (7)
Benjamin Tome (1)
Bojana Lipej (2)
Boris Kozinc (4)
Borut Kumar (12)
Borut Lozej, vir: Arhiv Parka
Škocjanske jame (1)
Borut Mozetič (3)
Borut Rubinič (7)
Branko Brečko (9)
Branko Vreš (1)
Cezary_Korkosz (1)
Christine Gerhardt (1)
Ciril Mlinar (2)
Damijan Denac (11)
Damijan Koletnik (1)
Dare Fekonja (18)
Dare Šere (1)
Darinka Mladenović (8)
Davorin Tome (18)
Dejan Bordjan (10)
Dejan Grohar (2)
Dominik Bombek (4)
Dragan Simić (15)
Dragana Stanojevič (1)
Dusanka Stoković-Simić (1)
Erik Šinigoj (3)
Erik Toorman (1)
Eva Vukelič (7)
Gabriela Visenjak (1)
Geoffrey Gilson (1)

Goran Šafarek (2)
Gorazd Kosi (4)
Gregor Bernard (11)
Gregor Domanjko (2)
H. Baas / Saxifraga (1)
Hana Stevič (1)
Herman Bouman (1)
Hussan Yaish (1)
Igor Brajnik (2)
Ivan Esenko (14)
Ivan Kogovšek (2)
Ivo A. Božič (2)
Iztok Škornik (5)
Jan van der Straaten / Saxifraga (3)
Janez Papež (11)
Jani Vidmar (3)
Janja Kosem (3)
Jens and Hans Eriksen (1)
Jernej Figelj (1)
Jerry Acton (1)
Jošt Stergaršek (1)
Jure Bizjak (1)
Jure Novak (3)
Kajetan Kravos (6)
Karsten Berlin (1)
Kay Mak (1)
Kazimir Drašler (1)
Keith Schengili-Roberts (1)
Krista Dobnikar (1)
Kristjan Malačič (2)
Larry Kay (1)
Leon Kebe (1)
Ljerka Lah (1)
Lovrenc Lipej (5)
Luc Hoogenstein / Saxifraga (1)
Luka Ložar (1)
M. Siddall (1)
Maja Cipot (1)
Marina Klemenčič (2)
Marjan Artnak (6)
Marjana Hönigsfeld Adamič (3)
Mark Zekhuis / Saxifraga (2)
Maruša Jelenc (1)
Matej Gamser (5)
Matej Vranič (18)
Matjaž Kerček (1)
Matt Wilson (1)
Metodija Velevski (1)
Michael Tiefenbach (3)
Michael Wirtitsch (2)
Mickael Blanc (1)
Miha Krofel (10)
Milan Cerar (9)
Mirko Kastelic (1)
Mirko Perušek (4)
Monika Koprivnikar (1)
Monika Podgorelec (2)

Nada Rotar (1)
Nevenka Pfajfar (1)
Nikos Samaritakis (1)
Ondrej Vizi (1)
Paul Thomas (1)
Perry van Muster (1)
Peter Grošelj (2)
Peter Legiša (2)
Peter Strgar (1)
Piet Munsterman / Saxifraga (3)
Ralph Hocken (1)
Randy Ciuros (1)
Richard Stead (1)
Robi Rožaj (1)
Sandeep Gangadharan (1)
Sergey Yeliseev (2)
Sigmundur Ásgeirsson (1)
Simon Kovačič (2)
Simona Strgulc Krajšek (1)
Slavko Polak (3)
Tadeja Oven (1)
Tarique Sani (2)
Tea Černič (1)
Tilen Basle (11)
Tina Petras Sackl (1)
Tomaž Jančar (5)
Tomaž Mihelič (12)
Tomi Trilar (8)
Tone Trebar (11)
Urša Koce (1)
Urša Vide (1)
Vlado Jehart (1)
Vojko Havliček (1)
Xavier Martinez (1)
Yvonne Christ (1)
Željko Šalamun (4)
Žiga Repotočnik (1)

Risarji letnika 17

Jan Hošek, ČSO
Janja Baznik
Matija Deržek
Mike Langman
Simon Vuk
Tilen Basle
Ueli Iff
Walton Ford

Drugi sodelavci

Alena Klvaňová
Uredniški odbor

Lepo je verjeti.

Paket 2012 za 20¹² €

Nikoli nismo nehali verjeti. Kajti le tihemu, nestrpnemu pričakovanju sledi zares **veselo presenečenje**. Zato vas letos pri nas čaka nekaj lepega. **Paket 2012** v novoletni akciji za samo **20,12 evra** vsebuje **503 minute** pogovorov v Mobitelovem omrežju, **503 minute** v ostala slovenska omrežja, **503 sporočil SMS/MMS** in **503 MB** prenosa podatkov. Skupaj torej **2012 razlogov za srečo**.

Telekom Slovenije, d.d., novim ali obstoječim naročnikom storitev Mobitel omogoča sklenitev naročniškega razmerja za naročniški paket Paket 2012. Naročniško razmerje za Paket 2012 lahko sklene fizična oseba, samostojni podjetnik posameznik ali druga fizična oseba, ki opravlja dejavnost, od 28. 11. 2011 do vključno 31. 1. 2012. Paket 2012 vključuje 2.012 enot storitev, od tega 503 minut klicev in videoklicev v omrežje Mobitel, 503 minut v ostala slovenska omrežja, 503 sporočil SMS/MMS in 503 MB paketnega prenosa podatkov, za ceno 20,12 EUR. Vključene količine veljajo za storitve, opravljene v domačem omrežju Mobitel z mobitelom v okviru enega obračunskega obdobja. Neporabljene količine se ne prenašajo v naslednje obračunsko obdobje. Za obračun velja interval 60/1, kar pomeni, da se prva minuta obračuna v celoti, nadaljnji pogovor pa po sekundah. Cenik pogovorov nad vključeno količino ter prodajna ponudba Paketa 2012 so objavljeni na www.mobitel.si. S sklenitvijo naročniškega razmerja za Paket 2012 Telekom Slovenije, d.d., naročniku zaračuna priključno takso v višini 12 EUR; v primeru spremembe iz obstoječega naročniškega paketa za storitve Mobitel na Paket 2012 pa naročniku zaračuna enkratni znesek v višini 17 EUR. Za dodatne informacije obiščite najbližji Telekomov center, www.mobitel.si ali pokličite Center za pomoč uporabnikom na 041 700 700 ali 080 80 00. Cene so navedene v EUR in vključujejo DDV. Telekom Slovenije, d.d., si pridržuje pravico do spremembe cen in pogojev.

WWW.MOBITEL.SI

